

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง กระบวนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรใน
อำเภอ สันทราย จังหวัดเชียงใหม่ และการบูรณาการสร้างและพัฒนาระบบตลาด
เกษตรกรอินทรีย์

Process of Organic Agriculture Establishment along with Sufficiency Economy
Philosophy of San-sai Farmers, Chiang Mai Province and Integration for
Construction and Development of Organic Agriculture the Marketing System

โครงการย่อยภายใต้ชุดโครงการ: โครงการวิจัยเชิงบูรณาการเพื่อพัฒนากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์และ
การจัดการเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ได้รับการจัดสรรงบประมาณวิจัย ประจำปี 2554
จำนวน 237,500 บาท

หัวหน้าโครงการ กฤษดา ภักดี

ผู้ร่วมโครงการ ธนรักษ์ เมฆขยาย, ชงสุทธ ศรีเกียรติวสิน, ขัน สุวรรณ, อุบล ทศนโกวิท,
สุวิชา อินหนองแดง, ศุภลักษณ์ ส้อมลาย, สุจิตรา อมรสวรรณ

งานวิจัยเสริมสร้างสมรรถนะ

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ได้จัดสรรงบประมาณในการทำการวิจัยจากหมวดเงินอุดหนุนงบประมาณแผ่นดิน ประจำปี 2554

ขอขอบคุณนางอุบล ทศนโกวิท ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) อำเภอสันทราย และ น.ส.สุวิชา อินหนองฉาง ครูอาสาสมัคร ค.สันทรายหลวง ที่มีส่วนร่วมกับการงานวิจัยตั้งแต่ต้นจนแล้วเสร็จ

ขอขอบคุณครู กศน.ตำบล ทั้งหมด 12 ตำบล ได้แก่ นายจักริน กรณิศ ค.แม่แฝก, นางศิรินทร มูลแดง ค.แม่แฝกใหม่, น.ส.ชนิษฐา บุตรเงิน ค.หนองหาร, นางสุริษา มณีจักร ค.ป่าไผ่, นายมงคล หงษ์สุวรรณ ค.หนองแห่, น.ส.พัชรพรรณ อำพันธ์ ค.หนองจ่อม, น.ส.กาญจนาวดี ไชเจริญ ค.สันทรายหลวง, นางรจนา สุวรรณ ค.สันทรายน้อย, น.ส.มณจันทร์ มิถินทจินดา ค.เมืองเล็น, นายภัทรกร คุณยศยิ่ง ค.สันป่าเป้า, นางอัญชลี กาญจนวงศ์ ค.สันนาเม็ง และ น.ส.ปิยะพร ไพยารมย์ ค.สันพระเนตร ที่ได้ช่วยให้ข้อมูลและคอยประสานงานกับเกษตรกรในพื้นที่ ทำให้งานวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเจ้าหน้าที่สำนักงาน กศน.อ.สันทรายทุกท่านที่ได้ช่วยอำนวยความสะดวก

ขอขอบคุณประธานกลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่บ้านเจดีย์แม่ครัวและสมาชิกกลุ่ม, ประธานกลุ่มเกษตรกรเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่บ้านป่าลานและสมาชิกกลุ่ม ตลอดจนประธานกลุ่มและสมาชิกที่เป็นเครือข่ายกัน ทั้งใน ค.สันทรายหลวงและตำบลอื่นที่ได้มีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือ

ขอขอบคุณผู้มีส่วนร่วมดำเนินงานวิจัย ผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนผู้ให้คำแนะนำ จนกระทั่งงานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณทุกท่านที่คอยช่วยเหลือที่ไม่ได้กล่าวนามไว้ในที่นี้ด้วย

คณะผู้วิจัย

กันยายน 2555

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทคัดย่อ	1
Abstract	3
บทที่ 1 บทนำ	5
ความสำคัญของปัญหา	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	7
ขอบเขตของการวิจัย	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
นิยามศัพท์	10
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	11
แนวคิดและทฤษฎี	11
การพัฒนาองค์การชุมชน	11
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	13
การบริหารและการจัดการ	20
เกษตรอินทรีย์	22
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	28
กรอบแนวคิดของการวิจัย	34
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	35
ประชากร	36
กลุ่มตัวอย่าง	36
เครื่องมือในการวิจัย	36
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	37
การวิเคราะห์ข้อมูล	39
บทที่ 4 ผลการวิจัย	41

สารบัญ (ต่อ)

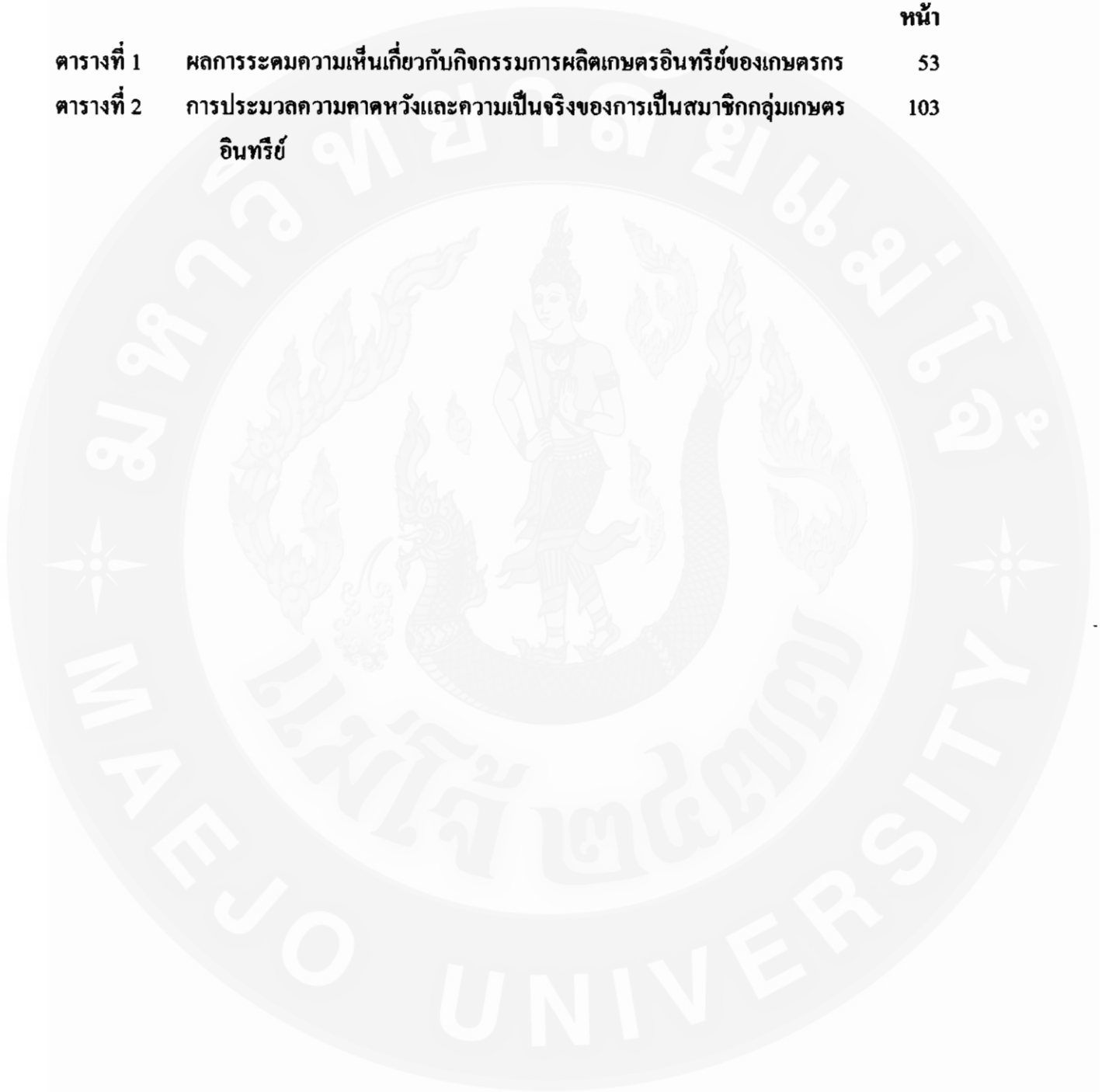
	หน้า
ตอนที่ 1 การก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	41
1. การเตรียมพร้อมสำหรับการชักชวนเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ	42
2. กระบวนการสร้างกลุ่ม	42
2.1 ขึ้นก่อร่างสร้างกลุ่ม	43
2.2 ขึ้นลงมือปฏิบัติ	58
2.3 ขึ้นขยายตัว	85
ตอนที่ 2 สภาพการทำงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	90
1. การพบปะ ประชุม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการเกษตรอินทรีย์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน	90
2. การผลิตเกษตรอินทรีย์ การปลูกพืชอินทรีย์ เลี้ยงสัตว์ และการทำนาด้วยระบบเกษตรอินทรีย์	92
3. การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และใช้วิถีชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	101
4. การร่วมกันผลิตพืชอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานผ่านการรับรองจากหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับ	102
ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	104
1. ด้านโครงสร้างองค์กรและการปฏิบัติหน้าที่ตามโครงสร้างองค์กร	106
2. ด้านการบริหารจัดการ	107
3. ด้านความเสถียรต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม	108
4. ด้านผู้นำของกลุ่ม	109
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	113
สรุป	113
อภิปรายผล	116
ข้อเสนอแนะ	118

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เอกสารอ้างอิง	121
ภาคผนวก	123
ภาคผนวก ก รายชื่อเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ประจำปี 2554	123
ภาคผนวก ข ภาพถ่ายสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แยกตามตำบล	127

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	ผลการระดมความเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการผลิตเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร	53
ตารางที่ 2	การประมวลความคาดหวังและความเป็นจริงของการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์	103

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1	สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ภาพที่ 2	กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย
ภาพที่ 3	การระดมความเห็นกลุ่มย่อยเพื่อหาข้อสรุปสำหรับการผลิตเกษตรอินทรีย์
ภาพที่ 4	การทำความเข้าใจต่อบทบาทหน้าที่ของกลุ่มเกษตรอินทรีย์
ภาพที่ 5	เกษตรกรร่วมถอดบทเรียน ณ เวทีแลกเปลี่ยนตำบลสันทรายหลวง
ภาพที่ 6	เกษตรกรอธิบายประสบการณ์และให้ข้อเสนอแนะในการทำบัญชีครัวเรือน
ภาพที่ 7	สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์เล่าประสบการณ์ในการผลิตเกษตรอินทรีย์ในครัวเรือน
ภาพที่ 8	การให้กำลังใจเกษตรกรด้วยวัสดุสำหรับการผลิตเกษตรอินทรีย์
ภาพที่ 9	เกษตรกรเข้าฐานเรียนรู้การทำสลัด ฮอว์โมนนามสด และดินสำหรับเพาะเมล็ดพันธุ์
ภาพที่ 10	เกษตรกรร่วมถอดบทเรียน ณ เวทีแลกเปลี่ยนตำบลสันพระเนตร
ภาพที่ 11	สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์แสดงความคิดเห็นและซักถามความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิก
ภาพที่ 12	วิทยากรให้คำแนะนำเกี่ยวกับการผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ถูกต้องให้แก่เกษตรกร
ภาพที่ 13	การลงฐานความรู้การตัดยางรถยนต์ การเพาะเห็ดฟาง และการทำกล้วยแขก
ภาพที่ 14	การปลูกพืชอินทรีย์ในภาชนะต่างๆ เหมาะสำหรับผู้มีพื้นที่เพาะปลูกจำกัด
ภาพที่ 15	วิทยากรสาธิตการทำน้ำยาเอนกประสงค์ให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรม
ภาพที่ 16	การเลี้ยงจิ้งหรีดในโอ่ง
ภาพที่ 17	การสำรวจแปลงเกษตรของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์
ภาพที่ 18	เกษตรกรร่วมถอดบทเรียน ณ เวทีแลกเปลี่ยนตำบลเมืองเส้น
ภาพที่ 19	บัญชีครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ (นายองอาจ ยานะ)
ภาพที่ 20	ตัวแทนสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์และวิทยากรอธิบายแนวคิดในการผลิตเกษตรอินทรีย์
ภาพที่ 21	แผนปฏิบัติงานการผลิตของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 22 การทำปุ๋ยหมักอย่างง่ายของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	74
ภาพที่ 23 การปลูกพืชอินทรีย์อย่างง่ายในแปลงเกษตรผสมผสานของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	75
ภาพที่ 24 การเลี้ยงสัตว์และเลี้ยงปลาของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	76
ภาพที่ 25 เกษตรกรร่วมถอดบทเรียน ณ เวทีแลกเปลี่ยนตำบลป่าไผ่	77
ภาพที่ 26 ระบบการผลิตพืชอินทรีย์ของเกษตรกรบ้านหม้อ ตำบลป่าไผ่	78
ภาพที่ 27 ปุ๋ยอินทรีย์ สารชีวภาพ และการประกอบอาชีพเสริมของเกษตรกรบ้านหม้อ ต.ป่าไผ่	79
ภาพที่ 28 การเลี้ยงปลา เลี้ยงกบของเกษตรกรบ้านหม้อ ตำบลป่าไผ่	80
ภาพที่ 29 การระดมความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรหลังกลับจากการสำรวจแปลงเกษตร	81
ภาพที่ 30 เกษตรกรร่วมถอดบทเรียน ณ เวทีแลกเปลี่ยนตำบลแม่แฝก	82
ภาพที่ 31 ตัวแทนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ศึกษาดูงานบ้านออนใต้ อ.สันกำแพง	84
ภาพที่ 32 ตัวแทนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ศึกษาดูงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จ. พะเยา	85
ภาพที่ 33 สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์นำผักอินทรีย์ไปจำหน่าย ณ เทศบาลตำบลคันเปา	86
ภาพที่ 34 การฝึกอบรมและให้ความรู้เรื่องการนวดลำตัว	87
ภาพที่ 35 กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านห้วยเกียง ร่วมจัดนิทรรศการกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	87
ภาพที่ 36 การสาธิตการทำน้ำจากผักชนิดต่างๆ ให้แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	88
ภาพที่ 37 กิจกรรมอาชีพที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ดำเนินการภายใต้การส่งเสริมอาชีพในชุมชน	88
ภาพที่ 38 การปลูกพืชอินทรีย์โดยใช้ปุ๋ยหมักในพื้นที่บริเวณที่พักอาศัยให้เกิดประโยชน์สูงสุด	93
ภาพที่ 39 การจัดระบบแปลงปลูกพืชอินทรีย์ของสมาชิกเกษตรกรอินทรีย์	94
ภาพที่ 40 การปลูกพืชอินทรีย์และพืชอินทรีย์แบบผสมผสานของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	95
ภาพที่ 41 การปลูกข้าวอินทรีย์ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	96

สารบัญภาพ (ต่อ)

		หน้า
ภาพที่ 42	การเลี้ยงสัตว์ปีกของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	97
ภาพที่ 43	การเลี้ยงกบ ปลา และสุกร ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	97
ภาพที่ 44	การเพาะเห็ดฟางและการเลี้ยงจิ้งหรีดในหลุมของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	98
ภาพที่ 45	การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ สารชีวภาพไว้ใช้ในการผลิตเกษตรอินทรีย์	100
ภาพที่ 46	บัญชีครัวเรือนและแผนการปฏิบัติการปลูกเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกกลุ่ม เกษตรกรอินทรีย์	102
ภาพที่ 47	การเล่นเกมเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มและการ ทำงานเป็นทีม	108
ภาพที่ 48	บทบาทภาวะผู้นำของประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	110

กระบวนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร
ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ และการบูรณาการสร้าง
และพัฒนาระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์

Process of Organic Agriculture Establishment along with Sufficiency Economy
Philosophy of San-sai Farmers, Chiang Mai Province and Integration for
Construction and Development of Organic Agricultural Marketing System

กฤษดา ภักดี¹ ธนรักษ์ เมฆขาย¹ ยงยุทธ ศรีเกี่ยวพัน² ขยัน สุวรรณ²

อุบล ทศนโกวิท³ สุวิชา อินหนองแดง³ สุภลักษณ์ ล้อมลาย⁴

และสุจิตรา อมรสุวรรณ

Krisda Bhackdee¹, Tanarak Meckhayai¹, Yongyooth Srigiofun², Khayan Suwan²,

Ubol Tassanakowit³, Suvicha Innongchang³ Supalucsana Lomlai⁴

and Suchitra Amornsuwan⁵

¹ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ 50290

² คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ 50290

³ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสันทราย เชียงใหม่ 50210

⁴ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50000

⁵ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีลำพูน ลำพูน 51140

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ในการวิจัย 1) ก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) ศึกษาสภาพการทำงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์และปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ และ 3) บูรณาการในการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์ ใน อ.สันทราย จ. เชียงใหม่ การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะ 2 ข้อแรก การวิจัยทำร่วมกับเกษตรกรในตำบลต่างๆ จำนวน 51 คน/ครัวเรือน ที่รวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์และทำการปลูกพืชอินทรีย์ภายหลังการรับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการฟาร์ม และรับกระบวนการเรียนรู้การบริหารจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน พบว่า

1. การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่เกษตรกรเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ต้องอาศัยการดำเนินการตามขั้นตอนสำคัญ 4 ประการ คือ ก่อร่างสร้างกลุ่ม, ลงมือปฏิบัติการ, ขยายตัว, และพลังคือสามัคคี กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์พัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่องถึงขั้นตอนที่ 3 เพียงแต่ยังขาดกิจกรรมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หรือปัจจัยการผลิตระหว่างสมาชิกด้วยกัน

2. สภาพการทำงานของกลุ่มเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ อาศัยกิจกรรมของกลุ่มเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ ซึ่งร่วมกันกำหนดขั้นตอนก่อร่างสร้างกลุ่ม โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์มีการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอยู่เสมอ การปลูกพืชอินทรีย์ได้ผลเฉพาะการปลูกผักอินทรีย์ แม้ว่าสมาชิกจะได้จัดทำปุ๋ยอินทรีย์, ปุ๋ยชีวภาพ, ฮอร์โมนพืช, สารสมุนไพรไล่แมลงไว้ใช้เอง แต่ยังไม่สามารถสร้างความสำเร็จกับการทำนาข้าวอินทรีย์

สมาชิกทำบัญชีครัวเรือนกันทุกคน แต่ส่วนใหญ่ขาดความต่อเนื่องหรือบันทึกข้อมูลย้อนหลัง และกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์กำลังพยายามดำเนินการปลูกพืชผักให้ถูกต้องตามหลักการเพื่อขอรับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและได้รับการยอมรับต่อไป

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ประกอบด้วย โครงสร้างองค์กรและการทำหน้าที่ตามโครงสร้างองค์กร, การบริหารจัดการองค์กร, ความเสถียรต่อการเข้าร่วมกิจกรรม, และผู้นำ

Abstract

Objectives of the study are: 1) to establish a group of organic in accordance with philosophy of sufficiency economy, 2) to study the behavior of a group of organic farming and factors affecting the activity of a group of organic farming, and 3) to integrate the creation and development of organic market in Sansai, Chiangmai. The purpose of this research was attempted to study only item 1 and item 2. Research conducted in collaboration with the farmers in the district, included 51 persons / household who integrated a group of organic farmers. This group has been promoted and learned about organic crops, the knowledge about farm management, and integrated pest management process. The results of the study showed that;

1. The establishment of a group of organic farmers in accordance with the philosophy of sufficiency economy must rely on four procedures which are; 1) group establishment, 2) action and performance, 3) expanding group and 4) power of unity. The Organic group has been continually developed to the third step. However this group are still lack of activity distribution among the members together.

2. The successful working conditions and objectives or unreliable on group activities of this group of farmers is measurement of success indicator which is set up during the group establishment by members exchanged ideas and knowledge. The only viable organic crops are organic vegetables. Although, the farmers utilize organic fertilizers, bio fertilizers, plant hormones, nutrients, herbal insect repellent, there still can not make a success with organic rice farming. Members do the household accounting. However a majority of members are lack of continuity or historical records. Organic groups are trying to grow organic agricultural products in order to obtain organic certification from a recognized agency.

3. Factors that affect the success of organic farming, including organizational structure and functional organization structure, management, organization, sacrifice to join the group, and the leader of the group.

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การทำการเกษตรของประเทศไทยในปัจจุบัน มักประสบปัญหาด้านการจัดการธุรกิจฟาร์มของตนเอง ดังเช่น การแข่งขันกันเอง ทำให้ราคาผลิตผลเกษตรตกต่ำ การให้ความช่วยเหลือและการดูแลกันในการทำการเกษตรนั้นเป็นไปด้วยความอ่อนไหว จนประสบปัญหากับการผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ใดผลิตภัณฑ์หนึ่ง ได้ค่อนข้างง่าย ดังเช่น ปัญหาราคาลิ้นจี่ในภาคเหนือตกต่ำ, ปัญหาราคาข้าวในทุกภูมิภาคตกต่ำ, และปัญหาราคายางพาราในภาคใต้ตกต่ำ เป็นต้น

จากการศึกษา เช่น ของอภิวรรณ อะภิวงษา (2546) และสุริพร แสงคำมา (2545) เป็นต้น พบปัญหาเช่นเดียวกับที่กล่าวมาข้างต้น แต่สถานการณ์ปัญหาดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น อันเป็นผลมาจากการรวมกลุ่มผลิตขึ้นมาช่วยกันทำงานและเป็นพลังงานในการจัดการกับผลิตภัณฑ์ของตนเองได้ดีกว่าการทำตามลำพัง แต่ก็พบว่า การรวมกลุ่มแม้จะมีพลังเพิ่มมากขึ้น แต่ถ้าไม่สามารถจัดการด้านการตลาดของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ก็จะมีผลกระทบย้อนกลับให้แก่กลุ่มได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่มีประสิทธิภาพการบริหารจัดการย่อมเป็นประโยชน์ต่อการพึ่งพาตนเอง เช่นเดียวกันกับเกษตรกรอินทรีย์ ถ้าเกษตรกรดำเนินธุรกิจไปตามลำพังย่อมประสบปัญหาในการจัดการด้านการตลาดได้ และนำมาซึ่งความล้มเหลวของการเปลี่ยนแปลงตนเองจากเกษตรกรเคมีมาเป็นเกษตรกรอินทรีย์ จนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ผิดไปจากหลักการของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้องการให้บุคคลทั่วไปหรือเกษตรกรนำไปใช้สามารถพึ่งพาตนเอง เพราะปรัชญาดังกล่าวสร้างความพอดีใน 5 ประการ ให้แก่ผู้ถือปฏิบัติ คือ

ความพอดีด้านจิตใจ : ต้องเข้มแข็ง, สามารถพึ่งตนเองได้, มีจิตสำนึกที่ดี, เอื้ออาทร, ประณีประนอม, นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวม

ความพอดีด้านสังคม : ต้องมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน, สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน, รู้จักนึกกำลัง, และที่สำคัญคือ มีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากฐานรากที่มั่นคงและแข็งแรง

ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด และที่สำคัญคือ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศ เพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคงอยู่เป็นขั้นเป็นตอนไป

ความพอดีด้านเทคโนโลยี : รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับความต้องการ และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านของเราเอง และสอดคล้องเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมของเราเอง

ความพอดีด้านเศรษฐกิจ : ลดรายจ่าย, เพิ่มรายได้, ดำรงชีวิตอย่างพอควร, พออยู่, พอกิน, สมควรตามอัตภาพและฐานะของตน

แต่การนำมาซึ่งความพอดี หรือการพึ่งตนเองดังกล่าวไม่ใช่ดำเนินการไปตามลำพัง ดังเห็นได้จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นผู้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมามอบให้แก่พสกนิกรไทยได้นำไปยึดถือปฏิบัติ ยังเป็นองค์ผู้นำทางในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาถือปฏิบัติ ที่สำคัญ ได้แก่ การพระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งธนาคารข้าว, ธนาคารโค-กระบือขึ้น เพื่อช่วยเหลือราษฎร นับเป็นจุดเริ่มต้นแห่งที่มาของ “เศรษฐกิจพอเพียง” นับตั้งแต่อดีตกาล แม้กระทั่งโครงการแรกๆ แถวจังหวัดเพชรบุรี ก็ทรงกำชับหน่วยราชการมิให้นำเครื่องมือเครื่องจักรกลหนักเข้าไปทำงาน รับสั่งว่า หากนำเข้าไปเร็วนัก ชาวบ้านจะละทิ้งจอบ, เสียม และในอนาคตจะช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ซึ่งก็เป็นจริงในปัจจุบัน (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2549)

นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างภาคปฏิบัติที่รู้จักกันแพร่หลาย ตัวอย่างหนึ่งของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ทยุณภูมิใหม่ ที่ส่งเสริมการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการสร้างความมั่นคงในระดับครัวเรือน ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่งก่อน แล้วก้าวเข้าสู่การรวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ ในรูปกลุ่ม, ชุมชน, หรือกลุ่มธุรกิจต่อเนื่อง เพื่อร่วมมือกันสร้างสรรค์ และป้องกันแรงกระแทกทางลบจากภายนอก สร้างความเข้มแข็งของชุมชน และท้ายสุดเป็นการสร้างความเชื่อมโยงกับธุรกิจขนาดใหญ่ ภาครัฐ หรือองค์กรต่างๆ นอกกลุ่ม เพื่อขยายขอบเขตความร่วมมือในรูปแบบต่างๆ ไปสู่ระดับประเทศ

เกษตรอินทรีย์ เป็นเกษตรทางเลือกหนึ่งที่สำคัญของประเทศ ปัจจุบันได้ขยายฐานกว้างขึ้น แต่จากข้อมูลในช่วงที่ผ่านมา พบว่า การผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทยในช่วงที่ผ่านมา กลับพบว่าการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1) เกษตรอินทรีย์แบบพึ่งพาตนเอง ที่เป็นการเกษตรแบบพื้นบ้าน ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ที่อาจมีส่วนเกินสำหรับนำไปจำหน่ายในตลาดท้องถิ่น ซึ่งผลผลิตที่ออกมาจำหน่ายลักษณะนี้จะไม่มีการรับรองมาตรฐานจากหน่วยงานใดๆ และ

2) เกษตรอินทรีย์ที่มีการรับรองมาตรฐาน เป็นการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์เพื่อนำผลผลิตสำหรับการจำหน่าย ซึ่งมีการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากหน่วยงานต่างๆ

นอกเหนือจากนั้น ยังพบว่า การผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรเป็นการผลิตแบบง่ายๆ ไม่ใช่เทคโนโลยีซับซ้อน เป็นผลผลิตพื้นฐานที่ยังไม่แปรรูปเป็นสินค้าอื่นๆ ทำให้เห็นว่า แนว

ทางการผลิตในลักษณะดังกล่าวจึงอยู่ในลักษณะการผลิตพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่การเกษตรอินทรีย์ที่มีการรับรองมาตรฐานได้

ผู้วิจัยจึงตระหนักว่า หากเกษตรกรผลิตตามลำพังอาจประสบปัญหาไม่ประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ จึงต้องการส่งเสริมให้แก่เกษตรกรเกษตรอินทรีย์ใน อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ ให้ตระหนักต่อการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินธุรกิจแล้ว ควรให้ความสำคัญต่อการรวมกลุ่ม ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญประการหนึ่งของทฤษฎีใหม่ รวมทั้งมุ่งนำกระบวนการสร้างกลุ่มตามแนวทางของกลุ่มเกษตรกรที่บทพบได้จากเอกสารการวิจัยอื่นๆ ไปก่อตั้งกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเกษตรกรเกษตรอินทรีย์ใน อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเข้มแข็งทั้งด้านการรวมกลุ่ม การผลิต

และที่สำคัญกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควรร่วมกันสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรอินทรีย์ให้กลุ่มของตนเอง โดยบูรณาการร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ที่นอกจากจะเป็นสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ยังมีส่วนสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเป็นไปอย่างยั่งยืน และสามารถขยายฐานเกษตรอินทรีย์ได้อย่างกว้างขวางในภาคเหนือได้ในอนาคตอันใกล้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อก่อตั้งกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) เพื่อศึกษาสภาพการทำงานของกลุ่มเกษตรอินทรีย์และปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 3) เพื่อบูรณาการในการสร้างและพัฒนา ระบบตลาดเกษตรอินทรีย์

ขอบเขตของการวิจัย

พื้นที่วิจัย

พื้นที่วิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ตั้งอยู่ และประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรกรรมทำนาข้าวรวมทั้งพืชผักสวนครัวที่จะสามารถรับการส่งเสริมให้ทำการเกษตรอินทรีย์ได้ง่าย

อ.สันทรายในปัจจุบันมีพื้นที่ปกครอง 12 ตำบล รวม 125 หมู่บ้าน (สำนักงานเกษตรอำเภอสันทราย, 2552)

เนื้อหาการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัย และระยะเวลาสำหรับการวิจัยซึ่งเป็นการวิจัยต่อเนื่อง 2 ปี (ตุลาคม 2553 – กันยายน 2555) ซึ่งการวิจัยนี้เป็นการวิจัยปีแรก (ตุลาคม 2553 – กันยายน 2554) จึงกำหนดขอบเขตเนื้อหาการวิจัยไว้ดังนี้

เนื้อหาการวิจัยประกอบด้วย

1. การก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. สภาพการทำงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์
3. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
4. การบูรณาการในการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์ใน อ.สันทราย จ. เชียงใหม่ (จะดำเนินการ ในปีงบประมาณ 2555)

ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากการก่อสร้างกลุ่มและพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มแบ่งกระบวนการสร้างกลุ่มออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

- ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่ม
- ขั้นลงมือปฏิบัติการ
- ขั้นขยายกลุ่ม และ
- ขั้นพลังคือสามัคคี

การพัฒนาตั้งแต่ขั้นแรกถึงขั้นสุดท้ายต้องอาศัยระยะเวลาจึงจะสามารถสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรที่ตั้งขึ้นได้ รวมถึงจะส่งผลกระทบต่อ การดำเนินวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 คือ การบูรณาการในการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์ใน อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งเป็นการวิจัยปีแรก (ปีงบประมาณ 2554 ระหว่างเดือนตุลาคม 2553 – กันยายน 2554) ผลการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการสร้างกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่อาจได้ผลยังไม่สมบูรณ์ รวมทั้งอาจไม่สามารถการบูรณาการในการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์ได้

การวิจัยจะสมบูรณ์ต่อเมื่อมีการดำเนินการในการวิจัยปีที่สอง (ปีงบประมาณ 2555 ระหว่างเดือนตุลาคม 2554 – กันยายน 2555)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นความรู้สำหรับผู้ที่จะทำการวิจัยต่อไป คือ

1) ทราบผลการนำกระบวนการสร้างกลุ่มไปใช้สำหรับการก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ใน อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

2) ทราบถึงสภาพการทำงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในลักษณะองค์กรชุมชนที่จะสามารถช่วยกันผลักดันให้การบริหารธุรกิจฟาร์มประสบความสำเร็จ

3) ทราบถึงปัจจัยที่มีผลทางบวกและทางลบต่อการดำเนินกิจกรรมกลุ่มของเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ใน อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

2. บริการความรู้ให้แก่ประชาชน ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำหลักการ, วิธีการ, ตลอดจนระบบการผลิต, ระบบการตลาดไปเผยแพร่ให้นักศึกษา, เกษตรกร และผู้สนใจให้เข้าใจและสามารถนำผลการให้ความรู้ไปใช้ประกอบการตัดสินใจทำการเกษตรอินทรีย์ หรือการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอินทรีย์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการขยายกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

3. บริการความรู้ให้แก่ภาคธุรกิจ ผลการวิจัยทำให้ภาคธุรกิจเข้าใจเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ที่ทำการผลิตเกษตรกรอินทรีย์ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์สำคัญต่อการนำไปจำหน่าย รวมทั้งภาคธุรกิจสามารถให้ความช่วยเหลือด้านปัจจัยการผลิต หรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหรือการตลาด ให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์สามารถสร้างความเข้มแข็ง ให้รวมตัวและพัฒนาตลาดของตนเองที่ส่งเสริมการภาคธุรกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม

4. ผลการวิจัยที่ต่อเนื่อง 2 ปี (ตุลาคม 2553 – กันยายน 2555) จะนำไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ คือ ได้ระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์ใน อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ ในลักษณะตลาดเครือข่าย จากการบูรณาการตลาดร่วมระหว่างกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์อื่นๆ / เกษตรปลอดสารพิษ (ถ้ามี), สำนักงานเกษตรอำเภอ, สหกรณ์การเกษตร, ร้านสะดวกซื้อ / ซูเปอร์มาร์เก็ต, และตลาดท้องถิ่น ในการสร้างและพัฒนาระบบตลาดอินทรีย์ขึ้น

5. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้แก่เกษตรกร คือ ได้กระบวนการกลุ่มที่เป็นประโยชน์ต่อการรวมตัวกันผลิตผลิตภัณฑ์เกษตรกรอินทรีย์อย่างเป็นระบบ จนสามารถป้อนเข้าสู่ผู้บริโภคได้อย่างต่อเนื่อง

6. เป็นประโยชน์ต่อประชากรกลุ่มเป้าหมาย คือ นำปัญหาและอุปสรรคในการรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และระบบการตลาดที่พัฒนาขึ้นไปใช้สำหรับการแก้ไขปัญหากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่อาจมีเพิ่มขึ้นหรือในพื้นที่อื่นๆ

ตลอดจนการนำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้สำหรับการส่งเสริมการสร้างกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาระบบตลาดอินทรีย์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

อันจะช่วยทำให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการตลาดเกษตรกรอินทรีย์ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

นิยามศัพท์

การก่อตั้งกลุ่ม หมายถึง ขั้นตอนของการตั้งกลุ่มใดๆ ซึ่งในการวิจัยนี้คือการตั้งกลุ่มเกษตรกรเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. **ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่ม** คือ สมาชิกหรือประชาชนในชุมชนร่วมกันแสวงหาทางเลือกในระดับความคิดโดยการศึกษาสาเหตุในการก่อตั้งกลุ่มและการดำเนินงานในระยะก่อตั้งกลุ่ม
2. **ขั้นลงมือปฏิบัติการ** คือ กลุ่มที่ตั้งขึ้นมีการดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ลักษณะต่าง ๆ ที่หลากหลายหรือเฉพาะเจาะจง
3. **ขั้นขยายกลุ่ม / ขยายเครือข่าย** คือ ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินการของกลุ่มประสบความสำเร็จในปัจจุบันรวมทั้งมีการขยายตัวของเครือข่ายสมาชิก
4. **ขั้นพลังคือความสามัคคี** คือ ความเข้มแข็งของกลุ่มที่มาจากการระดมความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลภายนอกที่สามารถช่วยกระจายผลผลิตของกลุ่มไปสู่ตลาดที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ หมายถึง การรวมตัวของเกษตรกร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ เป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรที่ต้องการละเลิกการใช้สารเคมีและหันไปทำการผลิตการเกษตรอินทรีย์แทน และยึดแนวทางการปฏิบัติโดยอาศัยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ, ความมีเหตุผล, และการสร้างภูมิคุ้มกันในตัว

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรม หมายถึง เจือจางที่นำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

โครงการวิจัย “กระบวนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร และการบูรณาการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์” คณะผู้วิจัยทำการสำรวจทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องสำหรับการวิจัยดังนี้

แนวคิดและทฤษฎี

การพัฒนาองค์กรชุมชน

ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มมีความเชื่อว่า การแก้ไขปัญหาต่างๆ ในระดับบุคคลแม้ว่าจะเป็นทางออกที่เป็นประโยชน์แก่ตนจนสามารถบรรลุเป้าหมายได้ แต่ก็เห็นว่า การบรรลุเป้าหมายก็เป็นเพียงการบรรลุเฉพาะตนตามสภาพเงื่อนไขที่ดีพร้อมของตน แต่ไม่อาจให้หลักประกันได้ว่า จะใช้ได้สำหรับทุกคน และจะได้ผลยั่งยืนนานเพียงใด

ทางออกที่สำคัญเกี่ยวกับแก้ไขปัญหาและได้ผลอย่างยั่งยืน ก็คือ การหาทางออกในลักษณะขององค์กร โดยเฉพาะในชุมชนก็คือ “องค์กรชุมชน” เพราะสามารถแสวงหาทางออกสำหรับการแก้ไขปัญหาาร่วมกันได้ในทุกๆ สถานการณ์หรือปัญหาใหม่ๆ

แต่ข้อเสียขององค์กร ก็คือ มีความยากลำบากกว่าในการรวมกลุ่ม ที่ต้องอาศัยความอดทนเป็นอย่างยิ่ง

ขั้นตอนของการพัฒนาองค์กรชุมชน (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540) แบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการสร้างกลุ่มและแสวงหาทางเลือกในระดับความคิด

ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนย่อยที่อาจทำได้พร้อมกันหรือเหลื่อมล้ำกัน คือ

1.1 ขั้นการวิเคราะห์ชุมชน เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของการทำงานพัฒนา

เครื่องมือหนึ่งที่มักนำมาใช้ ได้แก่ เทคนิควิธีการประเมินวิเคราะห์ระบบชุมชน (Rural System Analysis) เนื่องจากเป็นการวิเคราะห์ทั้งระดับชุมชนและระดับครัวเรือน

แต่การพัฒนาแบบ “จากบนลงล่าง” นั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือนักพัฒนาจะเป็นผู้วิเคราะห์ปัญหาและสภาพของชุมชน และเป็นผู้ตัดสินใจเลือกว่า แนวทางแก้ปัญหาใดที่จะเหมาะสม

ส่วนการพัฒนาแบบ “จากล่างขึ้นบน” นั้น สมาชิกทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนแรกของการวิเคราะห์ชุมชน

ผลที่ต้องการให้เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ คือ การเพิ่มพลังความรู้ของชาวบ้านในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา, การมองเห็นสาเหตุหลัก, สาเหตุรอง, สาเหตุร่วม, การตรวจสอบสาเหตุที่แท้จริง, รวมทั้งตรวจสอบการวิเคราะห์ของตัวเองกับคนอื่นในชุมชน

1.2 ขั้นการแสวงหาทางเลือกในการทำกิจกรรม คือ การระดมความคิดเพื่อเลือกทำกิจกรรมก่อนหลังให้เหมาะสมกับความสามารถของชุมชน

วิธีการที่เป็นที่นิยม ได้แก่ การศึกษาดูงานของกลุ่มพัฒนาอื่นๆ เพื่อเป็นการขยายฐานความรู้ในเรื่องการแก้ปัญหา, การคาดการณ์ล่วงหน้า (Anticipation) ถึงปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต, การประเมินความเป็นไปได้ในการทำกิจกรรม, รวมทั้งการประเมินโอกาส (Opportunities) และขีดจำกัด (Limits) ของกลุ่ม

2. ขั้นลงมือปฏิบัติการ เป็นขั้นตอนที่สัมพันธ์กับขั้นตอนแรก กล่าวคือ หากกลุ่มสามารถวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของตนได้ใกล้เคียงความจริงและมีประสบการณ์ในการหาทางออก จะสามารถเลือกกิจกรรมในช่วงแรกได้เหมาะสมกับธรรมชาติของกลุ่ม

ในการเลือกทำกิจกรรมเหล่านี้มีหลักการสำคัญที่ต้องยึดถือไว้ คือ “การพยายามพึ่งตนเอง, ใช้ทรัพยากรและความพยายามของตนเองให้มากที่สุด”

3. ขั้นขยายตัว ลักษณะการขยายตัวขององค์กรชุมชนมีอยู่ 2 ทิศทาง คือ

การขยายประเภทของกิจกรรม เช่น กลุ่มเกษตรกรทำนา มีกิจกรรมเริ่มแรก คือ ซื้อขายปุ๋ย ต่อมาขยายกิจกรรมไปเป็นการซื้อขายข้าวเปลือก และกิจกรรมการจัดตั้งโรงสีข้าวในที่สุด

ส่วนอีกทิศทางหนึ่งเป็นการขยายแนวคิดและกิจกรรมในแง่ของพื้นที่ คือ เมื่อกิจกรรมกลุ่มในพื้นที่หนึ่งทำได้ผลดีจึงถ่ายทอดบทเรียนไปยังพื้นที่ใกล้เคียง

การขยายฐานงานพัฒนาและความรู้ให้กว้างขวางยังสามารถก่อประโยชน์ในแง่ของการระดมทรัพยากรในการทำกิจกรรมให้หลากหลาย

นอกจากนั้นการขยายเครือข่ายยังเป็นหลักประกันด้านความเสี่ยงแบบธุรกิจการประกันสมัยใหม่ แต่อยู่บนพื้นฐานของความคิด “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า”

ด้วยเหตุนี้ การขยายแนวทางของกลุ่มจึงเป็น “ความจำเป็น” ประการหนึ่งในการดำรงรักษาความยั่งยืนของกลุ่ม มิใช่เป็นเพียงเรื่องที่ “ควร” ทำเท่านั้น

4. ขั้นพลังคือความสามัคคี ในขั้นตอนที่ 3 ดังกล่าวเป็นขั้นของ “สามัคคีคือพลัง” แต่ภายหลังจากที่กลุ่มมีความเข้มแข็งแล้วจะช่วยให้สามารถระดมความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลภายนอกหรือองค์กรพันธมิตร

รูปแบบการแสดงพลังของความสามัคคีนอกจากจะเข้าไปในรูปแบบของการระดมความร่วมมือแล้ว ในบางกรณียังต้องเป็นไปในรูปแบบของการต่อรองด้วย ซึ่งเป็นหลักธรรมชาติที่ว่า ยิ่งกลุ่มใดมี

ความเข้มแข็งมาก สามารถแสดงพลังในรูปแบบต่างๆ ได้มาก จะยิ่งระดมความสามัคคีและการยอมรับจากบุคคลภายนอกได้มากขึ้น

จากทฤษฎีการรวมกลุ่มนำมาอธิบาย ทำให้เห็นเป็นแนวทางสำคัญในการวางขั้นตอนสำหรับการก่อตั้งกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการวิจัยครั้งนี้

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

สำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ, ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่างๆ, ระบบสื่อสารที่ทันสมัย, หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบทหรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย

กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบคิดตามมาคด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการตัดสินใจ, ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ, ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตกสลายลง, ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกกลืนเลือนและเริ่มสูญหายไป

สิ่งสำคัญ ก็คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและความมีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง, ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อความต้องการต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ ถือว่า เป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิม ต้องถูกกระทบกระเทือน ซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิพาทและยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี (ชนส ศรีวิชัยลำพันธ์, 2554)

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ (กาญจนา บุญยัง และคณะ, 2552)

ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2548) ให้ความหมายของความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ, ความมีเหตุผล, รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้, ความรอบคอบ, และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน ในขณะที่เดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ, นักทฤษฎี, และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม, ความซื่อสัตย์สุจริต, และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม, ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน, ความเพียร, มีสติปัญญา, และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ, สังคม, สิ่งแวดล้อม, และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2548) ให้ความหมายไว้ว่า ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ, ความมีเหตุผล, การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

สุภาภย์ อินทองคง (2548) ให้ความหมายของความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ, ความมีเหตุผล, รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

ธนศ ศรีวิชัยคำพันธ์ (2553) อธิบายว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว, ระดับชุมชน, จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ, ความมีเหตุผล, รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้, ความรอบคอบ, และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ, นักทฤษฎี, และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม, ความซื่อสัตย์สุจริต, และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม, ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน, ความเพียร, มีสติปัญญา, และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ, สังคม, สิ่งแวดล้อม, และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงประกอบด้วยคุณสมบัติ ดังนี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ และ

3) ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมี เจเนอของของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

1) เจเนอของความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

2) เจเนอของคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม, มีความซื่อสัตย์สุจริต, และมีความอดทน, มีความเพียร, ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

สรุป ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ, ความมีเหตุผล, และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีต่อผลกระทบที่จะได้รับ การเกิดความพอเพียงได้ต้องอาศัยความรู้, ความรอบคอบ, และความระมัดระวังในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้สำหรับการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2554)

สาระสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรียานุช พินุลสราวุธ (2550) ได้สรุปถึงสาระสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

1. แนวคิดหลัก “แนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว, ระดับชุมชน, และระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์”

2. วิเคราะห์สาระของหลักคิด

2.1 แก่นของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การดำรงอยู่และการปฏิบัติตนตามทางสายกลาง

2.2 ผู้ที่ต้องปฏิบัติ คือ ประชาชนในชาติทุกหน่วยทุกระดับทางสังคม คือ ระดับครอบครัว, ระดับชุมชน, และระดับรัฐ

ซึ่งหมายความว่า บุคคลและองค์กรทางสังคมทั้งภาครัฐ และภาคประชาชนทุกภาคส่วน, ทุกหน่วย, ทุกระดับ จะต้องดำรงอยู่และปฏิบัติตนตามทางสายกลาง

2.3 การพัฒนาเศรษฐกิจที่ต้องเน้นเป็นพิเศษ คือ ต้องนำเอาหลักปฏิบัติปรัชญา “ทางสายกลาง” นี้มาใช้ เป็นฐานคิด, ฐานทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของทุกองค์กรและทุกระดับ

3. ทางสายกลาง คือ ทางชีวิตของมนุษย์และสังคมที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับความเป็นจริง ตามกฎธรรมชาติที่มีอยู่, เป็นอยู่ ทั้งที่ตัวมนุษย์และรอบๆ ตัวมนุษย์โดยกฎธรรมชาติ

ที่เป็นอยู่ คือ กฎแห่งความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ทนอยู่นานตลอดไป ตามความต้องการของมนุษย์ไม่ได้ และหาตัวคนที่แน่นอนไม่ได้ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ตามปัจจัยที่มีอยู่

มนุษย์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และต้องอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความสันติสุขได้จะต้องปฏิบัติตนดำรงตนตามกฎธรรมชาติ, ไม่ฝืนกฎ, ไม่ฉีกกฎธรรมชาติ ซึ่งไม่เข้าใครออกใคร แต่เป็นกลางเสมอ

กฎธรรมชาติที่ไม่เข้าใครออกใครนี้ ภาษาธรรมท่านเรียกว่า “มัชฌมธรรม” แปลว่า ธรรมที่เป็นกลาง หรือหลักความจริงที่เป็นกลางตามธรรมชาติ

4. มนุษย์และสังคมจะปฏิบัติตามทางสายกลางหรือหลักความจริงที่เป็นกลางตามธรรมชาติได้ก็ต่อเมื่อ ได้เรียนรู้, ได้เข้าใจ, ได้เข้าถึงธรรมความจริง จึงจะปฏิบัติให้สอดคล้องถูกต้องได้ โดยการฝึกจิต, ฝึกความคิดความเห็นของตน ให้คิดถูก, เห็นถูกตามความเป็นจริงหรือตามกฎธรรมชาติ

ซึ่งเรียกในภาษาธรรม ว่า “ปัญญาสิกขา” คือ การฝึกอบรมจิตจนเกิดปัญญา, แสงสว่าง คือ ได้ฝึกจิตให้เกิดความเพียรพยายามให้แน่วแน่, มั่นคง, ไม่วอกแวก, โลเล มีสติคอยกำกับ เพื่อให้เป็นปัจจัยเกิดปัญญา หรือแสงสว่างขึ้นในจิต

ซึ่งภาษาธรรม เรียกว่า “จิตสิกขา” คือ การฝึกฝนจิตให้เกิดความสงบแน่วแน่นั่นคง คือ ได้ฝึกกาย, ฝึกวาจา ให้ทำ, ให้พูดในสิ่งที่มีสาระเป็นจริง ไม่เป็นพิษภัยกับตนเองและผู้อื่น, ไม่สร้าง, ไม่เสพสิ่ง

ที่ก่อปัญหาแก่กายใจตนเองและผู้อื่น และสิ่งอื่น มุ่งพากายใจเข้าสู่ความสงบเย็น เพื่อเกิดแสงสว่าง คือ ปัญญาต่อไป

ซึ่งภาษาธรรมท่าน เรียกว่า “ศีลสิกขา” คือ การฝึกกายวาจาให้สะอาดหมดจด ในทางปฏิบัติ จะต้องทำให้ครบวงจร และขับเคลื่อนหรือพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนเกิดความก้าวหน้าและเข้าถึงความจริง ได้ตามลำดับและตามศักยภาพของผู้ฝึก ผู้ศึกษา

นี่คือ คำอธิบายเรื่องทางสายกลางพอสังเขป ที่ปราชญ์ทั้งหลายเขาอธิบายไว้ คนใด, ครอบครัวใด, ชุมชนใด, รัฐใด เดินตามทางสายกลางที่ว่านี้ ได้ชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติตนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สุเมธ คันติเวชกุล (2551) ได้อธิบายเกี่ยวกับหลักสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียงที่พระราชทานเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชน ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล, ระดับครอบครัว, ระดับชุมชน, จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เศรษฐกิจสำหรับคนยากคนจน ไม่ใช่เศรษฐกิจที่จะต้องมารัดเข็มขัด, ตระหนี่ถี่เหนียว พระองค์ทรงสอนให้ร่ำรวย แต่ร่ำรวยแล้วต้องรักษาให้คงอยู่ ร่ำรวยแล้วต้องยั่งยืน และต้องกระจายรายได้อย่างทั่วถึง

พระองค์ท่านรับสั่งให้จำไว้สามคำเป็นหลักสามประการและเงื่อนไขประกอบ 2 ประการ เป็นแนวทางของการพัฒนาประเทศ และจะนำไปใช้ในการบริหารงานในองค์กรใดๆ ก็ได้

สรุป สาระสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือ การดำเนินชีวิตและการพัฒนาในทุกระดับ ต้องดำเนินไปในทางสายกลาง ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้กับประชาชนในชาติทุกหน่วย, ทุกระดับสังคม ตั้งแต่ระดับครอบครัว, ชุมชน, และรัฐ และความหมายของทางสายกลาง ก็คือ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ และสังคมที่ถูกต้องและเหมาะสมสอดคล้องกับความเป็นจริงท่ามกลางการได้เรียนรู้, เข้าใจ, และเข้าใจ ถึงธรรมชาติความจริง

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการ

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2550) ได้ศึกษาหลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนจากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้ประมวลและสรุปสาระสำคัญเป็นหลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน 8 ประการ ดังนี้

1. ความพอเพียง หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนเน้นการผลิตและบริโภคโดยยึดถือทางสายกลาง, ความพอประมาณ, และความพอดีในเวลาเดียวกัน และก้าวให้ทันในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งหมายความรวมถึงความพอเพียงในด้านต่างๆ กล่าวคือ

- 1.1 ด้านจิตใจ คือ รู้จักพอ, พอประมาณ, ไม่โลภ, ไม่เบียดเบียน, ยึดมั่นในทางสายกลาง
- 1.2 ด้านสังคม คือ การมุ่งให้เกิดความสงบสุข ประชาชนมีเมตตา, เอื้ออาทร, ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน, สามัคคี, ร่วมมือ เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันโดยปราศจากการเบียดเบียนและเอารัดเอาเปรียบ
- 1.3 ด้านวัฒนธรรม คือ การสนับสนุนให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด, อดออม, มีชีวิตที่เรียบง่าย, ไม่ฟุ้งเฟ้อ, ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข และบริโภคนิยม
- 1.4 ด้านเศรษฐกิจ คือ สนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนมีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพ, พึ่งตนเองได้, พ้นจากความยากจน, มีรายได้เพิ่มสูงขึ้น, และพ้นจากการเป็นหนี้สิน
- 1.5 ด้านเทคโนโลยี หมายถึง การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพของตนเอง และชุมชน
- 1.6 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การไม่เบียดเบียนธรรมชาติมากเกินไป, การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ, การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอดี, คุ้มค่า, เกิดประโยชน์สูงสุด, พร้อมกับอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนตัดสินใจและลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ ตลอดจนอาศัย ทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ, ปฏิบัติ, และประเมินผล ด้วยความซื่อสัตย์, สุจริต, อดทน, ความเพียร, และสติปัญญา

3. การมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนมีการเตรียมความพร้อมรู้เท่าทันต่อผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ, มีความยืดหยุ่นในการปรับตัว, มีความเข้มแข็ง, มั่นคง, และยั่งยืน

4. การพึ่งตนเอง หมายถึง ประชาชนและชุมชนสนับสนุนระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่อยู่ได้ด้วยตนเอง, ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นหรือชุมชนอื่นจนเกินจำเป็น โดยเน้นความสามารถของประชาชนและชุมชนในการผลิตสินค้าและบริการเพื่อเลี้ยงประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่ประชาชนหรือชุมชนไม่ได้เป็นเจ้าของ กล่าวคือ

- 4.1 ด้านจิตใจ คือ การทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง, มีจิตสำนึกที่ดี, มีจิตเอื้ออาทร, ประณีประนอม, เห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
- 4.2 ด้านสังคม พิจารณาถึง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของแต่ละชุมชน เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแกร่งและเป็นอิสระ

4.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนในชุมชนอย่างฉลาด และหาทางเพิ่มมูลค่าโดยยึดหลักการของความยั่งยืน

4.4 ด้านเทคโนโลยี จะพิจารณาถึง การเลือกใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน, ความต้องการ, และสภาพแวดล้อมของชุมชน, รวมทั้งควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของชุมชนเอง

4.5 ด้านเศรษฐกิจ คือ การสนับสนุนระบบเศรษฐกิจของชุมชนโดยยึดถือหลักการตนเป็นที่พึ่งแห่งตน, มุ่งเน้นการผลิตที่เพียงพอกับความต้องการบริโภค, หากเหลือจึงจะจำหน่าย, ทั้งนี้จะต้องมีการประหยัด, ลดค่าใช้จ่าย, ยึดหลักพออยู่, พอกิน, พอใช้, และสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในชุมชนของตนเอง

5. การเสริมสร้างคุณภาพคน หมายถึง การเสริมสร้างจิตใจของประชาชน และชุมชนในระดับชาติ เช่น การมีคุณธรรม, การละความชั่วและทำความดี, การไม่เบียดเบียน, มีความรับผิดชอบ, ความซื่อสัตย์สุจริต, ความเพียร, ความอดทน, ความรอบคอบ เป็นต้น เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จของชุมชนที่กำหนดไว้

6. การรวมกลุ่ม หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มเพื่อให้มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพ และนำมาซึ่งการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

7. การสร้างเครือข่าย หมายถึง ประชาชนและชุมชนร่วมมือกันสร้างเครือข่ายที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบและร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ต่อชุมชน โดยอาศัยหลักการเชื่อมโยงที่ไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

8. ความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การสนับสนุนให้ประชาชนและชุมชนยึดถือการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม, มีสมดุลระหว่างกระแสการแข่งขันจากโลกาภิวัตน์ และกระแสท้องถิ่นนิยม, มีความหลากหลายในโครงสร้างการผลิต, มีการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุด, ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, วัฒนธรรม, ภูมิปัญญา, และวิถีชีวิตของท้องถิ่นที่ดีงาม

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตร

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตรนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2553) กล่าวไว้ว่า คือ การน้อมนำหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการเกษตรที่เป็นรูปธรรม สามารถสร้างภูมิคุ้มกันและลดความเสี่ยงให้กับเกษตรกร ให้อยู่อย่างพอมีพอกิน, สามารถลดรายจ่ายและสร้างรายได้อย่างพอประมาณ, พึ่งตนเองได้ ทำให้เกิดความมั่นคงในระดับครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งมี

เกษตรกรได้น้อมนำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้อย่างแพร่หลายในทั่วทุกภูมิภาค โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อย และก้าวสู่การรวมตัวกันทำกิจกรรมในรูปกลุ่มต่างๆ หรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

จากกระแสนิยมตะวันออก ประกอบกับการที่สังคมโลกจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งประเทศไทยมีแนวโน้มเช่นเดียวกัน จึงมีการตื่นตัวเรื่องการบริโภคอาหารปลอดภัยอย่างกว้างขวาง มีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทำให้กระแสเกษตรอินทรีย์ เกษตรทางเลือก ซึ่งเป็นกระบวนการผลิตที่รักษาระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งความปลอดภัยควบคู่กับความมั่นคงด้านอาหาร

ประเด็นที่ท้าทายการสร้างภูมิคุ้มกันในอนาคต คือ การสร้างคุณภาพการผลิตระหว่างพืชอาหารคน, พืชอาหารสัตว์, และพืชพลังงาน ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการเกษตร เช่นเดียวกัน

การประยุกต์ใช้ปรัชญาพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ความมั่นคง (2553) อธิบายการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ระดับบุคคลและครอบครัว ไว้ว่า แนวทางปฏิบัติ โดยเริ่มจากตัวเองก่อน ด้วยการฝึกจิตข่มใจตนเองและอบรมเลี้ยงดูคนในครอบครัวให้มีคุณธรรม, กินอยู่ตามอัตภาพ, พึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ, ไม่ทำอะไรเกินตัว, ไม่ลงทุนเกินขนาด, ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น, ใฝ่รู้, ใฝ่ศึกษา, และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อความมั่นคงในอนาคต และเป็นที่พึ่งให้ผู้อื่นได้ในที่สุด เช่น การหาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองและครอบครัว จากการประกอบสัมมาชีพ, การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย, ประหยัดแต่ไม่ใช่ตระหนี่, ลด ละ เลิกอบายมุข, รู้จักคุณค่า รู้จักใช้ รู้จักออมเงินและสิ่งของเครื่องใช้, ดูแลรักษาสุขภาพให้แข็งแรง, มีการแบ่งปันภายในครอบครัว ชุมชน และสังคมรอบข้าง, รวมถึงการรักษาวัฒนธรรมประเพณี, และการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม, รวมทั้งบริหารความเสี่ยงด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

การบริหารและการจัดการ

สมคิด บางโม (2538) ให้ความเห็นว่า การจัดการเป็นศิลปะในการใช้ทรัพยากรขององค์กร ให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยปัจจัยในการบริหารองค์กรมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. คนหรือบุคคล (Man) เป็นปัจจัยที่สำคัญของการบริหารหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ซึ่งจำเป็นต้องประกอบด้วยบุคคลที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อองค์กรหรือหน่วยงานนั้นๆ

2. เงิน (Money) หน่วยงานจำเป็นที่จะต้องมียงบประมาณเพื่อการบริหารงานให้บรรลุเป้าหมาย

3. ทรัพยากรหรือวัสดุ (Material) การบริหารจำเป็นจะต้องมีวัสดุอุปกรณ์ หรือทรัพยากรเป็นปัจจัยพื้นฐานในการบริหารงาน

4. การจัดการ (Management) การบริหารจำเป็นจะต้องมีการทำงานเป็นระบบ, มีการจัดการที่ดี, แบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบ, การควบคุม, ตรวจสอบ, รายงานเป็นไปอย่างมีระบบ ตามขั้นตอน มีระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติที่แน่ชัด

จึงกล่าวได้ว่า การบริหาร หมายถึง การร่วมมือกันดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งภายในองค์กรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และในการที่จะทำให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้นั้น จะต้องอาศัยกระบวนการจัดการ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน, การจัดการองค์กร, การจัดการกำลังคน, การสั่งการ, และการควบคุม

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดวิธีทางที่จะปฏิบัติไว้เป็นการล่วงหน้า ซึ่งจะให้เป็นผลสำเร็จตามต้องการ

การวางแผนประกอบด้วย กระบวนการนึกคิดที่สมบูรณ์และเป็นสาระที่ถูกต้อง, พัฒนากลยุทธ์, จัดทำแผนงาน, จัดสรรการใช้ทรัพยากรต่างๆ, กำหนดวิธีปฏิบัติและแนวนโยบายที่ดีที่สุดสำหรับองค์กรของตน ภายหลังจากการที่ได้มีการวิเคราะห์และคาดการณ์สภาพเหตุการณ์ต่างๆ อย่างระมัดระวังและรอบคอบที่สุด

2. การจัดการองค์กร (Organization) หมายถึง ภาระในการกำหนด, จัดเตรียมความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กรที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การจัดการกำลังคน (Staffing) หมายถึง การคัดเลือก, บรรจุคนเข้าทำงาน, และชำระรักษาให้คนมีประสิทธิภาพอยู่ในองค์กร

4. การสั่งการ (Directing) หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้การกระทำต่างๆ ของทุกฝ่ายในองค์กรเป็นไปในทางที่จะส่งเสริมให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

5. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การบังคับหรือกำกับให้การทำงานต่างๆ เป็นไปตามแผน

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การร่วมมือกันดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งภายในองค์กร เพื่อให้วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยการใช้ทรัพยากรขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ในการบริหารงานให้องค์กรบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น กระบวนการจัดการ (Management) ที่ดีจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการวางแผน (Planning), การจัดการองค์กร (Organization), การจัดการกำลังคน (Staffing), การสั่งการ (Directing), ตลอดจนการ

ควบคุม (Controlling) เพื่อนำไปสู่การใช้ทรัพยากรขององค์กรให้เกิดประโยชน์สูงสุด อันได้แก่ คน (Man), เงินทุน (Money), วัสดุอุปกรณ์ (Material), และทรัพยากรอื่นๆ ที่สามารถทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือองค์กร

ซึ่งการศึกษาพัฒนาการของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ มีความจำเป็นต้องศึกษาควบคู่ไปกับกระบวนการบริหารจัดการ เพราะองค์กรที่มีความเข้มแข็งหรือดำรงอยู่ได้ จะต้องมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา, มีการปรับเปลี่ยน, ยืดหยุ่นการทำงานได้ และเมื่อกลุ่มมีการดำเนินกิจกรรมมาในระยะเวลาหนึ่ง กลุ่มจะมีการขยายกิจกรรม ตลอดจนการเพิ่มวัตถุประสงค์

เกษตรอินทรีย์

ความหมายของเกษตรอินทรีย์

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ (2554) ได้อธิบายความหมายของเกษตรอินทรีย์ไว้ดังนี้

1. ระบบการเกษตรที่ผลิตอาหารและเส้นใยด้วยความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม, สังคม, และเศรษฐกิจ เน้นที่หลักการปรับปรุงบำรุงดิน, การเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืช, สัตว์, และนิเวศการเกษตร โดยเกษตรอินทรีย์จะลดการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก และหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ย, สารกำจัดศัตรูพืช, และเวชภัณฑ์สำหรับสัตว์ แต่ในขณะเดียวกัน ก็พยายามประยุกต์ใช้ธรรมชาติในการเพิ่มผลผลิต และพัฒนาความต้านทานต่อโรคของพืชและสัตว์เลี้ยง

หลักการเกษตรอินทรีย์นี้เป็นหลักการสากลที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ, สังคม, ภูมิอากาศ, และวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย (สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements: IFOAM))

2. ระบบการจัดการการผลิตด้านการเกษตรแบบองค์รวมที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ, วงจรชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ, หลีกเลี่ยงการใช้วัตถุติดจากการสังเคราะห์, และไม่ใช้พืช สัตว์ หรือจุลินทรีย์ที่ได้มาจากเทคนิคการดัดแปลงพันธุกรรม หรือพันธุวิศวกรรม, มีการจัดการกับผลิตภัณฑ์ที่เน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาสภาพการเป็นเกษตรอินทรีย์ และคุณภาพที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ในทุกขั้นตอน (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.))

3. ระบบการเกษตรที่นำหลักความสมดุลทางนิเวศวิทยาของธรรมชาติมาประยุกต์ใช้เพื่อจัดการการผลิต โดยผสมผสานกิจกรรมความหลากหลายทางชีวภาพของพืช, ปศุสัตว์, ประมง, ป่าไม้,

ฯลฯ ให้เกิดการเกื้อกูลและหมุนเวียนใช้ทรัพยากรในระบบนิเวศของไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด, หลีกเลี่ยงการใช้ปัจจัยการผลิตที่ต้องนำเข้าจากภายนอกฟาร์ม, ปฏิเสธการใช้ปัจจัยที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ยเคมี, สารกำจัดศัตรูพืช, ฮอร์โมน, สารปฏิชีวนะ, ฯลฯ รวมทั้งไม่ใช้พันธุ์ที่ผ่านการปรับเปลี่ยนทางพันธุกรรม ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่สะอาดและปลอดภัยต่อผู้บริโภค, อนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมการเกษตรไปพร้อมๆ กับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน (ชนวนรัตนวราหะ ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์)

กล่าวโดยสรุป เกษตรอินทรีย์ เป็น การเกษตรที่ให้ความสำคัญกับความสมดุลทางธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของระบบนิเวศการเกษตร สังคม และเศรษฐกิจ รวมทั้งความปลอดภัยของผู้บริโภค โดยเน้นการใช้ทรัพยากรในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด, หลีกเลี่ยงการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก รวมทั้งปัจจัยที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ หรือพันธุ์ที่ได้จากการดัดแปลงหรือปรับเปลี่ยนทางพันธุวิศวกรรม

ความสำคัญของเกษตรอินทรีย์

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ (2554) กล่าวถึงความสำคัญของเกษตรอินทรีย์ไว้ว่า เกษตรอินทรีย์มีความสำคัญทั้งในระดับบุคคล ซึ่งได้แก่ ผู้ผลิตและผู้บริโภค ระดับชุมชนและระดับประเทศ โดยเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่มีศักยภาพเพื่อการพัฒนาการเกษตรของไทยอย่างยั่งยืน, ช่วยในการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้สมบูรณ์ขึ้น ดินได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น, ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตต่อพื้นที่ในระยะยาว, ช่วยฟื้นห่วงโซ่อาหารที่ถูกทำลายโดยสารเคมีให้กลับคืนมา, ช่วยลดต้นทุนการผลิต ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินลดลง มีรายได้เพิ่มขึ้น, ผู้บริโภคได้บริโภคผลผลิตที่ปลอดภัย, ประชาชนมีสุขภาพดีขึ้น, ช่วยให้รัฐบาลประหยัดงบประมาณด้านการรักษาพยาบาล, รวมทั้งยังช่วยลดการนำเข้าปุ๋ยเคมีและสารกำจัดศัตรูพืชจากต่างประเทศ, และสามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้ผู้ผลิตปุ๋ยชีวภาพ และสารธรรมชาติกำจัดศัตรูพืชได้อีกด้วย

หลักการของเกษตรอินทรีย์

หลักการที่กำหนดโดยสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Organic Agriculture Movements: IFOAM) ซึ่งได้ระดมความคิดเห็นนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านเกษตรอินทรีย์โดยตรงจากทั่วโลก

ประกอบด้วยหลักการ 4 ข้อ คือ (สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์, 2554)

1. หลักของสุขภาพ (Health) เกษตรอินทรีย์จะทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์, พืชมีสุขภาพดี งามงาม, สัตว์กินพืชที่ปราศจากสารพิษทำให้สมบูรณ์, มีผลให้ผู้บริโภคมีสุขภาพที่ดีด้วย

2. หลักของระบบนิเวศ (Ecology) การทำฟาร์มเกษตรอินทรีย์จะต้องจัดการให้ดิน, พืช, สัตว์ เกี่ยวข้องกัน โดยการหมุนเวียนใช้ประโยชน์ของอินทรีย์สารในฟาร์มมากที่สุด

นอกจากนี้ ผู้เกี่ยวข้องการผลิต, การแปรรูป, การตลาด, และการบริโภคจะต้องปกป้อง สิ่งแวดล้อม

3. หลักของความเป็นธรรม (Fairness) การทำเกษตรอินทรีย์ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ของ เกษตรกร, ผู้ประกอบการแปรรูป, ผู้ประกอบการจัดจำหน่าย, และผู้บริโภค เช่น การเข้าถึงอย่างเสมอภาค, การค้าที่เป็นธรรม, การเคารพสิทธิของสรรพสิ่งในโลก เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกชีวิต

4. หลักของการมีสำนึกที่ดี (Care) ผู้เกี่ยวข้องจะต้องมีสำนึกที่ดีในการผลิตที่ไม่เสี่ยงต่อการ ทำลายระบบนิเวศ และคุณภาพชีวิตของทุกสิ่ง, เข้าใจในระบบนิเวศเกษตร, ธรรมชาติของห่วงโซ่ อาหาร, ไม่ใช้สารเคมีใดๆ, สอร์โมน, ตลอดจนพืชหรือสัตว์ที่คัดต่อพันธุกรรม

สถานการณ์เกษตรอินทรีย์ในภาคเหนือตอนบน

1. การผลิต/การตลาด

การผลิตเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดย ภาครัฐได้ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ให้แก่เกษตรกรผู้ผลิต เริ่มตั้งแต่การส่งเสริมให้ลดการใช้สารเคมี ไปจนถึงการเลิกใช้สารเคมีในการผลิต

แต่อย่างไรก็ตาม เกษตรกรที่ปลูกพืชอินทรีย์ภาคเหนือตอนบนยังมีจำนวนไม่มากนัก โดย ข้อมูลของกรมพัฒนาที่ดิน ระบุว่า เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์กับกรมพัฒนาที่ดิน ในปี 2549-2550 มีจำนวน 169 ราย ดำเนินการในพื้นที่ 500.05 ไร่ ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่จังหวัด เชียงใหม่ รองลงมาได้แก่ เชียงราย และน่าน

นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ที่อยู่ในระยะปรับเปลี่ยนที่เกษตรกรใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมี/ลด การใช้สารเคมี จำนวน 3.85 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 50.4 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมดในภาคเหนือ ตอนบน ซึ่งพื้นที่ปรับเปลี่ยนส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ถึง 2.5 ล้านไร่ รองลงมา ได้แก่ พะเยา และเชียงราย ตามลำดับ

ผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์รายสำคัญในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน เมื่อพิจารณาตามกลุ่มพืช ประกอบด้วย

1.1 ผัก ได้แก่ มูลนิธิโครงการหลวง ได้เริ่มดำเนินงานโครงการผักอินทรีย์มาตั้งแต่ ปี 2545 เน้นการผลิตผักเมืองหนาวโดยไม่ใช้สารเคมีเกษตร, ไม่ใช้พันธุ์พืช GMOs ใช้แต่วัตถุ ธรรมชาติ และใช้ข้อได้เปรียบด้านความหลากหลายทางชีวภาพบนที่สูง เพื่อเพิ่มความทนทานต่อโรค

และแมลงให้กับพืชที่ปลูก, ใช้การควบคุมโรคและแมลงโดยชีววิธี เพื่อให้ได้ผลผลิตผักที่มีคุณภาพและความปลอดภัยต่อผู้บริโภค เกษตรกร และสิ่งแวดล้อม

ผลผลิตผักอินทรีย์จากมูลนิธิโครงการหลวง ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ประเทศไทยจากกรมวิชาการเกษตร ส่งจำหน่ายในประเทศ ร้อยละ 95 โดยเน้นตลาดระดับบน ได้แก่ บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) Hyper Market เช่น สยามพารากอนและเอ็มโพเรียม เป็นต้น ที่เหลือร้อยละ 5 ส่งออกไปประเทศสิงคโปร์ และได้หวัน

แต่อย่างไรก็ตาม มูลนิธิโครงการหลวงยังไม่สามารถเพิ่มผลผลิตผักอินทรีย์ได้มากนัก เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายประการ

ประการแรก ได้แก่ ข้อจำกัดในการขยายพื้นที่การผลิต เนื่องจากเกษตรกร 1 คนมีศักยภาพดูแลพื้นที่เพียง 2 ไร่ หากเพิ่มพื้นที่มากขึ้น ผลผลิตที่ได้อาจมีคุณภาพต่ำ

ประการที่สอง ได้แก่ กระบวนการผลิตที่ต้องดูแลอย่างละเอียดทุกขั้นตอน การเพิ่มพื้นที่จะทำให้ควบคุมระบบการผลิตได้ยาก และ

ประการสุดท้าย ได้แก่ ข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาจำหน่าย ที่ต้องจำหน่ายในระยะเวลาสั้น เพื่อให้ได้ผักที่สดใหม่เสมอ การเพิ่มผลผลิตเข้าสู่ตลาดและจำหน่ายไม่ทัน จะทำให้สินค้าเสียหายได้

1.2 ข้าว การปลูกข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรภาคเหนือจัดได้ว่ายังอยู่ในระยะเริ่มต้น โดยส่วนใหญ่ยังเป็นระยะปรับเปลี่ยนการผลิตโดยใช้สารอินทรีย์แทนสารเคมีหรือลดการใช้สารเคมี

แต่อย่างไรก็ตาม ภาคเหนือตอนบนมีกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่ 5,300 ไร่ ของจังหวัดพะเยา และเชียงราย

ปัญหาอุปสรรคสำคัญของกลุ่ม ได้แก่ การบริหารจัดการ, การคงสถานะกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ที่เข้มแข็ง เนื่องจากข้าวอินทรีย์ที่ผลิตได้มีราคาไม่แตกต่างจากผลผลิตข้าวแบบใช้สารเคมีมากนัก ทำให้คณะกรรมการกลุ่มเกรงว่าสมาชิกจะหันไปปลูกข้าวแบบเดิมที่ใช้สารเคมี รวมทั้งการที่กลุ่มไม่มีโรงสีเป็นของตนเอง และขาดระบบการบรรจุหีบห่อที่ทันสมัย จึงไม่สามารถนำข้าวส่วนเกินจากโควตาที่บริษัทรับซื้อแปรรูปออกจำหน่ายในนามกลุ่มได้ ทำให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกเดิมขาดความมั่นใจ และไม่มีแรงจูงใจให้เกษตรกรรายใหม่เข้ามาเป็นสมาชิก (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ, 2554)

1.3 สมุนไพร การผลิตสมุนไพรอินทรีย์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ยังอยู่ในระยะปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรอินทรีย์ จึงนับได้ว่า อยู่ในระดับที่เป็นสมุนไพรปลอดภัย โดยมีผู้ผลิตรายสำคัญเป็นบริษัทเอกชน คือ ชมรมลำปางรักษ์สมุนไพร จำกัด อ.เมือง จ.ลำปาง เป็นบริษัทที่ดำเนินการผลิต

ยาสมุนไพรอย่างเป็นระบบครบวงจร โดยเน้นการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพรในรูปแบบแผนโบราณ อาหาร และเครื่องสำอาง

แหล่งผลิตวัตถุดิบสำคัญของชมรม คือ เกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรในพื้นที่จังหวัด ลำปาง และจังหวัดใกล้เคียง ในลักษณะเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรที่เน้นการปลูกแบบเกษตรปลอด สารพิษ (ยังไม่ถึงขั้นเกษตรอินทรีย์) โดยเกษตรกรจะได้รับการสนับสนุนให้เข้ารับการอบรมให้ ความรู้ และดูงานเกี่ยวกับการปลูกสมุนไพรปลอดสารพิษ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนการตรวจสอบ มาตรฐานคุณภาพของวัตถุดิบเบื้องต้น ณ แหล่งผลิต เพื่อให้สมุนไพรปลอดจากสารพิษ เช่น ยาฆ่า แมลง และโลหะหนัก เป็นต้น

นอกจากนั้นยังมีการตรวจสอบผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปแล้วโดยกระทรวงสาธารณสุข (อย.), กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, และได้รับมาตรฐาน ISO 9001 : 9002 CODEX GMP/HACCP เป็นต้น

ตลาดสำคัญของผลิตภัณฑ์เป็นตลาดในประเทศ เช่น โรงพยาบาลมากกว่า 30 แห่ง และร้านค้าต่างๆ ทั่วประเทศ สำหรับตลาดต่างประเทศ เช่น อิตาลี และญี่ปุ่น จะสั่งซื้อสมุนไพรแปรรูปในหลายรูปแบบทั้งเป็นผงหรือบรรจุแคปซูล

และปัญหาสำคัญของการดำเนินการของภาคเอกชนด้านสมุนไพรครบวงจร คือ ภาคเอกชนขนาดกลางและเล็กมีความสามารถในการหาตลาดได้จำกัด และตลาดภายในจังหวัดยังไม่ มีความสนใจมากนัก ผู้ประกอบการต้องอาศัยตลาดจากภายนอกที่เข้ามาสั่งซื้อ นอกจากนี้ ค่าใช้จ่าย ในการตรวจวิเคราะห์ด้วยยาแต่ละชนิดสูงมาก ซึ่งจะเป็นภาระแก่ภาคเอกชนขนาดกลางและเล็ก

1.4 เกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน มีกลุ่มผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน หลายกลุ่มในภาคเหนือตอนบน ส่วนใหญ่ยังอยู่ในระยะปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรอินทรีย์ โดยกลุ่มผู้ผลิต เกษตรอินทรีย์ผสมผสานที่สำคัญอยู่ในจังหวัดเชียงราย มีผลผลิตที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตร อินทรีย์จากกรมวิชาการเกษตร คือ ขิง, ข่า, และสับปะรด มีการจัดส่งจำหน่ายทั้งตลาดในประเทศ และต่างประเทศ และจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการทำเกษตรแบบใช้สารเคมีมา เป็นเกษตรอินทรีย์ ที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอในการให้ ความรู้, จัดให้เกษตรกรเข้ารับการอบรมและศึกษาดูงานในพื้นที่ดำเนินกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับ ความสำเร็จ

การผลิตเกษตรอินทรีย์ของกลุ่ม เน้นการปลูกพืชผักสวนครัวหลายชนิด และเลี้ยง หมูหลุมเพื่อจำหน่ายและใช้มูลสุกรมาทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อใช้ในแปลงเกษตรของตน โดยการผลิตใน ระยะแรกจะได้ผลผลิตน้อย เนื่องจากสภาพดินเดิมเสื่อมโทรมมากจากการใช้สารเคมีเป็นเวลานาน

ปัจจุบันเกษตรกรที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องสามารถลดค่าใช้จ่ายในการผลิตได้มาก อีกทั้งมีผลผลิตหลากหลายชนิดเพื่อจำหน่ายตลอดทั้งปี นับได้ว่าเป็นตัวอย่างของการใช้ชีวิตตามวิถีพอเพียงได้เป็นอย่างดี

2. การตรวจรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน มีทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชนไทย และหน่วยงานต่างประเทศที่เข้ามาตรวจรับรองในประเทศไทย ดังนี้

2.1 หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1 (สวพ. เขต 1) จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดกรมวิชาการเกษตร มีภารกิจหลัก ในการตรวจประเมินให้การรับรองมาตรฐานด้านเกษตรอินทรีย์ ดำเนินงานควบคู่กับกรมส่งเสริมการเกษตรที่ส่งเสริมความรู้ และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านวิชาการเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกร

2.2 หน่วยงานเอกชนของไทย ได้แก่ องค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ (มอน.) เป็นองค์กรอิสระจัดตั้งโดยสถาบันชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนร่วมกับองค์กรเกษตรกร ผู้บริโภค และนักวิชาการในจังหวัดเชียงใหม่ ทำการรับรองแปลงเกษตรอินทรีย์ตั้งแต่ปี 2544 จนถึงปัจจุบัน

2.3 หน่วยงานต่างประเทศที่เข้ามาให้การตรวจรับรองในประเทศไทย ได้แก่ Bio Agricert จากประเทศอิตาลี ซึ่งทำการตรวจรับรองกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์บ้านศรีจอมแจ้ง ต.หงส์หิน อ. จุน จ.พะเยา และ กลุ่มเกษตรกรบ้านเกียง ต.แม่ลอย อ.เทิง จ.เชียงราย

2.4 หน่วยงานอื่นๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ซึ่งส่วนใหญ่ทำการตรวจสอบสารตกค้างในพืชผลเกษตร และอยู่ในขั้นการพัฒนาระบบไปสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในอนาคต

นอกจากนั้น ยังมีสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด/อำเภอที่ให้การสนับสนุนมาตรฐาน และคุณภาพด้านแพทย์แผนไทยและงานคุ้มครองผู้บริโภคตาม พ.ร.บ. อาหารและยา

จากข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เกษตรอินทรีย์ในภาคเหนือตอนบนนั้นมีการดำเนินมานานนัก และส่วนหนึ่งกำลังอยู่ในระยะเริ่มต้นดำเนินการ แต่ก็มีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ก็มีข้อมูลบางส่วน แสดงให้เห็นว่า สภาพดินที่ทำการเกษตรอินทรีย์ที่เกษตรกรเคยใช้สำหรับการปลูกพืชโดยใช้สารเคมีที่มีความเสื่อมโทรม เกษตรกรต้องใช้เวลาและความอดทนในการผลิต

นอกจากนี้ ยังพบว่า การดำเนินงานของเกษตรกรเพื่อการเกษตรอินทรีย์นั้นจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุริยา เผ่าจินดา (2536) ทำการวิจัย ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรทำนา อ. สันกำแพง จ.เชียงใหม่ พบว่า ระดับการศึกษา, อายุการเป็นสมาชิก, ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของกลุ่ม, การมีส่วนร่วมของกลุ่ม, การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม, เนื้อที่ถือครอง มีความสัมพันธ์กับ ความสำเร็จของกลุ่ม สมาชิกมีเนื้อที่ถือครองมากและได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นอย่างดี

ส่วนกลุ่มที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ คือ เสนอแนะให้เจ้าหน้าที่ควรสนับสนุนในแง่การให้ความรู้ทางด้านธุรกิจ, บัญชี, การตลาด, ตลอดจนรู้จักจดบันทึกรายรับ รายจ่ายของฟาร์ม, ควรจะชี้แจง วัตถุประสงค์ของกลุ่มให้สมาชิกเข้าใจ, และพยายามทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมในแง่การวางแผน, อภิปรายปัญหาร่วมกัน, ร่วมกันซื้อขายผลิตผล, และร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง เมื่อเกษตรกรมีความคิดเป็นส่วนรวม เกษตรกรก็จะมีกำลังใจในการผลิต อันจะส่งผลให้กลุ่มประสบความสำเร็จได้ในที่สุด

โชติ นุชม่วง (2542) ทำการวิจัย การดำเนินงานกลุ่มเกษตรกร จ.เชียงใหม่ พบว่า ด้านการจัดหาทุนเพื่อใช้ในการดำเนินงาน ด้านการจัดหาสิ่งของที่สมาชิกต้องการนำมาจำหน่ายอยู่ในระดับปานกลาง, ด้านการส่งเสริมการขายและเผยแพร่ความรู้ ด้านการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกอยู่ในระดับน้อย, ส่วนด้านการรวบรวมผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของสมาชิก ด้านการจัดหาอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตให้สมาชิกเช่าอยู่ในระดับน้อยที่สุด

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างด้วยสถิติ พบว่า การดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรทั้ง 3 ระดับชั้น (กลุ่มดี, กลุ่มปานกลาง, และกลุ่มต้องปรับปรุง) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกกิจกรรม

นภาพรณ ทังบุญ (2546) ทำการศึกษา รูปแบบองค์กรชุมชนเพื่อบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บ้านคอนมูล อ.ท่าวังผา จ.น่าน พบว่า ปัจจัยในการจัดตั้งองค์กรชุมชนที่สำคัญมากที่สุด คือ ทักษะของชุมชน, รองลงมา คือ โครงสร้างขององค์กรชุมชน ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม การจัดสรรรายได้ การจัดสรรหาเงินทุน และจำนวนสมาชิกขององค์กรชุมชน

จากปัจจัยที่ได้ศึกษามีรูปแบบองค์กรชุมชน 2 รูปแบบ คือ องค์กรชุมชนแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ

แต่อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัย พบว่า องค์กรชุมชนบ้านคอนมูลอยู่ในระยะการก่อตั้งเริ่มต้น จึงยังไม่สามารถจัดระบบการบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสรรภาระหน้าที่ของบุคลากรในองค์กรได้ตรงตามที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน

ศุภนี ชัยชนะ (2548) ทำการวิจัย การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านป่าไผ่ ต.แม่โป่ง อ.คอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ พบว่า ผลการรวมกลุ่มทำให้สมาชิกของกลุ่มแม่บ้านมีงานทำตลอดปี, ช่วยลดปัญหาว่างงานภายในบ้าน, ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี, มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น, สร้างความเจริญให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านจนเป็นที่ยอมรับจากบุคคลภายนอก, รวมทั้งเป็นสถานที่ให้ความรู้ในการศึกษาดูงานจากบุคคลทั้งภายในและนอกประเทศ

การบริหารจัดการ พบว่า มีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และนโยบายของกลุ่มไว้อย่างชัดเจน, มีนโยบายในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตที่สูงสุด, มีการกำหนดโครงสร้างกลุ่ม กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน, อีกทั้งกลุ่มยังมีผู้นำกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถ เป็นที่ยอมรับของคณะกรรมการและสมาชิก

กัญญพัทธ์ กล่อมขงเจริญ (2553) ทำการวิจัย รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่เข้มแข็ง: กรณีศึกษา กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพบ้านดอกแดง อ.คอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ พบว่า

1) การทำเกษตรอินทรีย์ก็เพื่อยกระดับการเกษตรให้พัฒนาก้าวหน้าขึ้น ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเกษตร เนื่องจากปุ๋ยเคมีมีราคาแพง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และเมื่อใช้เป็นเวลานานจะทำให้ดินเสื่อมสภาพลง ความเป็นกรดมากขึ้น จึงมีแนวคิดในการใช้อินทรีย์วัตถุประกอบในกระบวนการผลิตปุ๋ย เพื่อปรับปรุงบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์นำไปสู่การรวมกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพบ้านดอกแดง

2) การบริหารของกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ประกอบด้วย

2.1) ด้านการวางแผน มีเป้าหมายและวางแผนร่วมกันในทำพื้นที่เกษตร 550 ไร่ให้เป็นพื้นที่เกษตรอินทรีย์ทั้งหมด วางแผนการผลิตให้เพิ่มขึ้นเพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก

2.2) ด้านโครงสร้างกลุ่ม มีการกำหนดตามรูปแบบโครงสร้างองค์การตามหน้าที่ (Functional) มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน

2.3) ด้านสมาชิก มีความร่วมมือ สามัคคี และช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาาร่วมกันได้เป็นอย่างดี

2.4) ด้านผู้นำกลุ่ม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุด คือ ผู้นำชุมชนที่นำพากลุ่มให้ประสบความสำเร็จ ได้รับการยอมรับจากสมาชิก มีวิสัยทัศน์ เสียสละ และใฝ่รู้

2.5) ด้านการบริหารความขัดแย้ง ไม่มีความขัดแย้งในกลุ่ม เพราะสามารถหาข้อสรุปโดยการลงมติในที่ประชุมใช้วิธีการแบบประชาธิปไตย

2.6) ด้านการทำงานเป็นทีม สมาชิกสามารถทำงานร่วมกันเป็นทีมภายใต้ความเสียสละ สามัคคี ทำงานร่วมกันอย่างเต็มที่ จึงสามารถนำพากลุ่มประสบความสำเร็จและเข้มแข็ง และ

2.7) ด้านการติดต่อสื่อสาร กลุ่มใช้วิธีการประชุมร่วมกันระหว่างสมาชิกและคณะกรรมการทั้งหมดภายในกลุ่ม สมาชิกทุกคนภายในกลุ่มมีบทบาทสำคัญในการแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้และมีการชี้แจงให้สมาชิกทราบผลการดำเนินงานทุกปีภายในที่ประชุม

รณพงศ์ นาคจันทิก (2553) ทำการวิจัย การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ทำกระดานสามัคคี อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา พบว่า

1) กลุ่มมีการจัดโครงการสร้างองค์กรที่ชัดเจน โดยมีการกำหนดตำแหน่งบริหารภายในกลุ่ม , มีการกำหนดหน้าที่รับผิดชอบของคณะกรรมการที่ชัดเจน, และมีการแบ่งกลุ่มภายในตามกิจกรรมเพาะปลูก โดยการรวมกลุ่ม 5 คน

ทุนของกลุ่มมาจาก 2 แหล่ง คือ แหล่งทุนภายใน ในรูปของหุ้นแรกเริ่ม แต่ไม่มีการระดมหุ้นเพิ่ม และแหล่งทุนภายนอก ได้จากการสนับสนุนแบบให้เปล่าจาก อบต.ท่ากระดานและกรมพัฒนาที่ดิน

กลุ่มยังได้รับการสนับสนุนด้านเทคนิคความรู้เกี่ยวกับการผลิตปุ๋ยชีวภาพปั้นเม็ดจาก ธ.ก.ส. และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, เกษตรอำเภอ, และพัฒนาชุมชน และรับรองมาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพปั้นเม็ดของกลุ่ม

ส่วนวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตปุ๋ยชีวภาพปั้นเม็ดส่วนใหญ่มาจากแหล่งวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น

ด้านแหล่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการดำเนินงานที่กลุ่มได้รับจากคณะกรรมการและสมาชิกในกลุ่ม

2) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่ม ได้แก่

2.1) ด้านการผลิต คือ ต้นทุนการผลิตสูงเนื่องจากราคาวัตถุดิบสูงขึ้น

2.2) ด้านสิ่งแวดล้อม คือ การระบาดของโรค และศัตรูพืช

2.3) ด้านการแปรรูป รูปแบบผลิตภัณฑ์ไม่หลากหลาย สินค้าไม่ได้คุณภาพตามความต้องการของตลาด

2.4) ด้านเงินทุน ขาดความชำนาญในการจัดทำบัญชีทำให้ไม่สามารถประมาณการต้นทุนที่จะใช้ได้ รวมทั้งขาดเงินทุน

2.5) ด้านทรัพยากรบุคคลที่สำคัญ บุคลากรขาดทักษะความรู้ความชำนาญในด้านเทคนิค และ

2.6) ด้านการตลาด ช่องทางการตลาดมีน้อย

แสงวรรณ ปาลี (2553) ทำการวิจัย กระบวนการปรับเปลี่ยนระหว่างเกษตรกรเคมีและเกษตรกรอินทรีย์ของเกษตรกร ต.ห้วยทราย อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ พบว่า เมื่อคราวมีการรวมกลุ่มกับเครือข่ายของเกษตรกรผู้ทำเกษตรกรรมยั่งยืนแม่ทา และมีโครงการพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาส่งเสริมแนวคิดและรูปแบบเกษตรกรอินทรีย์ให้แก่ชุมชนจึงเกิดกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ขึ้น และพบกระบวนการปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรกรอินทรีย์ 3 กลุ่มคือ

1) กลุ่มแรก เริ่มต้นจากการมองเห็นผลเสียของเกษตรกรเคมี จึงปรับกระบวนการคิดและศึกษาดูงานจนเกิดความมั่นใจ แล้วตัดสินใจทดลองทำ, มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มและเครือข่าย, ขยายผลการผลิตพืชผักเชิงเดี่ยวสู่ระบบการผลิตที่หลากหลายผสมผสาน, ผลผลิตที่ได้นำมาบริโภคจำหน่ายและแบ่งปันญาติมิตร

2) กลุ่มที่สอง กระบวนการปรับเปลี่ยนคล้ายกลุ่มแรก แต่ระบบการผลิตและรูปแบบการผลิตไม่หลากหลายเนื่องจากอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยน และ

3) กลุ่มที่สาม ปรับกระบวนการคิด ตัดสินใจทดลองเบื้องต้น พบข้อจำกัด ทำให้ปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรกรเคมีอีกครั้ง

การวิจัยได้ใช้ตัวชี้วัดที่ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการปรับเปลี่ยน คือ การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ การมีความรู้และการพัฒนาความรู้และเทคนิค การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ปรากฏว่า ตัวชี้วัดดังกล่าวสามารถชี้วัดกลุ่มแรกได้ชัดเจนกว่ากลุ่มอื่น

สำหรับเงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการปรับเปลี่ยนระหว่างเกษตรกรเคมีและเกษตรกรอินทรีย์ พบ 3 กลุ่มปัจจัย คือ

1) ปัจจัยกลุ่มแรก ได้แก่

- ปัจจัยด้านกระบวนการทัศน์
- ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ
- ปัจจัยด้านลักษณะนิสัยและอุปนิสัย เป็นปัจจัยเอื้อและเป็นอุปสรรคอยู่ในปัจจัย

เดียวกัน

มีผลต่อการปรับเปลี่ยนระหว่างเกษตรกรเคมีและเกษตรกรอินทรีย์ของเกษตรกรเพียง

บางราย

2) ปัจจัยกลุ่มที่สอง ได้แก่

- ปัจจัยด้านการผลิต
- ปัจจัยด้านการเรียนรู้
- ปัจจัยด้านการเป็นผู้นำและการรวมกลุ่ม

เป็นปัจจัยที่เอื้อให้กลุ่มที่หนึ่งและสองปรับเปลี่ยนมาเป็นเกษตรกรอินทรีย์ และ

3) ปัจจัยกลุ่มที่สาม ได้แก่

- ปัจจัยด้านนิเวศน์พื้นที่
 - ปัจจัยด้านสุขภาพ และ
 - ปัจจัยด้านการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์จากภายในและนอกชุมชน
- เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนเกษตรกรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์

สมทรง บรรจงจิตินานต์ และคณะ (2554) ทำการศึกษา การบูรณาการแก้ไขปัญหาคาชาความยากจนด้วยองค์กรชุมชน พบว่า ความยากจนได้กลายเป็นปัญหาที่ส่งผลให้เกิดคนจนขึ้นในสังคม และการแก้ไขปัญหาคาชาความยากจนไม่สามารถดำเนินการจัดการแก้ไขปัญหาคาได้เพียงด้านใดด้านหนึ่ง เพราะการสังสมและความทับซ้อนของปัญหาคามีปัจจัยสาเหตุร่วมหลายมิติ

หมู่บ้านนุกกลาง (ต.นุกเปือย อ.น้ำยืน จ.อุบลราชธานี), หมู่บ้านหนองพระ (ต.เสียว อ.โพธิ์สุวรรณ จ.ศรีสะเกษ), และหมู่บ้านนาคุณ (ต.เปือย อ.สิรินธร จ.อำนาจเจริญ) ได้ใช้วิธีการบูรณาการองค์กรชุมชนและโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่ดำรงอยู่ ได้ถูกนำมาประยุกต์ปรับใช้เป็นกลไกขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาคาชาความยากจน ผ่านการจัดตั้งองค์กรชุมชนลักษณะสถาบันการเงินชุมชน และการดำเนินกิจกรรมโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต และภายใต้วิธีการบูรณาการองค์กรชุมชนที่มีความสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน, การบริหารจัดการองค์กรชุมชน, การสร้างเครือข่ายทางสังคม ส่งผลให้ประชาชนในหมู่บ้านเกิดศักยภาพด้านงานพัฒนา, มีขีดความสามารถจัดการปัญหาคาด้วยตนเองได้

ซึ่งนำไปสู่การพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน มั่นคง ด้านเศรษฐกิจและสังคมในระดับครอบครัว และหมู่บ้าน อาทิ การแก้ไขปัญหาคาหนี้สิน, การประกอบอาชีพ, การพัฒนาคุณภาพชีวิต, สิ่งแวดล้อม, การสืบสานภูมิปัญญา ก่อเกิดการเกื้อกูลและยึดโยงให้ครอบครัว หมู่บ้านไม่ล่มสลายไปพร้อมกับกระแสการพัฒนาประเทศ เพื่อก้าวไปสู่การสร้างสังคมทันสมัย

ธนรักษ์ เมฆขยาย และศุภลักษณ์ ด้อมฉาย (2555) ทำการศึกษา กระบวนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ ใน อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรสามารถตั้งกลุ่มเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ ได้ทุกขั้นตอน

ซึ่งกระบวนการตั้งกลุ่มที่ประสบความสำเร็จนั้นมาจากปัจจัยที่สำคัญ คือ

ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำกลุ่มและคณะทำงาน, การมีส่วนร่วมของสมาชิก, แผนงานและการปฏิบัติตามแผน, และความต้องการยอมรับทางสังคม และ

ปัจจัยภายนอก ได้แก่ กระบวนการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายนอก และการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ เป็นเงื่อนไขความรู้และความมีคุณธรรม

นอกจากนี้ ยังพบว่า ผลประโยชน์จากการรวมกลุ่ม ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ เกษตรกรมีรายได้แตกต่างจากเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรมากขึ้น แม้ว่ารายจ่ายจะไม่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านสังคม ได้แก่ มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีใช้กับสมาชิกกลุ่มเท่านั้นแต่เป็นเวทีของชุมชนด้วย ชุมชนเข้มแข็งเพราะมีความสามัคคี เป็นแหล่งเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมปลูกฝังประชาธิปไตยพื้นฐาน และ

ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เกษตรกรใช้สารอินทรีย์แทนสารเคมีในการเกษตรทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนลดน้อยลง

จากผลการวิจัย แสดงให้เห็นว่า กลุ่มเกษตรกรที่มีผลดำเนินงานดี ต้องอาศัยความเข้าใจวัตถุประสงค์ของกลุ่ม, การวางเป้าหมายดำเนินการ, การมีผู้นำกลุ่มที่ได้รับการยอมรับ ซึ่งผลการวิจัยทั้งหมดสามารถนำไปใช้สำหรับการเตรียมด้านกระบวนการตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ให้มีผลดียิ่งและจะทำให้การวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ได้

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

โครงการวิจัย “กระบวนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร และการบูรณาการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์” คณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

วิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัย 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก เป็นการวิจัยเอกสาร เพื่อรวบรวมแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง, เกษตรทฤษฎีใหม่, การเกษตรอินทรีย์, การก่อตั้งกลุ่ม

ลักษณะที่สอง คือ การก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ และการวิเคราะห์สภาพการทำงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่สร้างขึ้น และปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

ลักษณะที่สาม คือ การเชื่อมโยงระบบการผลิตและการตลาดอาหารปลอดภัย (Food safety) โดยการบูรณาการร่วมระหว่างกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์อื่นๆ / เกษตรปลอดภัย (ถ้ามี), สำนักงานเกษตรอำเภอ, สหกรณ์การเกษตร, ร้านสะดวกซื้อ / ซูเปอร์มาร์เก็ต, และตลาดท้องถิ่น เพื่อสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์ ใน อ. สันทราย จ.เชียงใหม่ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความเข้มแข็งและดำเนินกิจกรรมอย่างยั่งยืน

ซึ่งการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวจะจัดให้

1. มีการนำผลิตภัณฑ์เข้ากระบวนการรับรองคุณภาพมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์จากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มทก.)
2. การเสนอข้อมูลข่าวสารการผลิตที่สนับสนุนการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์
3. มีการกำหนดรายการสินค้าขึ้นเป็นระยะๆ ตามความเหมาะสมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนให้การสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์ให้เกิดผลในทางปฏิบัติคือสามารถกระจายการผลิต การผลิตเพื่อขาย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ประชากรในอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันมีจำนวนทั้งสิ้น 44,345 ครัวเรือน หรือจำนวนประชากร 104,854 คน (สำนักงานเกษตรอำเภอสนทราย, 2552)

กลุ่มตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ใช้สำหรับการวิจัยทำการคัดเลือกอย่างเจาะจงจากเกษตรกรเกษตรอินทรีย์ใน อ.สนทราย จ.เชียงใหม่ ที่ให้ความสนใจและยินดีเข้าร่วมกันจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมการทางเกษตรเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ จำนวนไม่น้อยกว่า 51 คน/ครัวเรือน

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. แบบสอบถาม ผู้วิจัยกำหนดใช้แบบสอบถามสำหรับการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ตามความจำเป็น โดยสร้างแบบสอบถามสำหรับให้กลุ่มตัวอย่างกรอกข้อมูลรายละเอียดส่วนบุคคล หรือเฉพาะกลุ่ม สำหรับมาใช้ประโยชน์ในการประเมินข้อมูลด้านต่างๆ ของกลุ่มเกษตรกร
2. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยกำหนดใช้แบบสัมภาษณ์สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีการกำหนดให้เก็บข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งกลุ่ม
3. แบบบันทึก ผู้วิจัยไม่ได้ใช้เครื่องบันทึกเสียง และสมุดบันทึกต่อหน้าผู้ให้ข้อมูลเพื่อพูดคุยกันไม่ให้ติดขัดหรือสะดุด และต้องการให้ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความรู้สึกสบายใจ แต่บางครั้งผู้ให้ข้อมูลได้อธิบายรายละเอียดค่อนข้างยาวนาน ผู้วิจัยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อจดบันทึกรายละเอียดที่สำคัญนั้นๆ เป็นครั้งคราว จากนั้น ผู้วิจัยเอาข้อมูลที่จำไว้ กลับมาเขียนในสมุดบันทึกอีกครั้งหนึ่ง รวมทั้งวิเคราะห์ว่าข้อมูลที่ทำการสัมภาษณ์ครอบคลุมรายละเอียดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือไม่ หากไม่ครบก็ทำการบันทึกย่อไว้ว่าต้องสัมภาษณ์หรือสังเกตอะไรเพิ่มเติมในคราวการไปสัมภาษณ์ครั้งต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลทุติยภูมิ ทำการรวบรวมจากเอกสารและจดบันทึกในแบบฟอร์มรวบรวมข้อมูลที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นสำหรับการวิจัย

2. ข้อมูลปฐมภูมิ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต จดบันทึกและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากเกษตรกรอินทรีย์ โดยอาศัยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งเก็บตลอดระยะเวลาของการดำเนินงาน

การเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำ 3 วิธีดังนี้

1. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ 2 แบบด้วยกันดังนี้

1.1 การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ ผู้วิจัยได้เตรียมแนวคำถามการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า เพื่อให้มีจุดและประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์

1.2 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นการพูดคุยซักถามเกษตรกรตามโอกาสที่เหมาะสม

2. การสังเกต ผู้วิจัยจะใช้การสังเกตในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการทำกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือ ผู้วิจัยจะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เป็นครั้งคราว และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะสังเกตการดำเนินการกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอย่างไม่เป็นทางการคือ ไม่มีการนัดหมายล่วงหน้า

3. แนวทางการปฏิบัติการวิจัยและการพัฒนา จะยึดหลักการและการประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในขั้นตอนต่างๆ โดยมีกระบวนการและเครื่องมือดังนี้ คือ

3.1 การเรียนรู้เป็นทีมจากการปฏิบัติ (Team Action Learning) การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เป็นทีม เป็นหัวใจของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมีกระบวนการให้ทีมได้ประเมินและค้นหาปัญหา – วางแผน – พัฒนาศักยภาพ – ปฏิบัติการ – วิเคราะห์ – สะท้อนผลการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างองค์ความรู้

3.2 การวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) ทีมวิจัยร่วมคิดปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบโดยใช้เวทีชาวบ้านซึ่งเป็นเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย และก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.3 การวางแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Planning for Action: PPA) ทีมวิจัยร่วมกันจัดทำแผนของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และนำแผน

ไปประสานงานกับองค์กรภาคีต่างๆ สำหรับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอินตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรอินทรีย์

3.4 การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วม (PAE) ทีมวิจัยจะปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรและประสานหน่วยงานภายนอก และการถอดประสบการณ์ในระหว่างการปฏิบัติและหลังสิ้นสุดการปฏิบัติ

การตรวจสอบข้อมูล

หลังจากได้ข้อมูลมาแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้อีกว่า เพียงพอหรือไม่ โดยดูจากความครบถ้วนตามประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตของการวิจัย และตรวจสอบว่า ข้อมูลที่ได้นั้นสามารถตอบคำถามของการวิจัยได้หรือไม่

ถ้าเห็นว่าไม่ครบถ้วน ต้องไปเก็บรวบรวมข้อมูลซ้ำในประเด็นนั้นอีกครั้งหนึ่ง

รวมถึงตรวจสอบว่า ข้อมูลที่ได้มาจากแต่ละวิธีการตรงกันหรือไม่ ตรวจสอบว่า เป็นข้อมูลที่แท้จริงหรือไม่

สำหรับวิธีที่ผู้วิจัยใช้ตรวจสอบข้อมูล คือ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ซึ่งมีวิธีการดังนี้ (เบญญา ยอดคำเนิน-แอ็ดติงค์ และคณะ, 2536)

1. การตรวจสอบเส้าข้อมูล โดยตรวจสอบแหล่งที่มา ซึ่งพิจารณาในเรื่องแหล่งเวลา, แหล่งสถานที่, และแหล่งบุคคลที่ให้ข้อมูลนั้น ถ้าได้ข้อมูลมาต่างเวลา, ต่างสถานที่, และต่างบุคคล ได้ข้อมูลเหมือนกันหรือไม่ ถ้าไม่เหมือนกันต้องเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นให้ถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง

2. การตรวจสอบเส้าวิธีการรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลาย ๆ วิธีการในการหาข้อมูลในแต่ละหัวข้อที่กำหนดไว้ในขอบเขตของการวิจัยให้ถูกต้องมากที่สุด คือ ถ้าใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน แต่ได้ข้อมูลที่เหมือนกัน แสดงว่า ข้อมูลนั้นน่าจะเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการอย่างอื่นประกอบการตรวจสอบข้อมูลอีกด้วย วิธีการที่ใช้มากที่สุด คือ การปรึกษาหารือกับทีมงานผู้ช่วยวิจัย ได้แก่ บุคลากรระดับบริหารและปฏิบัติการของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสันทราย จ.เชียงใหม่ เมื่อได้ข้อมูลสำหรับการจัดทำข้อมูลแล้วก็นำไปดำเนินการตามข้อสรุปดังกล่าว

ส่วนข้อมูลเสริมนั้นได้มาจากการบันทึกย่อที่ได้จากการสัมภาษณ์, มาจากการบันทึกการสังเกต, หรือการสัมภาษณ์ซ้ำหรือสัมภาษณ์เพิ่มเติมจากผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละราย แต่ถ้าข้อมูลนั้นขาดหายไปเพราะไม่ได้สังเกตหรือไม่ได้ทำการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการบันทึกหมายเหตุเพื่อนำไปสัมภาษณ์เพิ่มเติมจากผู้ให้ข้อมูลหลักในภายหลัง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ทำการสรุปข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสรุปประเด็นและการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

2. ทำการวิเคราะห์พัฒนาการรวมกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวทางของเกษตรทฤษฎีใหม่ (กาญจนา แก้วเทพ, 2540) ดังนี้

2.1 ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่ม ได้แก่ การวิเคราะห์ชุมชนและแสวงหาทางเลือกในระดับความคิด ศึกษาสาเหตุในการก่อตั้งกลุ่มและการดำเนินงานในระยะก่อตั้งกลุ่ม

2.2 ขั้นลงมือปฏิบัติการ ศึกษาวิธีการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ลักษณะของกิจกรรม ขนาดและลักษณะของกลุ่ม

2.3 ขั้นขยายกลุ่ม/ขยายเครือข่าย ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสร้างและพัฒนา ระบบตลาดเกษตรอินทรีย์ ใน อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ โดยการทำงานแบบบูรณาการร่วมกับองค์กรต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในวิสัยทัศน์ รวมทั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะนำผลิตภัณฑ์เข้ากระบวนการรับรองมาตรฐานจากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มทก.)

2.4 ขั้นพลังคือความสามัคคี ศึกษาความเข้มแข็งของกลุ่มด้วยการระดมความร่วมมือจากกลุ่มองค์กรในระดับพื้นที่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ ที่ร่วมกันสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรอินทรีย์ให้กระจายผลผลิตของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ตลาดที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

3. การวิเคราะห์สภาพการทำงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านต่างๆ ได้แก่ ความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่ม, ความสามารถของกลุ่มในการแก้ปัญหาภายในกลุ่ม, และทำการจำแนกปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ด้วยการแยกข้อมูลและวิเคราะห์เนื้อหา

4. การวิเคราะห์ผลการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ ผลการประสานงานร่วมมือแบบบูรณาการระหว่างกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเกษตรกรอินทรีย์กับหน่วยงานอื่นๆ, การขอรับรองและผลการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มทก.), ผลลัพธ์ของระบบตลาดที่ได้รับการสร้างและพัฒนา, และปัญหาอุปสรรคในการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรอินทรีย์ ด้วยการแยกข้อมูลเป็นหมวดหมู่แล้วทำการวิเคราะห์เนื้อหา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

โครงการวิจัย “กระบวนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร และการบูรณาการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์” กำหนดจุดประสงค์สำหรับการวิจัยไว้ 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 - 2) เพื่อศึกษาสภาพการทำงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์และปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ
 - 3) เพื่อบูรณาการในการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์
- การวิจัยทำการตั้งกลุ่ม และบูรณาการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์กับเกษตรกรในอำเภอสนทราย จำนวน 51 คน/ครอบครัว

ผลการวิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 การก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- ตอนที่ 2 สภาพการทำงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 1 การก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ของเกษตรกรใน อ.สนทรายนั้น เป็นการดำเนินงานที่ผ่านความพยายามในการจัดตั้งอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการดำเนินงานการผลิตเกษตรอินทรีย์ให้เป็นไปในทางเดียวกัน, มีความรู้, ความเข้าใจ, และเป้าหมายไปสู่การรับรองมาตรฐานเพื่อนำไปสู่การตลาดที่สมบูรณ์ อันจะเป็นประโยชน์สำหรับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่สามารถร่วมมือกันสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม และสามารถขยายแนวคิดดังกล่าวไปสู่เกษตรกรรายอื่นๆ ให้เข้ามาร่วมสนับสนุนหรือเป็นสมาชิกกลุ่มทำให้เกิดการขยายฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์ไปในวงกว้าง

1. การเตรียมพร้อมสำหรับการชักชวนเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ

คณะผู้วิจัยได้รับการเอื้อเฟื้อจากศูนย์การศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสนทราย (กสน.สนทราย) ที่ปัจจุบันจัดให้มี กสน.ตำบล ในทุกตำบลของ อ.สนทราย ทำให้สามารถเข้าถึงเกษตรกรที่อยู่ในแต่ละตำบลได้เป็นอย่างดี

ในเบื้องต้นได้ปรึกษาหารือบุคลากรของ กสน.อำเภอ เพื่อชักชวนเกษตรกรในพื้นที่แต่ละตำบลเกี่ยวกับการผลิตเกษตรอินทรีย์, การแก้ไขปัญหาเกษตรกรด้วยการทำเกษตรอินทรีย์, และการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดพลังสำหรับการขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ในแต่ละตำบลให้เข้มแข็งในระยะยาว, รวมทั้งชี้ให้เห็นแนวทางการจัดการเกษตรอินทรีย์ในระยะยาว คือ ถ้าเกษตรกรสามารถผลิตเกษตรอินทรีย์ได้เป็นจำนวนมาก อาจมีการรวมตัวกันเพื่อสร้างระบบตลาดสำหรับการจำหน่ายผลิตภัณฑ์

การที่คณะผู้วิจัยได้เสนอแนวทางดังกล่าว เพื่อให้คำแนะนำแก่เกษตรกรในพื้นที่ ก็เพื่อให้เห็นความประสงค์ของการจัดการในระยะยาว แม้ว่าในช่วงดังกล่าวคณะผู้วิจัยได้ทราบจากบุคลากรของ กสน.ตำบล ว่า ปัจจุบันเกษตรกรส่วนหนึ่งเคยเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนเกษตรกรที่เน้นการเรียนการสอนหลักสูตรประถมศึกษา แต่ก็เพิ่มสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับการเกษตร โดยเฉพาะกำหนดให้เกษตรกรที่เรียนได้เรียนตามหลักสูตรการบริหารจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน เกษตรกรซึ่งเป็นนักเรียนในหลักสูตรดังกล่าวจะทราบในชื่อ “IPM”

เมื่อคณะผู้วิจัยได้ชี้แจงบุคลากรของ กสน.ตำบล ของ กสน.สนทรายแล้ว ได้กำหนดระยะเวลาสำหรับการจัดนัดหมายเตรียมพร้อมในกิจกรรมต่างๆ โดยใช้ระยะเวลาสำหรับการทราบจำนวนเกษตรกรเป้าหมายภายในครึ่งเดือน

ในระหว่างรอการชักชวนเกษตรกรในตำบลต่างๆ ของ อ.สนทรายนั้น คณะผู้วิจัยได้ทำการออกแบบกำหนดแนวทางการสร้างกลุ่ม จึงเห็นพ้องต้องกันในเรื่องการจัดให้มีการพบปะเกษตรกรอย่างเป็นทางการ ด้วยการนัดหมายไปพบกันนอกพื้นที่เพื่อเข้าสู่กระบวนการสร้างกลุ่ม

2. กระบวนการสร้างกลุ่ม

กระบวนการสร้างกลุ่มกรอบของการวิจัยกำหนดหรือแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

- 1) ขั้นการก่อร่างสร้างกลุ่ม
- 2) ขั้นลงมือปฏิบัติการ
- 3) ขั้นขยายตัว และ
- 4) ขั้นพลังคือสามัคคี

การวิจัยปีแรก (ตุลาคม 2553 - กันยายน 2554) ตั้งเป้าไว้ 3 ขั้น ส่วนในขั้นที่สี่นั้นเป็นขั้นตอนที่สำคัญ การวิจัยกำหนดการบูรณาการในการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรอินทรีย์ ที่ต้องผ่านกระบวนการสร้างกลุ่มที่เข้มแข็งเพียงพอสำหรับต่อยอดไปสู่การบูรณาการตลาด รวมทั้ง

ต้องมีการจัดให้มีการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ จึงมุ่งเน้นการบูรณาการตลาดในการวิจัยปีถัดไป

แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินการจัดตั้งกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามหลักกระบวนการสร้างกลุ่มมีดังต่อไปนี้

2.1 ขั้นตอนการสร้างกลุ่ม

การชักชวนเกษตรกรที่สนใจการเกษตรอินทรีย์ตั้งรายละเอียดกล่าวถึงแล้วในเบื้องต้น ภูมิให้บุคลากรของ กศน.อำเภอสนทราย ชักชวนเกษตรกรที่มีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมปรากฏว่า มีเกษตรกรลงชื่อสนใจเข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น 53 ราย/ครอบครัว จึงได้ทำการนัดหมายให้เกษตรกรเข้ารับฟังรายละเอียดการทำเกษตรอินทรีย์และการบูรณาการตลาดเกษตรอินทรีย์อย่างละเอียด ด้วยการจัดให้มีการพบปะกันนอกสถานที่ในลักษณะประชุมเชิงปฏิบัติการ ณ สวนปกา คิต ต.เมืองงาย อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 17 – 18 ธันวาคม 2553

เมื่อเกษตรกรมาพร้อมกันแล้ว คณะผู้วิจัยได้กำหนดให้วิทยากรพยายามโน้มน้าวพูดคุยกับเกษตรกรเพื่อให้ดำเนินการตามขั้นตอนวิจัย ภายใต้สภาพการดำเนินงานที่ไม่นัดแนะเกษตรกรมาก่อน ทั้งนี้เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้สึกร่วมในการจัดกิจกรรมและสนใจรายละเอียดอย่างจริงจัง ปรากฏว่า เกษตรกรกับวิทยากรสามารถปรับตัวเข้าหากันได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิทยากรมีความคุ้นเคยกับเกษตรกรใน อ.สนทรายมาก่อนหน้าแล้ว ทำให้สามารถระดมความคิดเห็นตามขั้นตอนได้โดยง่าย

รายละเอียดขั้นตอนการสร้างกลุ่มมี ดังนี้

(1) การแบ่งกลุ่มเกษตรกร

วิทยากรได้กำหนดให้เกษตรกรจัดกลุ่มตามตำบลที่เข้าร่วมกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ พบว่า เกษตรกรเข้าร่วมทั้งสิ้น 8 ตำบล ได้แก่

- 1) ตำบลแม่แฝก
- 2) ตำบลป่าไผ่
- 3) ตำบลเมืองเส้น
- 4) ตำบลสนทรายหลวง
- 5) ตำบลหนองแห้ง
- 6) ตำบลสันป่าเปา
- 7) ตำบลสันนาเม็ง และ
- 8) ตำบลสันพระเนตร

เพื่อให้เกษตรกรช่วยกันวิเคราะห์ถึงปัญหาและความต้องการต่างๆ ตลอดจนร่วมกันวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ที่จะเป็นประโยชน์และอุปสรรคต่อการทำการเกษตรอินทรีย์

(2) การวิเคราะห์ปัญหาเกษตรกรรมของเกษตรกรในอำเภอฮันทราย

เกษตรกรแต่ละตำบลได้นำเสนอผลการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา และความ ต้องการในการแก้ไขปัญหามาสามารถสรุปได้ในภาพรวมดังนี้

(ก) ปัญหาการใช้สารเคมีสำหรับการผลิตทางการเกษตร

เกษตรกรเป็นจำนวนมากต่างระบุไปทำนองเดียวกัน คือ การทำการเกษตรในครอบครัว มุ่งเน้นการใช้สารเคมีสำหรับปราบศัตรูพืชเป็นหลัก คือ ใช้ปุ๋ยเคมี, สารเคมีสำหรับกำจัดศัตรูพืช วัชพืชต่างๆ เป็นเพราะมีความเคยชินในการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี รวมทั้งเป็นแนวปฏิบัติที่ถูก ถ่ายทอดกันมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน แม้เกษตรกรจะทราบเป็นอย่างดีว่า การใช้สารเคมีทำให้ ดันทุนในการผลิตสูงขึ้น, ทำให้ดินในแปลงเกษตรเสียหายทางกายภาพ, และอาจส่งผลกระทบต่อ การปลูกพืชทางการเกษตรในระยะยาว คือ ปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณภาพดิน, แมลงและ ศัตรูพืชรบกวนเพิ่มขึ้น, และปัญหาด้านสุขภาพของผู้ใช้สารเคมี

(ข) เกษตรกรขาดเงินทุนหมุนเวียนและไม่เหลือเงินสำหรับการเก็บออม

ทั้งนี้เป็นผลมาจาก

- 1) ค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตรสูงมาก โดยเฉพาะค่าแรงงาน, ค่าปุ๋ย, ค่าเมล็ดพันธุ์พืช / พันธุ์ข้าว, สารเคมีปราบศัตรูพืช เป็นต้น
- 2) ปัญหาดินฟ้าอากาศเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นำไปสู่ปัญหาโรคระบาด, น้ำท่วมขัง, และภัยแล้ง
- 3) เกษตรกรไม่มีทุนหรือแหล่งทุนสำหรับนำมาใช้จ่ายในกระบวนการผลิต
- 4) เกษตรกรมีภาระหนี้สินมากเกินไป
- 5) ปัญหาการเก็บเกี่ยวและการจัดการผลผลิตภายหลังการเก็บเกี่ยว ซึ่งต้องใช้แรงงานและจัดหาสถานที่สำหรับเก็บผลผลิตไม่เพียงพอ ทำให้การจำหน่ายผลผลิตไม่ได้ราคา

(ค) สมาชิกในครอบครัวไม่สนับสนุนให้ทำการเกษตรในระยะยาว

เพราะเห็นว่า ไม่สามารถสร้างฐานะให้แก่ครอบครัวได้มั่นคงเหมือนกับอาชีพอื่นๆ อีกทั้งสมาชิกในครอบครัวมีการศึกษาสูงขึ้นจึงไม่นิยมทำการเกษตรเหมือนเช่นพ่อ แม่ หรือบรรพบุรุษ ประกอบกับสถานการณ์ปัจจุบันมีการเพิ่มขึ้นของหมู่บ้านจัดสรร ซึ่งส่วนใหญ่ผู้นำพื้นที่ เกษตรกรรมมาใช้ทำหมู่บ้านจัดสรร

บางกรณี พบว่า มีชาวต่างชาติ ซึ่งมีภรรยาเป็นประชาชนในพื้นที่ มาซื้อที่ดินไว้สำหรับการอยู่อาศัยเพิ่มขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวมีส่วนทำให้สมาชิกในครอบครัวซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่จึง

แสดงออกถึงการไม่สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวทำการเกษตรและสมาชิกรุ่นใหม่ในครอบครัวไม่ให้ความสนใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

(ง) ขาดความรู้ความเข้าใจทางการเกษตรอย่างเป็นระบบ

เนื่องจากอาชีพเกษตรกรรมในปัจจุบันนี้ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ, การผลิต, การดูแลการผลิต, การเก็บเกี่ยว, ตลอดจนการดูแลผลผลิต และที่สำคัญยังต้องอาศัยความเข้าใจเกี่ยวกับการตลาดและภาวะของตลาดอีกด้วย แต่เกษตรกรที่เข้าร่วมระดมความคิดเห็นมีความเห็นไปในทางเดียวกัน คือ ปัจจุบันแม้จะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตร แต่ก็มีความรู้ไม่ครอบคลุมในทุกเรื่อง หรือมีความรู้แต่ไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติได้

แต่อย่างไรก็ตาม เกษตรกรที่เข้าร่วมระดับความคิดเห็นเป็นจำนวนมากต่างระบุไปในทางเดียวกันว่า เมื่อพิจารณาภาพรวมของความรู้ความเข้าใจทางการเกษตรอย่างเป็นระบบนั้นว่า ยังคงน้อยอยู่มาก

(จ) ขาดการรวมกลุ่มเพื่อทำการเกษตรร่วมกัน

เกษตรกรที่เข้าร่วมระดมความคิดเห็นให้ความสนใจรวมถึงเห็นปัญหาในช่วงที่ผ่านมา ถึงความค่อยโอกาสของเกษตรกรในการผลิต, การตลาด, และการเพิ่มความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรมักแข่งขันกันเอง ยิ่งซ้ำเติมปัญหาให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น รวมทั้งได้ทราบถึงการรวมกลุ่มเกษตรกรในรูปแบบต่างๆ ใน อ.สันทรายหรือที่อื่นล้วนแต่มีประโยชน์ แต่ต้องอาศัยความเข้าใจในหลักการและวิธีการที่ต้องค่อยเป็นค่อยไป, อาศัยการมีส่วนร่วม และมีจิตสาธารณะในระดับหนึ่ง และที่สำคัญจำเป็นต้องมีแกนนำหรือผู้นำในการผลักดันกิจกรรมในกลุ่มให้เกิดขึ้น และกระทำการทั้งปวงเพื่อให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย

(3) จุดแข็ง และจุดอ่อนในการทำเกษตรอินทรีย์

ผลการประเมินตนเองของเกษตรกรเกี่ยวกับจุดแข็ง และจุดอ่อนที่เป็นประโยชน์หรืออาจเป็นอุปสรรคในการผลิตเกษตรอินทรีย์ มีดังนี้

(ก) จุดแข็งที่เป็นประโยชน์สำหรับการทำการเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย

- เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปุ๋ยหมัก, ปุ๋ยอินทรีย์, สอร์โมนฟิช, และสมุนไพรไล่แมลง ไว้ใช้แก้ไขปัญหา ซึ่งเกษตรกรเข้าใจเป็นอย่างดีว่า การเกษตรอินทรีย์นั้นต้องยุติการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี และใช้ปุ๋ยอินทรีย์หรือสารชีวภาพแทนทั้งหมด เกษตรกรได้ทราบจากวิทยากรเกี่ยวกับการปฏิบัติในการผลิตเกษตรอินทรีย์จึงสามารถนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ง่าย

- เกษตรกรมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเกษตร เช่น การทำนา, การปลูกผัก เป็นต้น รวมทั้งเกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกผักไว้รับประทานเองที่บ้าน ดังนั้นการนำระบบเกษตร

อินทรีย์มาใช้ในการผลิตจึงสามารถปฏิบัติได้โดยง่าย เพียงแค่เกษตรกรต้องการขอรับความรู้การผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์เพิ่มเติมจากวิทยากรหรือคณะผู้วิจัยเพื่อช่วยเพิ่มเติมความรู้ ตลอดจนขอรับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ หรือวัสดุอุปกรณ์เท่าที่จำเป็นสำหรับการเริ่มต้นการผลิต

- มีเวลาสำหรับการทำการเกษตรอินทรีย์และรวมถึงการรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เกษตรกรที่ร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการทั้งหมดเห็นว่า การประกอบอาชีพเกษตรในขณะนี้ถือว่าเป็นการประกอบอาชีพหลักที่ดำเนินมาอย่างยาวนานแล้ว ดังนั้นการเกษตรใดๆ ที่สามารถทำการผลิตเพิ่มเติมและเป็นประโยชน์ต่อครอบครัวก็ไม่นับว่าเป็นภาระแต่อย่างใด

นอกจากนี้ หากมีการรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ก็จะช่วยสร้างประโยชน์ให้แก่การเกษตรอยู่แล้วจึงมีความยินดีให้การสนับสนุนและร่วมมือในกิจกรรมของกลุ่ม

- เกษตรกรจำนวนหนึ่งมีที่ดินเป็นของตนเอง ทำให้สามารถเพิ่มแนวทางการผลิตระบบเกษตรอินทรีย์ได้ง่าย ทั้งนี้เนื่องจากในช่วงที่ผ่านมาเกษตรกรกลุ่มนี้ได้นำพื้นที่ของตนเองไว้สำหรับการผลิตเกษตรอยู่แล้ว เพียงแค่ปรับปรุงแนวทางการผลิตไปสู่ระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ไม่เน้นการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี

แต่อย่างไรก็ตาม เกษตรกรที่มีพื้นที่สำหรับการปลูกพืชเป็นของตนเองนั้นมักมีการจัดระบบน้ำไว้สำหรับการเพาะปลูกของตนเอง คือ มีบ่อน้ำหรือสระน้ำขนาดเล็ก ซึ่งมีน้ำเพียงพอสำหรับการทำเกษตรทั้งปี

- เกษตรกรมีแรงงานสำหรับช่วยเหลือการผลิต แม้ว่าเกษตรกรส่วนหนึ่งจะกล่าวว่า สมาชิกในครอบครัวไม่ต้องการสนับสนุนให้ทำการเกษตรในระยะยาว แต่ก็เห็นความจำเป็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสวนครัวไว้รับประทานอาหารเอง ดังนั้นหากทำการผลิตสวนครัวประเภทพืช ผัก นั้นเกษตรกรอาจร้องขอความช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัวให้ช่วยกันดูแลและจัดการระบบการผลิตได้

(ข) จุดอ่อนที่อาจเป็นอุปสรรคในการทำการเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย

- ขาดปัจจัยการผลิต เกษตรกรส่วนใหญ่กล่าวว่า ทำการผลิตทางการเกษตรมานานแล้วแต่ไม่สามารถจะทำการสะสมหรือเพิ่มเติมปัจจัยการผลิตที่จำไว้เป็นจำนวนมากได้ ปัจจัยการผลิตดังกล่าว ได้แก่ ปุ๋ยเคมี, วัสดุอุปกรณ์, เครื่องจักรกลเกษตร เป็นต้น แม้ว่าเกษตรกรบางรายจะมีเครื่องจักรกลเกษตร หรือวัสดุอุปกรณ์สำหรับการเกษตรอยู่แล้ว ก็มีอายุใช้งานสูง รวมทั้งอาจอยู่ในภาวะเสื่อมโทรม ส่วนปัจจัยผลิตอื่น เช่น ปุ๋ยอินทรีย์, สารสมุนไพรกำจัดศัตรูพืชนั้น สามารถทำการผลิตขึ้นมาใช้เองได้แต่ต้องใช้เวลาสำหรับการผลิตและนำไปใช้งานจริง

- มีที่ดินสำหรับการผลิตทางการเกษตรจำกัด เกษตรกรจำนวนหนึ่งมีพื้นที่ดินสำหรับการผลิตน้อย ดังนั้นในช่วงที่ผ่านมาการผลิตพืชผักสวนครัว มักมุ่งเน้นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนมากกว่าการนำไปจำหน่าย

- การเกษตรประสบปัญหาโรคพืช วัชพืช และขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาโรคพืชและวัชพืชที่ดีเพียงพอ เกษตรกรเห็นว่า การผลิตเกษตรในช่วงที่ผ่านมา เกษตรกรทุกรายประสบปัญหาโรคพืช และวัชพืช ไม่มากนักน้อย แม้จะสามารถควบคุมไม่ให้ขยายวงกว้างของการระบาดได้ แต่ก็ยอมรับว่า ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาโรคพืช และวัชพืชที่ดีเพียงพอ

เกษตรกรมีความเข้าใจเป็นอย่างดีว่า การทราบถึงต้นเหตุของปัญหาโรคพืช จะช่วยให้เกษตรกรแสวงหาแนวทางสำหรับการแก้ไขปัญหาได้รวดเร็ว ดังนั้นจึงต้องการขอความช่วยเหลือด้านความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาโรคพืชจากสถาบันการศึกษา วิทยากร หรือ คณะผู้วิจัย

- ไม่มีตลาดสำหรับการจำหน่ายผลผลิต เกษตรกรมุ่งเน้นการตลาดในระดับใหญ่ คือ เห็นว่า ปัจจุบันการผลิตของเกษตรกรที่มักต้องคืนรนบริหารจัดการไปทุกเรื่องไม่เว้นกระทั่งเรื่องการตลาด ดังนั้นหากมีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรเชื่อว่าจะทำให้มีความมั่นใจในการผลิตมากยิ่งขึ้น เพราะในช่วงที่ผ่านมาเกษตรกรที่มีผลผลิตพืชผักสวนครัวเหลือจากรับประทานในครัวเรือนแล้ว ต้องการนำจำหน่าย ต้องจำหน่ายที่หน้าบ้านของตนเอง หรือในตลาดประจำหมู่บ้าน คงมีนานๆ ครั้งที่จะมีการรวมตัวกันเพื่อจำหน่ายสินค้า ซึ่งมักเป็นช่วงเทศกาลสำคัญๆ

ดังนั้นเป้าหมายที่ต้องการจากการผลิตการเกษตรก็คือ การมีตลาดรองรับผลผลิตที่ชัดเจนและต่อเนื่อง รวมถึงได้ราคาที่เหมาะสม

- ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตระบบเกษตรอินทรีย์ แม้ว่าเกษตรกรส่วนมากจะทำการผลิตพืช เลี้ยงสัตว์ และอื่นๆ ทางเกษตรมาอยู่ตลอดเวลา แต่การเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ทำให้เห็นว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งขาดความมั่นใจในการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ เพราะเห็นว่า เป็นเรื่องยุ่งยาก เนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจในระบบการผลิต รวมทั้งในช่วงที่ผ่านมาเกษตรกรมักเห็นว่า การผลิตเกษตรอินทรีย์จำเป็นต้องลงทุนสูง เพราะเห็นว่า มักใช้โรงเรือน, มีมุ้งตาข่าย, จัดการระบบน้ำ ฯลฯ ทำให้เข้าใจว่า การผลิตระบบเกษตรอินทรีย์นั้นต้องใช้เทคโนโลยีสูง อีกทั้งต้องมีความรู้ความเข้าใจทำให้เกษตรกรขาดความมั่นใจในการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์

- มีน้ำสำหรับการเกษตรไม่เพียงพอ เกษตรกรหลายรายขาดระบบน้ำในแปลงนา ต้องอาศัยน้ำจากระบบชลประทาน ดังนั้นหากทำการผลิตพืชผักอินทรีย์ หรือการเลี้ยงสัตว์ในระบบอินทรีย์แล้ว อาจมีน้ำไม่เพียงพอสำหรับการผลิตต่อเนื่องทั้งปีได้

- มีงบประมาณในการดำเนินงานน้อย ดังที่ได้แล้ว เกษตรกรเห็นว่า การทำการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์นั้น จำเป็นต้องอาศัยเทคโนโลยี, ความรู้, และเงินสำหรับการลงทุน

ค่อนข้างสูง ประกอบกับเกษตรกรส่วนใหญ่ขาดเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการเกษตร ทำให้ขาดความมั่นใจในการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์

- สมาชิกในครอบครัวไม่สนับสนุน แม้ว่าเกษตรกรแต่ละรายจะมีสมาชิกในครอบครัวที่สามารถจัดสรรเวลามาช่วยงานการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ได้ แต่เกษตรกรยังห่วงใยในประเด็นเกี่ยวกับสมาชิกในครอบครัวอาจจะไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร

(4) ความต้องการและความคาดหวังในการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร

เกษตรกรแต่ละตำบลได้นำเสนอผลการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการ ตลอดจนความคาดหวังในการแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพการเกษตร สามารถสรุปได้ในภาพรวมดังนี้

ก) ต้องการการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน

แต่ยังขาดความเข้าใจในหลักปรัชญาอย่างจริงจัง ขาดความเข้าใจในหลักการ 3 ประการ คือ ความพอประมาณ ทางสายกลาง และการมีภูมิคุ้มกันเพื่อให้ดูแลตนเองได้ และ 2 เงื่อนไข คือ ต้องเป็นผู้มีความรู้ และมีคุณธรรม

แต่เห็นประโยชน์ของการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน เนื่องจากปัจจุบันเป็นกระแสที่ได้รับการยอมรับและนำไปปฏิบัติหรือใช้ในชีวิตประจำวันค่อนข้างกว้างขวาง

แต่อย่างไรก็ตาม เกษตรกรต้องการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากวิทยากร หรือจากคณะผู้วิจัยเพื่อให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันยิ่งขึ้น

ข) ต้องการรับการส่งเสริมความรู้ทางการเกษตร

จากปัญหาที่เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจที่ไม่ถ่องแท้ทางการเกษตร ทำให้ไม่สามารถจัดการการผลิตทางการเกษตรของตนเองหรือครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงต้องการรับการสนับสนุนและรับการส่งเสริมความรู้ทางการเกษตรจากหน่วยงานหรือจากคณะผู้วิจัยอย่างเป็นระบบ และต้องการให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ให้ครอบคลุมในทุกเรื่องเกี่ยวกับการผลิต และที่สำคัญเกษตรกรมีความสนใจเกี่ยวกับการผลิตเกษตรอินทรีย์ตามที่ผู้จัดการสวนปกาศิดแนะนำ รวมทั้งได้มีโอกาสดึงพื้นที่ฐานกิจกรรมทางการเกษตรของสวนปกาศิด ได้สร้างแรงบันดาลใจมุ่งมั่นในการทำการเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง เพราะเห็นว่า การจัดการในระบบดังกล่าวไม่ใช่สิ่งยุ่งยากแต่ประการใด เพียงแต่อาจต้องปรับพฤติกรรมเกษตรให้เข้าสู่หลักการปลอดสารเคมี และปุ๋ยเคมีให้ได้ ด้วยการหันไปใช้สารชีวภาพ หรือปุ๋ยอินทรีย์แทน ซึ่งเกษตรกรก็ยอมรับมีความเข้าใจเกี่ยวกับการทำปุ๋ยอินทรีย์ สอร์โมนพืช สมุนไพรกำจัดศัตรูพืช แต่ไม่ได้ถูกผลิตและนำไปใช้อย่างจริงจัง

ค) ต้องการรวมกลุ่มเกษตรกร

เกษตรกรมีความเห็นว่าการรวมกลุ่มเกษตรกรเป็นเรื่องจำเป็น เพราะมีข้อดีหลายประการ คือ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมีโอกาสพบปะพูดคุยกันอยู่สม่ำเสมอ, ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตทางการเกษตร, รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์สำหรับการผลิต เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์, การทำฮอร์โมนพืช, สารจากสมุนไพรสำหรับกำจัดศัตรูพืช, และกิจกรรมอื่นๆ ที่สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพเสริมได้ เช่น การทำน้ำยาซักผ้า, การทำสบู่, การปักเย็บ ฯลฯ

แต่อย่างไรก็ตาม การมีกลุ่มที่เข้มแข็งหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น การยอมรับฟังซึ่งกันและกัน ที่สำคัญที่สุด คือ ผู้นำกลุ่มต้องมีภาวะความเป็นผู้นำสูง แต่ในขณะเดียวกันสมาชิกกลุ่มก็ต้องยอมรับในผลมติที่เกิดขึ้นจากการระดมความคิดเห็น แต่ก็อาจพบอุปสรรคในกระบวนการจัดทำกลุ่ม คือ เกษตรกรขาดความคุ้นเคยกับการดำเนินกิจกรรมระดับกลุ่ม แต่มีประสบการณ์ทำงานตามลำพังกับสมาชิกในครอบครัว หากเกษตรกรไม่เสียสละเวลาเพื่อกลุ่มแล้วกลุ่มอาจจะขับเคลื่อนได้ยาก รวมถึงการระดมทุนของกลุ่มก็เป็นเรื่องสำคัญสมาชิกกลุ่มจำเป็นต้องเสียสละเป็นอย่างยิ่ง เป็นต้น

ความเข้าใจที่รับจากเพื่อนเกษตรกรที่เข้าร่วมระดมความคิดเห็น ร่วมกับความคิดเห็นของวิทยากร ทำให้เกษตรกรทั้งหมดไม่มีความลังเลในการตัดสินใจที่ต้องการให้เกิดการรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ แต่เนื่องจากเกษตรกรที่มาร่วมระดมความคิดเห็นครั้งนี้มาจากหลายตำบล จึงต้องมีการวางกำหนดกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์แต่ละตำบลหรือกลุ่มตำบล และรวมกันเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในระดับอำเภอ

ง) ต้องการทำบัญชีครัวเรือน

การที่เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบปัญหาขาดเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการผลิต และมีเงินไม่เหลือสำหรับการออม แต่ถ้ามั่นใจไปทำบัญชีครัวเรือน เกษตรกรเชื่อว่า จะช่วยแก้ไขปัญหาด้านเงินทุนหมุนเวียนและมีเงินออมได้บ้างไม่มากนัก

จากการเข้าร่วมกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ทำให้เกษตรกรทราบว่า บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือของการบริหารจัดการระบบการเงินของครอบครัว ทำให้ทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับรายรับ, รายจ่าย, หนี้สิน เพราะเกษตรกรจะเข้าใจว่า ค่าใช้จ่ายใดที่เกิดขึ้นนั้นมีความจำเป็นหรือไม่จำเป็นสำหรับตนเองหรือครอบครัวชัดเจนยิ่งขึ้น หากพบว่า รายการค่าใช้จ่ายใดที่ไม่จำเป็นก็ต้องพยายามหาทางลดหรือลดค่าใช้จ่ายดังกล่าวนั้นเสีย หากพบว่า รายการจ่ายใดแม้จำเป็นแต่สามารถลดค่าใช้จ่ายดังกล่าวได้ เกษตรกรต้องพยายามลดค่าใช้จ่ายนั้นๆ ให้ต่ำลง การกระทำในลักษณะเช่นนี้แม้จะไม่ทำให้รายได้ของเกษตรกรเพิ่มแต่จะทำให้เกษตรกรมีเงินเหลือ

จากการลดหรือตัดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เกษตรกรที่ร่วมระดมความคิดเห็นจึงต้องการใช้แนวทางดังกล่าวโดยการจัดทำบัญชีครัวเรือน

จ) ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการฟาร์ม

เกษตรกรเห็นว่า ปัญหาจากการบริหารทรัพยากรทางการผลิตที่ไม่ค่อยได้ผลเนื่องมาจากขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตทั้งระบบ และที่สำคัญขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการฟาร์มอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการได้รับแนะนำจากวิทยากรเกี่ยวกับระบบการจัดการฟาร์มที่มีกิจกรรมหลัก 3 กิจกรรม หรือภาษาทางวิชาการเรียกว่า ลักษณะเนืองงาน คือ การผลิต, การลงทุน, และด้านการเงิน หากบริหารจัดการเนืองงานดังกล่าวไม่ดีแล้วย่อมนำมาซึ่งความเสี่ยงในการประกอบธุรกิจทางการเกษตร ดังนั้นจึงต้องการเรียนรู้, ทำความเข้าใจ, และปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการฟาร์ม รวมทั้งต้องการคำแนะนำที่เกี่ยวข้องทั้งระบบจากหน่วยงานหรือจากคณะผู้วิจัยที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการฟาร์ม หากได้รับความรู้ความเข้าใจแล้วเชื่อว่าจะช่วยทำให้เกษตรกรนำไปปฏิบัติที่ได้ผล

(5) การแสวงหาทางเลือกสำหรับการทำกิจกรรม

จากสภาพปัญหา จุดแข็ง และจุดอ่อนของการเกษตรของเกษตรกรใน อ.สันทราย ตลอดจนความต้องการและความคาดหวังในการแก้ไขปัญหาทางการเกษตร ซึ่งได้จากการร่วมวิเคราะห์จากเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า เกษตรกรต้องการแก้ไขปัญหาโดยการรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ชื่อ “กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

ในการแบ่งกลุ่มได้แบ่งกิจกรรมสำหรับการสร้างแนวทางกิจกรรมออกเป็น 3 เรื่อง คือ

5.1) การกำหนดจุดประสงค์ เป้าหมายของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

ผลการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์ เป้าหมาย กิจกรรม และประโยชน์ที่จะได้จากการรวมกลุ่ม

ก) วัตถุประสงค์ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

- 1) เกษตรกรมีองค์การสำหรับการบริหารจัดการเกษตรกรอินทรีย์ร่วมกัน
- 2) เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้สมาชิกสามารถช่วยเหลือตนเองได้ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 3) เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและส่งเสริมให้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยการ ลด ละ เลิกใช้สารเคมีในการผลิตเกษตร
- 4) เพื่อส่งเสริมให้มีการใช้วัสดุในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- 5) เพื่อให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มและการทำบัญชีครัวเรือน และแสวงหาแนวทางการออมทรัพย์ร่วมกัน

6) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการผลิต การบริหารจัดการ และการตลาดเกษตรอินทรีย์

ข) เป้าหมายของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำการผลิตเกษตรอินทรีย์ทั้งเพื่อการยังชีพและการจำหน่าย ภายใต้การทำงานบริหารจัดการอย่างเป็นระบบร่วมกันและสามารถพึ่งพาตนเองได้

ค) กิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่เป็นตัวชี้วัดแสดงถึงความสำเร็จตามวัตถุประสงค์

1) จัดให้มีการพบปะ ประชุมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการเกษตรอินทรีย์ระหว่างสมาชิกด้วยกันอย่างสม่ำเสมอ

2) มีการผลิตเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ การปลูกพืชพืชอินทรีย์ เลี้ยงสัตว์ รวมทั้งการทำนาจะต้องทำการผลิตด้วยระบบเกษตรอินทรีย์

3) ร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน หมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอและพร้อมเพรียง

4) มุ่งเน้นการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และใช้วิถีชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5) ขอรับการสนับสนุน ช่วยเหลือทางด้านความรู้จากสถาบันการศึกษาที่อยู่ในพื้นที่

6) ร่วมกันผลิตพืชอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานผ่านการรับรองจากหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับ

ง) ประโยชน์ที่ได้จากการรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

1) มีพืชผักอินทรีย์ไว้รับประทานในครัวเรือนตลอดปี

2) ได้รับความรู้จากสมาชิก องค์กรภายนอก ที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่อง

3) ดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และรู้จักการทำงานเป็นกลุ่มที่ต้องอาศัยการช่วยเหลือเกื้อกูล

4) รู้จักเพื่อนร่วมอาชีพจากสถานที่ต่างๆ มากขึ้น รวมถึงสามารถขยายเครือข่ายไปยังนอกพื้นที่อีกด้วย

5) กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกันสร้างสุขภาพดีให้กับชุมชนและผู้บริโภคทั่วไป

5.2) กระบวนการทำงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 3 การระดมความเห็นกลุ่มย่อยเพื่อหาข้อสรุปสำหรับการผลิตเกษตรอินทรีย์

ภาพที่ 3 แสดงการระดมความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรที่ต้องการทดลองหรือได้รับการส่งเสริมให้ปลูกพืชอินทรีย์ หรือเกษตรอินทรีย์อื่น ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมีกิจกรรมเกษตรอินทรีย์สำหรับเป็นจุดเริ่มต้นของการผลิต จึงมีการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมของกลุ่มแต่ละกลุ่มในการผลิตการปลูก การเลี้ยงสัตว์ หรืออื่นๆ ตามความต้องการผลการระดมความคิดเห็นแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการระดมความเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการผลิตเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร

ตำบล/กิจกรรมที่จะทำ	ชื่อเกษตรกร	ช่วงเวลา	สิ่งที่ต้องการเพิ่มเติม
1. แม่แฝก - เลี้ยงปลา - ปลุกผักสวนครัวรั้วกินได้ - เลี้ยงหมูหลุม - เลี้ยงเป็ด - เลี้ยงไก่ - เลี้ยงกบ - ทำนา - เพาะเห็ดฟาง	อัมพร-อาทิตย์ อาทิตย์-ดวงดี-จันทร์สม อำพร-อมร จันทร์สม/อมร อมร-ดวงดี อมร อำพร สวรรคยา	ม.ค.54 ม.ค.54 ก.พ.54 มี.ค.54 ก.ค.54 ก.ค.54 มี.ค.54 ม.ค.54	
2. ป่าไผ่ - เพาะเห็ดฟาง - ปลุกผักสวนครัวเรือน - นาข้าวอินทรีย์ - เลี้ยงปลานิล-ลูก	10 ครัวเรือน 6 ครัวเรือน 4 ครัวเรือน 4 ครัวเรือน	ม.ค.54 ม.ค.54 ม.ค.54 ม.ค.54	การเตรียมดิน/แปลงนา ทำปุ๋ยหมัก-ปุ๋ยฮอร์โมน เมล็ดพันธุ์/วิทยากร พันธุ์ปลา
3. เมืองเส้น - ทำนา - เลี้ยงปลานิล - เลี้ยงหมูหลุม - ไก่ชน	ขจร งามอาจ-ขจร งามอาจ-ขจร 3 ครัวเรือน	พ.ค.-ธ.ค.54 ม.ค.-มิ.ย.54 พ.ย.54	ลดการใช้สารเคมีลง
4. หนองแห่ - ปลุกผักแบบผสมผสาน (ผักกาด/คะน้า) - การเลี้ยงไก่	จันทร์/สุวรรณ สุวรรณ	ก.พ.54 มี.ค.54	หมุนเวียนกันเก็บเกี่ยว
5. สันป่าเปา - เพาะเห็ดฟางในตะกร้า - ปลุกผักปลอดสารพิษ - ทำนา	ปรัชญา/สมคิด จรัส	ธ.ค.53 ม.ค./ก.ค.	ทำตลอดปี ทำตลอดปี ปีละ 2 ครั้ง ม.ค. / ก.ค.54

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตำบล/กิจกรรมที่จะทำ	ชื่อเกษตรกร	ช่วงเวลา	สิ่งที่ต้องการเพิ่มเติม
6. ด้านพระเนตร - ปลุกผักสวนครัว - ไม้พันธุ์พื้นเมือง - ทำเล้าไก่ - เลี้ยงกบ	สมพร/มนิรัตน์/นุชรีย์ 1 ครัวเรือน 1 ครัวเรือน	ม.ค.54 มี.ค.54	
7. ด้านนาเมือง - เลี้ยงไก่พันธุ์เนื้อ - เลี้ยงกบ - เลี้ยงปลาชุก - ทำนา	บุญมี/บุญช่วย คงจำ/บุญช่วย คำ คำ/บุญมี/คำ คงคำ	ก.พ.54 ธ.ค.53 มค.-พค.54	4 ครั้ง/ปี
8. ด้านทรายหลวง - เลี้ยงไก่ไข่ - สวนครัว - ปลุกพืชสมุนไพร - ทำนา - เลี้ยงไก่เมือง - เลี้ยงปลานิล	2 ครัวเรือน 5 ครัวเรือน อินคำ/ประเสริฐ อังราพร	ม.ค.54 ก.พ.54	

ผลการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการผลิตเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร จำแนกเป็นรายตำบล พบว่า มีความต้องการผลิตที่แตกต่างกัน รวมทั้งต้องการเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา ควบคู่ไปกับการผลิตเกษตรอินทรีย์อื่นๆ ด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม ในเบื้องต้นเกษตรกรต้องการให้คณะผู้วิจัยอุดหนุนเบื้องต้นเกี่ยวกับพันธุ์ผัก หรือวัสดุที่จำเป็นอื่นๆ สำหรับการผลิตในเบื้องต้น

นอกจากนี้ เกษตรกรยังได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินงานตามความพร้อมของกลุ่มอีกด้วย ทำให้แต่ละแห่งอาจปฏิบัติกิจกรรมการผลิตเกษตรอินทรีย์ในช่วงเวลาที่แตกต่างกันไป แต่ทั้งนี้เกษตรกรต้องการให้เกิดการเรียนรู้ในการผลิตเกษตรอินทรีย์ให้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งต้องการให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เสมอและต่อเนื่อง จึงมีการนัดหมายกันให้เกิดการพบปะกันอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

แต่อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยเห็นว่า ในโครงการวิจัยนี้กำหนดให้เกษตรกรได้เรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในเรื่องเดียวกัน ดังนั้น การพบปะในแต่ละครั้งเกษตรกรก็จะมีโอกาสได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องการผลิตและการบริหารจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสานที่เป็นแนวทางมาใช้สำหรับการผลิตเกษตรอินทรีย์ได้อย่างได้ผล

(5.3) บุคลากรกลุ่มเกษตรกรและหน้าที่

เนื่องจากการบริหารจัดการกลุ่มทั่วไปจำเป็นต้องจัดโครงสร้างองค์กรให้สมบูรณ์เพื่อความคล่องตัวในการดำเนินงาน ดังนั้นเกษตรกรจึงเห็นควรให้มีการจัดตั้งกลุ่มย่อยแยกเป็นรายตำบล หากตำบลใดมีจำนวนเกษตรกรน้อยและมีพื้นที่ใกล้เคียงกัน กำหนดให้เกษตรกรดังกล่าวมารวมอยู่เป็นกลุ่มเดียวกัน (ภาพที่ 4)

ผลการลงมติแต่ละตำบลหรือกลุ่มตำบลเป็นดังนี้

(ก) คณะกรรมการระดับอำเภอ ประกอบด้วย

ระดับอำเภอ	1) นายดำ เมืองทอง	ประธาน
	2) นายอินคำ ป้อม	รองประธาน
	3) นายองอาจ ขานะ	
	4) นายอาทิตย์ ไยสิงห์สอน	กรรมการและเลขานุการ

(ข) คณะกรรมการระดับตำบลแต่ละตำบล มีดังนี้

ตำบลป่าไผ่	1) นางทองศรี สีตาม	ประธาน
	2) นายกระจำ วังจักร	รองประธาน
	3) นายศรีพันธ์ ควงคำ	กรรมการ
	4) นางทองรัช อุ้มเมือง	
	5) นางทนต์ มาแสง	
	6) นางอัมรา สาคร	
	7) นางผ่องศรี ควงคำ	
	8) นางผ่องศรี จันทร์ตา	
	9) นายแสวง ระหงษ์	
	10) นายสุพจน์ กะมล	กรรมการและเลขานุการ
ตำบลเมืองเส้น	1) นายองอาจ ขานะ	ประธาน
	2) นายณัฐพล จอมธง	กรรมการ
	3) นายวงศกร พรหมสร	กรรมการและเลขานุการ

ตำบลสันทรายหลวง	1) นายอินคำ ป้อม	ประธาน
	2) นายทองสุข ทาแดง	กรรมการ
	3) นางทัศนีย์ สุริยา	
	4) นางธิญาดา ษะนันต์	
	5) นายวันชัย กันทะวงศ์	
	6) นางบัวเรียว ป้อม	
	7) นายประเสริฐ อุทร	
	8) นายศรีออน ชมพูนศรี	
	9) น.ส.สุวิภา เจริญ	
	10) น.ส. แสงทอง สะกต	
	11) นางอัจฉราพร แก้วป้อม	
	12) นายอินทร แก้วป้อม	
	13) นางจรัสศรี รัตนัง	กรรมการและเลขานุการ
ตำบลหนองแห้ง	1) นายสุวรรณ สังวาล	ประธาน
	2) นายจันทร์ สุขเป็งทวี	กรรมการและเลขานุการ
ตำบลสันป่าเป้า	1) น.ส.ดาวัด เบี้ยโฮสง	ประธาน
	2) นางสมคิด แจ้งไพร	กรรมการ
	3) นายจรัญ ไชยมัง	
	4) นายปรัชญา กันธิยะ	กรรมการและเลขานุการ
ตำบลสันนาเม็ง	1) นายคำ เมืองทอง	ประธาน
	2) นายบุญมี ทะลา	กรรมการ
	3) นายคำ กวงคำ	
	4) นายช่วย ไอลิน	
	5) นางพิสมัย เชื้อนแก้ว	กรรมการและเลขานุการ
ตำบลสันพระเนตร	1) น.ส.สมพร กันทะ	ประธานกลุ่ม
	2) น.ส.มณีนันท์ ชื้อหมือ	กรรมการ
	3) น.ส.นุชนีย์ เสารีย์	
	4) นางไพศาล จีนประดับ	
	5) นายเจริญ กิติ	กรรมการและเลขานุการ

ภาพที่ 4 การทำความเข้าใจต่อบทบาทหน้าที่ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

ก) หน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1) บริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ถูกต้องตรงตามหลักการผลิต และมีเป้าหมายการให้ผลิตภัณฑ์ได้รับการรับรองจากหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับ

2) เป็นธุระในการประสานงานสำหรับขอความช่วยเหลือด้านวิชาการ ความรู้ที่เป็นประโยชน์จากการผลิตเกษตรอินทรีย์จากบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งเอกชนและราชการ

3) สร้างและขยายเครือข่ายการผลิตเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้สมาชิกกลุ่มและเครือข่ายพึ่งตนเองได้ สามารถลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้แก่ตนและครอบครัว

4) หน้าที่อื่นๆ เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบรรลุวัตถุประสงค์

ข) หน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ระดับตำบล

1) ประสานการทำงานและการผลิตเกษตรอินทรีย์ของสมาชิก

2) บริหารจัดการกลุ่มให้ทำการผลิตเกษตรอินทรีย์ให้ตรงตามวัตถุประสงค์และถูกต้องตามหลักวิชาการ

3) ประสานความช่วยเหลือจากหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการผลิตเกษตรอินทรีย์

4) อื่นๆ ตามความเหมาะสมของการบริหารจัดการกลุ่ม

2.2 ขั้นลงมือปฏิบัติ

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในระยะเริ่มต้นที่เริ่มขึ้นภายหลังการพบปะเพื่อการตั้งกลุ่มในขั้นก่อร่างสร้างกลุ่ม นับเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือและการทำงานร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นกลุ่มภาพรวมระดับอำเภอที่มารวมตัวกันทำกิจกรรม แต่โดยภาพข้อเท็จจริงแล้วการทำงานของสมาชิกกลุ่มนั้นพิจารณาได้ในระดับตำบลที่หากมีการทำงานและลงมือปฏิบัติกันอย่างเข้มแข็งก็จะทำให้การสร้างกลุ่มไปสู่ขั้นตอนที่สามและต่อไปได้ดียิ่งขึ้น

ในขั้นลงมือปฏิบัติ คณะผู้วิจัยอาศัยการทำงานร่วมกันหลายฝ่ายโดยเฉพาะแกนนำหลักที่สำคัญคือ นายคำ เมืองทอง (ลุงคำ) ประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และกรรมการรายอื่น, ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสันทรายที่มีศูนย์ระดับตำบลเข้าไปดูแลเกษตรกรในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง ทำให้เห็นถึงการทำงานร่วมกันของเกษตรกร

แต่อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินกิจกรรมในขั้นลงมือปฏิบัติ คณะผู้วิจัยเห็นว่า การให้ความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องการผลิตเกษตรอินทรีย์ของบรรดาสมาชิกนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญไม่น้อย อีกทั้งในขณะเริ่มต้นกระบวนการกลุ่มสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ลงความเห็นเป็นส่วนใหญ่คือต้องการให้มีการพบปะกันอย่างสม่ำเสมอหรืออย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการจัดให้มีการพบปะกันอยู่เสมอโดยพยายามกำหนดวันเวลาที่เกษตรกรมีเวลาว่างตรงกันให้มากที่สุด

ในช่วงดังกล่าวได้กำหนดกิจกรรมให้แก่สมาชิกเกษตรกรดังต่อไปนี้

1) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ตำบลสันทรายหลวง เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2554 ณ วัดป่าลาน หมู่ที่ 2 ต.สันทรายหลวง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ สำหรับการจัดกิจกรรมวันนี้ มุ่งเน้นการทำความเข้าใจและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตเกษตรอินทรีย์, หลักการทำงานกลุ่ม, การทบทวนความรู้เกี่ยวกับการบริหารศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน (ภาพที่ 5)

ผลการระดมความคิดเห็นจากสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีข้อค้นพบที่สำคัญหลายประการ ได้แก่

1.1) เกษตรกรมีความตั้งใจในการทำงานร่วมกันในระดับกลุ่ม (โดยเฉพาะในระดับตำบล) มีการแสดงออกถึงความเตรียมพร้อมในการปฏิบัติในแปลงเกษตรให้สอดคล้องกับกำหนดเวลาที่เขากำหนดไว้ตั้งแต่การพบปะกันเมื่อคราวตั้งกลุ่ม

เกษตรกรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของการทำงานเป็นกลุ่มที่มุ่งเน้นการทำงานอย่างมีส่วนร่วม แต่ก็ต้องทำความเข้าใจและต้องปรับตนเองอยู่บ้าง เพราะการ

ทำงานกับคนหมู่มากต้องรู้จักยืดหยุ่น, เห็นใจซึ่งกันและกัน, ไม่ยึดตัวบุคคลเป็นหลัก แต่ยึดกลุ่มเป็นสำคัญ

อีกทั้งเห็นว่า การทำงานเป็นกลุ่มและเน้นการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องอาศัยการทำงานอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอน ซึ่งวิทยากรในกระบวนการพบปะกลุ่มได้อธิบายเสริมให้เข้าใจเกี่ยวกับหลักการที่สำคัญของการมีส่วนร่วม, ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ทำให้เกษตรกรมีความเข้าใจยิ่งขึ้น ได้ข้อสรุปจากเกษตรกรว่า การทำงานร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมนั้น การทำงานทุกอย่างนั้นต้องมีขั้นมีตอน, ต้องมีการวางแผนการทำงาน, การแบ่งงานกันทำ, การติดตามและประเมินผล, รวมถึงการบริหารจัดการที่ดี

ภาพที่ 5 เกษตรกรร่วมถอดบทเรียน ณ เวทีแลกเปลี่ยนตำบลสันทรายหลวง

1.2) การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน ตามที่ได้เคยมอบหมายให้เกษตรกรทำรายบัญชีครัวเรือนตามแบบฟอร์มที่เคยมอบให้เป็นรายบุคคล พบว่า เกษตรกรจำนวนหนึ่งไม่สนใจในการทำบัญชีครัวเรือน โดยอ้างว่าไม่มีเวลาสำหรับการรวบรวมข้อมูลในแต่ละวัน หรือทิ้งรายการรับจ่ายผ่านไปหลายวันทำให้ลืมรายการและจำนวนเงินที่ใช้ (ภาพที่ 6 และ 7)

แต่ก็มีเกษตรกรอีกส่วนหนึ่งได้ทำบัญชีครัวเรือนแม้ว่าจะเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ ในการบันทึกรายได้ แต่ก็ทำให้เห็นถึงค่าใช้จ่ายที่เกินความจำเป็น ซึ่งวิทยากรได้พยายามเสนอแนะว่า ถ้าพิจารณาถดถลงไปอาจวิเคราะห์ได้ถึงรายการที่ไม่จำเป็นต้องซื้อหรือจัดหาด้วยเงิน แต่สามารถจัดทำขึ้นมาใช้ทดแทนได้ โดยเฉพาะรายการผลิตของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำปุ๋ยอินทรีย์, ปุ๋ยหมัก, การทำฮอร์โมนพืช เป็นต้น แม้จำเป็นต้องจัดซื้อวัสดุ แต่ราคาไม่สูงหากจัดซื้อมาทั้งผลิตภัณฑ์

ประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประสบการณ์การทำบัญชีครัวเรือนว่า บัญชีครัวเรือนช่วยให้เห็นค่าใช้จ่ายว่า มีอะไรบ้าง หากพบว่า รายการใดมีมากเกินไปก็จะสามารถลดลงได้ ส่วนตัวของประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์พยายามลดรายจ่ายโดยทำงาน

ในครัวเรือนและการเกษตรกรด้วยตนเองเป็นหลัก ไม่เน้นจ้างแรงงาน รวมทั้งเล่าให้เพื่อนสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ว่า ในอดีตเคยทำนา 45 ไร่ แต่มีหนี้สินเป็นจำนวนมาก เพราะนำเงินไปเป็นค่าจ้าง, ซื้อทรัพยากรการผลิตต่างๆ เป็นจำนวนมาก แต่ปัจจุบันใช้แรงงานในครัวเรือน, ทำแต่พอไหวประมาณ 9 ไร่ สามารถปลดหนี้ได้ ปัจจุบันยังทำบัญชีครัวเรือนอยู่เสมอ

เช่นเดียวกับสมาชิกรายอื่น ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับประสบการณ์ทำบัญชีครัวเรือนด้วยเช่นกัน ประสบการณ์ที่แตกต่างออกไป คือ การทำปุ๋ยคอก, ปุ๋ยอินทรีย์, สอร์โม่พืชไว้ใช้เองแทนการซื้อจากตลาดทำให้สามารถลดต้นทุนได้ และหันมาใช้วิธีการสมัยก่อน คือ การเอามือเอารองกันและมีเพื่อนๆ ให้คำปรึกษา ปัจจุบันไม่ใช้สารเคมีแล้ว

ท้ายสุดวิทยากรให้คำแนะนำเสริม ว่า การทำเกษตรอินทรีย์จะช่วยทำให้เกษตรกรมีความเข้มแข็ง, ปลดหนี้, มีสุขภาพร่างกายที่ดีขึ้น ดังนั้นจึงชักชวนให้เกษตรกรทุกคนหันไปทำบัญชีครัวเรือนและแนะนำให้สรุปเป็นรายสัปดาห์ หากมีข้อสงสัยในการปฏิบัติให้สอบถามวิธีการทำได้จากบุคลากรของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้ตลอดเวลา

ภาพที่ 6 เกษตรกรอธิบายประสบการณ์และให้คำแนะนำในการทำบัญชีครัวเรือน

ภาพที่ 7 สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์เล่าประสบการณ์ในการผลิตเกษตรอินทรีย์ในครัวเรือน

สำหรับการผลิตเกษตรอินทรีย์นั้น เกษตรกรบางส่วนอยู่ในช่วงเวลาสำหรับการเตรียมตัวในการปลูกโดยเฉพาะพืชผัก และเกษตรกรบางส่วนได้ดำเนินการผลิตในเบื้องต้นแล้วได้นำประสบการณ์ในการเตรียมการผลิตเบื้องต้นมาอธิบายให้แก่เพื่อนสมาชิกเกษตรกรได้รับฟัง ในขณะที่เกษตรกรที่ได้ปฏิบัติอยู่ วิทยากรก็ให้คำแนะนำว่า ควรนำหลักการและวิธีการที่เรียนรู้จากการอบรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสานไปใช้ประโยชน์ร่วมด้วย

นอกจากนี้ เกษตรกรยังได้รับมอบวัสดุเตรียมการผลิตจากคณะผู้วิจัยไว้เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการผลิตเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย กระบะเพาะกล้าผัก, เมล็ดพันธุ์ผัก อีกทั้งเกษตรกรยังได้รับดินสำหรับเพาะพันธุ์เมล็ดผักภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมฐานความรู้เกี่ยวกับการเตรียมดินเพื่อการเพาะเมล็ดพันธุ์อีกด้วย (ภาพที่ 8)

ภาพที่ 8 การให้กำลังใจเกษตรกรด้วยวัสดุสำหรับการผลิตเกษตรอินทรีย์

ต่อจากนั้น วิทยากรได้นำเกษตรกรไปเข้าฐานเรียนรู้เกี่ยวกับการทำวัสดุสำหรับการผลิตทางการเกษตรและเป็นประโยชน์สำหรับการผลิตเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ การทำสลัดมาของเนส, การทำฮอว์โมนนมสด, การทำปุ๋ยแห้ง, การเตรียมดินเพื่อการเพาะเมล็ดพันธุ์ในถาดเตรียมเพาะกล้า ทำให้เกษตรกรได้ความรู้สำหรับนำไปใช้ประโยชน์ในการการผลิตเกษตรอินทรีย์ได้อีกทางหนึ่งด้วย (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 9 เกษตรกรเข้าฐานเรียนรู้การทำสลัด ฮอร์โมนนมสด และดินสำหรับเพาะเมล็ดพันธุ์

2) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ตำบลสันพระเนตร เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2554 ณ กศน.ตำบลสันพระเนตร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ สำหรับการจัดกิจกรรมในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้คราวนี้ เป็นการทบทวนรายละเอียดที่เคยแลกเปลี่ยนกันเมื่อคราวก่อนถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ, การทำบัญชีครัวเรือน, การแลกเปลี่ยนประสบการณ์, การปลูกผักอินทรีย์ของสมาชิกเกษตรกร, และการนำความรู้จากฐานความรู้ไปใช้ประโยชน์สำหรับการผลิตเกษตรอินทรีย์ โดยให้เกษตรกรร่วมกันแสดงความคิดเห็นในเบื้องต้น พร้อมสอบถามถึงผลการอบรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการพืชโดยวิธีผสมผสาน และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ (ภาพที่ 10)

แต่อย่างไรก็ตาม วันนี้มีการนัดแนะเกษตรกรเพื่อลงพื้นที่เพื่อนสมาชิกที่ทำเกษตรอินทรีย์ในลักษณะผสมผสาน เพื่อช่วยกันวิเคราะห์และวิจารณ์ รวมถึงการนำเสนอประสบการณ์ของเพื่อนเกษตรกรไปใช้ประโยชน์ในการผลิตเกษตรอินทรีย์ในครัวเรือนของตนเองต่อไป

ภาพที่ 10 เกษตรกรร่วมถอดบทเรียน ณ เวทีแลกเปลี่ยนตำบลสันพระเนตร

(2.1) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในช่วงที่ผ่านมาของสมาชิกเกษตรกร เกี่ยวกับการผลิตในพื้นที่ครัวเรือนของตนเอง วิธีการปฏิบัติและการดูแล ตลอดจนปัญหาที่ประสบในขณะทำการผลิต (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 11 สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์แสดงความคิดเห็นและซักถามความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิก

ผลการแสดงความคิดเห็นเกษตรกร พบว่า ในช่วงที่ผ่านมาสามารถทำการเพาะปลูกพืชอินทรีย์ได้ตามเป้าหมาย โดยมีตัวแทนของคณะผู้วิจัยลงไปพื้นที่ทำการสำรวจ และให้ข้อเสนอแนะในการผลิต เกษตรกรยังประสบปัญหาใดมากมักในขณะทำการผลิต เพียงแต่ในช่วงปัจจุบันสมาชิกในครอบครัวของเกษตรกรบางส่วนขาดความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกพืชอินทรีย์ รวมทั้งยังไม่เห็นความสำคัญของการปลูกพืชปลอดสารไว้รับประทานเองหรือเตรียมการสำหรับการปลูกไว้เพื่อจำหน่ายในอนาคต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในปัจจุบันสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรต่างมีภาระหน้าที่ในการปฏิบัติทั้งการเกษตรและอาชีพนอกภาคเกษตร ทำให้ยังไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่

ในขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ยังมีความมั่นใจในการทำเกษตรอินทรีย์เนื่องจากยังเห็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม ในหลายๆ ด้านประกอบกับการได้รับคำแนะนำเสริมจากตัวแทนของคณะผู้วิจัย ทำให้มีความเชื่อมั่นในหลักการผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ยังมีความสำคัญและตลาดยังมีความต้องการสูงในปัจจุบัน

(2.2) การต่อยอดความรู้เกี่ยวกับการผลิต วิทยากรให้คำอธิบายเกี่ยวกับการผลิต การดูแล ในระหว่างการผลิต ตลอดจนการตรวจสอบสภาพแวดล้อมอื่นๆ ที่สามารถช่วยควบคุม สถานการณ์การผลิตให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ในระหว่างการอธิบายโดยวิทยากร เกษตรกรแต่ละรายอาจแสดงความคิดเห็นร่วมไปด้วยเสมือนเป็นการยกตัวอย่างในการผลิตของตนเองในทุกๆ ด้าน เช่น การนำไปประยุกต์ใช้กับการเลี้ยงสุกร, ประยุกต์ใช้เกี่ยวกับเลี้ยงปลา เป็นต้น (ภาพที่ 12)

ภาพที่ 12 วิทยากรให้คำแนะนำเกี่ยวกับการผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ถูกต้องให้แก่เกษตรกร

แต่อย่างไรก็ตาม เกษตรกรส่วนหนึ่งเห็นว่า การผลิตในปัจจุบันของครอบครัวตนเองนั้น อยู่ในสภาพเกษตรผสมผสานที่มีทั้งพืชยืนต้น ทั้งการปลูกผักสวนครัว ไปพร้อมๆ กับการผลิตข้าว ในนาข้าว

แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงนี้เกษตรกรบางส่วนกำลังเตรียมการผลิตข้าวในรอนาปรัง ที่ส่วนมากยังคงใช้สารเคมีโดยเฉพาะการใช้ปุ๋ย ซึ่งวิทยากรได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง การปลูกให้หันไปใช้แนวทางข้าวอินทรีย์ รวมทั้งได้นำประสบการณ์การดูงานในสถานที่ต่างๆ เช่น กลุ่มเกษตรกรทำนาอินทรีย์ จ.เชียงใหม่ เป็นต้น รวมทั้งได้ยกตัวอย่างหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัว ต.บ้านดู่ อ.เมืองพะเยา จ.พะเยา

หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัวนั้น พบว่า เป็นหมู่บ้านที่มีการผลิตผลิตภัณฑ์เป็นของตนเองโดยใช้ทรัพยากรในหมู่บ้านเป็นวัสดุสำหรับการผลิต มีการบริหารจัดการตลาดโดยสมาชิกในหมู่บ้าน รวมทั้งการทำกิจกรรมโฮมสเตย์หมุนเวียนกันไป ฯลฯ นอกจากนี้ เกษตรกรทำ

การผลิตข้าวอินทรีย์ที่ได้รับความนิยมจากตลาดค่อนข้างสูง ทำให้เกษตรกรในหมู่บ้านไม่ว่างงาน มีกิจกรรมที่หลากหลาย และที่สำคัญการผลิตพืชผักเน้นการทำเกษตรอินทรีย์ทั้งหมด

(2.3) การลงฐานความรู้ คณะผู้วิจัยได้นำความรู้มามอบให้แก่เกษตรกรเพื่อนำไปใช้ประโยชน์สำหรับการผลิตและการสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพเสริมของเกษตรกร 3 ฐานด้วยกัน ได้แก่ ฐานการเพาะเห็ด, การตัดยางรถยนต์สำหรับใช้ประโยชน์ทางการเกษตร, และฐานการประกอบอาชีพกัวยทอด โดยให้เกษตรกรหมุนเวียนไปตามฐานต่างๆ ให้ครบทุกฐาน (ภาพที่ 13)

ภาพที่ 13 การลงฐานความรู้การตัดยางรถยนต์ การเพาะเห็ดฟาง และการทำกัวยแขก

(2.4) การให้ความรู้อื่นๆ นอกจากการเรียนรู้เกี่ยวกับการเพาะเห็ดฟาง การตัดยางรถยนต์ สำหรับใช้งานเอนกประสงค์ และการทำกล้วยแขกแล้ว เกษตรกรยังได้รับการแนะนำเกี่ยวกับการผลิตเกษตรอินทรีย์ในถูงเพาะ, กระถาง, ตะกร้า หรือยางรถยนต์ และการเลี้ยงจิ้งหรีดอีกด้วย

(ก) ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสันทราย ได้นำแนวทางการปลูกพืชอินทรีย์ในกระถาง, ตะกร้า, ถูงเพาะ, หรือยางรถยนต์ ซึ่งเหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการผลิตแต่มีพื้นที่ไม่เพียงพอก็สามารถหันมาใช้วิธีการผลิตในภาชนะต่างๆ (ภาพที่ 14)

ภาพที่ 14 ภาพการปลูกพืชอินทรีย์ในภาชนะต่างๆ เหมาะสำหรับผู้มีพื้นที่เพาะปลูกจำกัด

(ข) ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสันทราย ได้พาศึกษาดูงานเกี่ยวกับการผลิตน้ำยาเอนกประสงค์ สำหรับการทำความสะดวกเสื่อผ้าหรือภาชนะทั่วไป ซึ่งเป็นการผลิตโดยกลุ่มสตรีในตำบลสันพระเนตรภายใต้การสนับสนุนและการดูแลโดยเทศบาลตำบลสันพระเนตร เหมาะสำหรับเกษตรกรที่มีความสนใจนำไปผลิตไว้ใช้หรือจำหน่าย โดยมีวิทยากรมาให้คำแนะนำการผลิต (ภาพที่ 15)

ภาพที่ 15 วิทยากรสาธิตการทำน้ำยาเอนกประสงค์ให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรม

ค) การเลี้ยงจิ้งหรีดในโอ่ง สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ (นางสมพร กันทะ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลสันพระเนตร) ซึ่งเป็นผู้ที่สนใจทำการเลี้ยงจิ้งหรีดไว้เป็นช่องทางเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว โดยเห็นว่า ในปัจจุบันจิ้งหรีดกำลังได้รับความนิยมในการรับประทาน เพราะมีรสชาติอร่อย อีกทั้งพบว่าเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่าย และเห็นว่า เคยมีเกษตรกรอื่นเลี้ยง ประกอบกับความสนใจเป็นส่วนตัวจึงได้แสวงหาข้อมูลโดยขอความช่วยเหลือจากศูนย์การศึกษาระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสันทราย จนได้ข้อมูลครบถ้วนและได้ดำเนินการเลี้ยงมาหลายเดือนแล้ว วันนี้มีโอกาสดังกล่าวจึงได้นำการเลี้ยงส่วนหนึ่งมาทำให้เพื่อนเกษตรกรได้เรียนรู้ (ภาพที่ 16)

ภาพที่ 16 การเลี้ยงจิ้งหรีดในโอ่ง

ง) การเยี่ยมชมแปลงเกษตรของเพื่อนสมาชิก หลังการทำกิจกรรมตามกำหนดการแล้ว คณะผู้วิจัยและสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ได้พากันไปเยี่ยมชมแปลงเกษตรอินทรีย์ของเพื่อนสมาชิกในตำบลสันพระเนตร และตำบลสันป่าเปา (ภาพที่ 17)

ภาพที่ 17 การสำรวจแปลงเกษตรของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์

3) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ตำบลเมืองเส้น เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2554 ณ บ้านนาย อดอาจ ขานะ สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตำบลเมืองเส้น อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ และใช้ พื้นที่ของเกษตรกรใช้สำหรับการจัดเวที (ภาพที่ 18)

ภาพที่ 18 เกษตรกรร่วมถอดบทเรียน ณ เวทีแลกเปลี่ยนตำบลเมืองเส้น

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งนี้มีสาระที่สำคัญดังนี้

3.1) การย้อนบทเรียนในช่วงที่ผ่านมา วิทยากรเห็นว่า ในช่วงที่ผ่านมาหลายเดือนไม่สามารถจัดการพบปะกันได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม เกษตรกรส่วนใหญ่มีภารกิจโดยเฉพาะในช่วงเดือนเมษายนไม่สามารถจัดพบปะได้เนื่องจากเป็นเทศกาลสงกรานต์ ช่วงเดือนพฤษภาคมได้พยายามนัดแนะ แต่ก็พบว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งทั้งเกษตรกรและครอบครัวต้องเตรียมตัวสำหรับการเล่าเรียนตนเองบุตรหลานในครอบครัว จึงทิ้งระยะเวลามาจนถึงเดือนมิถุนายน และไม่สามารถนัดรวมตัวกันได้ ทำให้คณะผู้วิจัยต้องส่งตัวแทนเข้าพบปะสมาชิกเป็นรายบุคคลแทนและจัดเก็บข้อมูลแทน

ดังนั้นวิทยากรจึงได้ทำการถอดบทเรียนในช่วงที่ผ่านมาตลอดจนการนำความรู้ที่ได้จากการเข้าฐานความรู้ไปใช้ประโยชน์

ผลการระดมความคิดเห็นในการถอดบทเรียน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่สามารถดำเนินกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกผักก่อนข้างได้ผล แต่ประสบปัญหาเรื่องความแห้งแล้งที่พบว่า ปีนี้มีความแห้งแล้งมาก ทำให้พืชผักที่ได้ไม่สามารถนำไปจำหน่ายยังตลาดในชุมชนได้มากนัก แต่ก็สามารถนำไปใช้สำหรับการบริโภคในครอบครัวได้

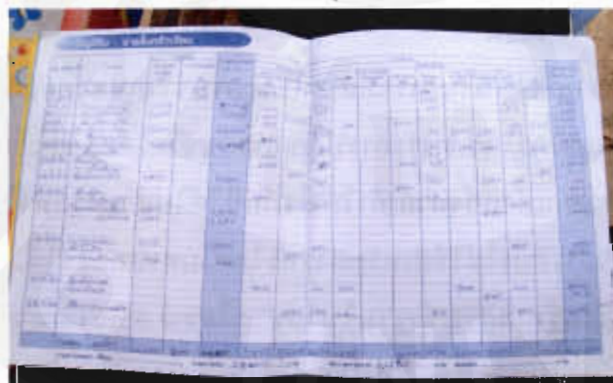
ส่วนการนำความรู้จากการเข้าฐานไปใช้ประโยชน์ พบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์สามารถนำความรู้เกี่ยวกับการเพาะเห็ด, การทำฮอโมนนม, การเตรียมดินสำหรับเพาะปลูก ไปใช้ประโยชน์ได้ค่อนข้างมากในแปลงพืช ส่วนความรู้อื่นๆ เกษตรกรยังไม่พร้อมสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการประกอบอาชีพจริง คงมีเฉพาะเกษตรกรบางรายที่ระบุได้เคยทดลองทำสลัดผักและกล้วยแขกรับประทานเองในบ้านและสมาชิกในครอบครัว แต่ก็ทำไม่บ่อยเพราะการแสวงหาผักสดที่ใช้สำหรับการทำสลัดนั้นต้องเข้าไปหาซื้อในตลาดจึงไม่ค่อยสะดวกเป็นเพียงการทดลองทำในครอบครัวเท่านั้น

3.2) การวิเคราะห์บันชีครัวเรือน จากการพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือนของแต่ละคนก็แตกต่างกันออกไป สมาชิกบางรายแยกทำบัญชีครัวเรือนระหว่างตนเองกับสามีหรือภรรยา โดยแยกเป็นรายรับและรายจ่ายเป็นหลัก การบันทึกรายการจำหน่ายพืชอินทรีย์ โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ส่วนใหญ่ทำบัญชีครัวเรือนกันทุกคน เช่น

นางอัมพร คำศรีใจ	ด.แม่แฝก
นายองอาจ ขานะ	ด.เมืองเส้น
นายประเสริฐ อูทร, นางทัศนีย์ สุริยา และนางอัจฉราพร แก้วป้อม	ด.สันทรายหลวง
นางสมคิด แฉ่งไพร และนางสาวลาวัลย์ เบี้ยไชสง	ด.สันป่าเป้า
นางสมพร กันทะ	ด.สันพระเนตร

ผู้ที่ทำบัญชีครัวเรือนเห็นว่า ได้ประโยชน์จากการทำอย่างแท้จริง เพราะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในคราวก่อนนั้นยังไม่ได้ทำการเป็นจำนวนมากทำให้ไม่สามารถสร้างความชัดเจนในการใช้จ่ายในครอบครัวและการเกษตรได้ แต่อุปสรรคที่สำคัญในการทำบัญชีครัวเรือนก็คือเกษตรกรมักอ้างว่าไม่ค่อยมีเวลาลงบัญชีอย่างต่อเนื่อง แต่เกษตรกรบางรายแม้จะมีปัญหาเดียวกัน แต่ถ้าหากดำเนินกิจกรรมใดๆ ที่มีค่าใช้จ่ายหรือรายรับมาแล้วแต่ไม่สามารถลงบัญชีได้ทันที ก็จะเลือกไปใช้ด้วยวิธีการไปบันทึกไว้ในปฏิทินก่อน (ภาพที่ 19)

ภาพที่ 19 บัญชีครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ (นายองอาจ ขานะ)

นายองอาจ ขานะ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลเมืองเส้น ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการทำบัญชีครัวเรือนไว้อย่างน่าสนใจว่า การทำบัญชีครัวเรือนทำให้ผู้ทำสามารถเปรียบเทียบราคา, วัสดุต้นทุนระหว่างปี, ลดค่าใช้จ่ายการทำอาชีพ, ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

นอกจากนี้จากผลการปฏิบัติกิจกรรมเกษตรอินทรีย์เพิ่มช่วยทำให้ครอบครัวมีผักปลอดภัยไว้รับประทานเอง การเลี้ยงกบ เพาะกล้ามะม่วง ช่วยรายได้เพิ่มจากการขายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นเองได้ประมาณวันละ 200-600 บาท ขึ้นอยู่กับปริมาณพืชที่ปลูกในแต่ละช่วง

ผลการให้ความรู้ความเข้าใจดังกล่าวของนายองอาจ ยานะ ทำให้สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์รายอื่นๆ ให้ความสนใจที่จะนำไปปฏิบัติให้ได้ผลเช่นเดียวกัน นับว่า เป็นการสร้างแรงจูงใจที่สำคัญอยู่ไม่น้อย

3.3) การให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนการผลิตเนื่องจากสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์เห็นว่า นายองอาจ ยานะ เป็นผู้ที่มีความจริงใจในการทำเกษตรและสามารถเป็นต้นแบบให้แก่สมาชิกกลุ่มรายอื่นได้ รวมทั้งตัวแทนคณะวิจัยได้มาทำการประสานนายองอาจ ยานะ เป็นผู้ให้คำแนะนำแก่สมาชิกกลุ่มรายอื่นๆ ถึงการวางแผนการผลิตการเกษตรรวมถึงเกษตรอินทรีย์ที่นายองอาจ ยานะ เข้าร่วมเป็นสมาชิกด้วย

นายองอาจ ยานะ ได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการวางแผนการผลิตให้แก่สมาชิกรายอื่นได้ฟัง (ภาพที่ 20) มีเนื้อหาพอสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 20 ตัวแทนสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์และวิทยากร
อธิบายแนวคิดในการผลิตเกษตรอินทรีย์

ก) แนวคิดหลักในการผลิตเกษตรและเกษตรอินทรีย์ มีแนวคิดที่สำคัญคือ ยึดหลักในการปลูกด้วยวิถีธรรมชาติ ถือว่าเป็นการแบ่งปันเพื่อให้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ดังนั้นจึงไม่ใช้สารเคมี หรือปุ๋ยเคมี หันมาใช้แนวทางปุ๋ยธรรมชาติคือปุ๋ยชีวว่ามนานกว่า 2 ปีแล้ว รวมทั้งเห็นโดยการพิสูจน์ด้วยตนเองเมื่อปลูกพืชด้วยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ช่วยทำให้ผักที่ปลูกสวยงามกว่าการใช้ปุ๋ยเคมี อีกทั้งช่วยบำรุงเนื้อดินไม่ให้เสีย เพราะแต่ก่อนเคยใช้ปุ๋ยเคมี พบว่า มีส่วนทำให้ดินแข็งเกินไปจนทำให้การปลูกพืชในฤดูต่อไป ลำบาก ต้องเสียเงินไปกับการเตรียมดินก่อนข้างสูง

การกำจัดศัตรูพืช เช่น การกำจัดหอยทากที่มีกระบาดในช่วงฤดูฝน ก็ใช้วิธีเก็บออกและปล่อยไปตามธรรมชาติ

ปัจจุบันทำการเกษตรแบบผสมผสานและทำอย่างครบวงจร คือ เห็นว่า การทำเกษตรแบบผสมผสานคือการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและช่วยแก้ไขปัญหาลำบากไม่ได้ เพราะมีผู้ผลิตเป็นจำนวนมากหรือผลิตภัณฑ์ล้นตลาด แต่การปลูกพืชแบบผสมผสานนั้นเกษตรกรต้องขยัน โดยเฉพาะเรื่องการจัดทำตารางการปลูกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดูแลที่แตกต่างกันออกไป รวมทั้งต้องศึกษาธรรมชาติของพืชที่ปลูกว่า สามารถเติบโตได้ดีในสภาพแวดล้อมเช่นใด เจริญเติบโตดีในช่วงใด ฤดูใด

ส่วนการทำแบบครบวงจร คือ ต้องนำส่วนเหลือจากการผลิตมาใช้สำหรับการเกษตรเช่นทำปุ๋ยหมัก การนำไปใช้เป็นอาหารให้แก่สุกรที่เลี้ยงไว้ เป็นต้น

พืชอินทรีย์ที่ชอบปลูก คือ การปลูกมะเขือพวง เพราะเห็นว่า ปลูกง่าย ราคาดี จำหน่ายง่าย

นายของอาจ ขานะ ระบุว่าพืชผักหรือผลิตผลทางการเกษตรที่ปลูกในปัจจุบันของตนนั้นจะนำไปจำหน่ายในตลาดยามเช้าของตำบล หรือตลาดนัดใกล้หมู่บ้าน

ข) การวางแผนการผลิตของนายของอาจ ขานะ การปลูกพืชแบบผสมผสานของนายของอาจ ขานะ นับว่า มีความน่าสนใจและสามารถใช้เป็นต้นแบบหรือแบบอย่างให้แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์รายอื่นได้ค่อนข้างดี ถึงแม้ว่าจะมีสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์รายอื่นยึดถือหลักปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน ดังเช่น สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลสันป่าเปา เป็นต้น เพียงแต่รายการแลกเปลี่ยนในคราวนี้เป็นการแลกเปลี่ยนที่บ้านของนายของอาจ ขานะ คณะผู้วิจัยจึงมอบหมายให้เป็นผู้อธิบายถึงแนวทางการวางแผนการผลิตให้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์รายอื่นได้ทราบและนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวปฏิบัติของตนเอง

นายของอาจ ให้ความสำคัญกับการวางแผนการผลิตหรือการปลูกพืช โดยอธิบายถึงวัตถุประสงค์ ช่วงเวลา ชนิดของพืช หรือสัตว์ การดูแลอย่างเป็นระบบตามแบบฟอร์มที่คณะผู้วิจัยมอบให้ไว้ตั้งแต่ขั้นตอนการก่อสร้างกลุ่ม ดังปรากฏในภาพการแผนปฏิบัติงานการทำเกษตรอินทรีย์ ดังภาพที่ 21

ภาพที่ 21 แผนปฏิบัติงานการผลิตของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์

แผนปฏิบัติงาน การทำเกษตรอินทรีย์: ต้นข้าวไร่ ไร่ ๑๕๕๔						
ชื่อ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด วันที่ ปี						
วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ระยะเวลา	วัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงาน			
			รายการวัสดุ	จำนวน	มีแล้ว	ยังไม่มี
ผลิตข้าวไร่	เตรียมดิน ปลูกข้าวไร่	๑๕-๑๖/๕/๕๔	เมล็ดข้าวไร่	๑๕๐	✓	
ผลิตข้าวไร่	ปลูกข้าวไร่	๑๗-๑๘/๕/๕๔	เมล็ดข้าวไร่	๑๕๐	✓	
ผลิตข้าวไร่	ปลูกข้าวไร่	๑๙-๒๐/๕/๕๔	เมล็ดข้าวไร่	๑๕๐	✓	

(ค) การนำสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ลงพื้นที่ผลิตเกษตรอินทรีย์ของนาย
องอาจ ขานะ ประกอบด้วย (ภาพที่ 22)

- วิธีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เกษตรกรใช้วิธีง่ายๆ สำหรับการผลิตคือนำวัชพืชที่ตัด
ในแปลงเกษตรมารวมกันแล้วนำวัสดุเหลือใช้อื่นๆ ทั้งในครัวเรือนและมูลสัตว์ (มูลสุกร เป็ด เป็น
ต้น) มาผสมกับวัชพืช โดยพบว่า เกษตรกรใช้วิธีง่ายๆ และสะดวกต่อการผลิต ไม่จำเป็นต้องใส่
ภาชนะใดๆ เมื่อพบว่า สภาพย่อยสลายที่พอเหมาะ (อาศัยประสบการณ์คาดคะเน) ซึ่งบางครั้งอาจ
ใช้เวลานานถึงสามเดือน ก็จะนำไปใช้สำหรับการปลูกพืชในแปลงเกษตรผสมผสาน นอกจากนี้
เกษตรกรยังอาศัยดินตามข้างคอกเลี้ยงสุกรมาใช้สำหรับเป็นปุ๋ยให้แก่พืชผักที่ปลูกอีกด้วย

ภาพที่ 22 การทำปุ๋ยหมักอย่างง่ายของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์

- การปลูกผักอินทรีย์ เกษตรกรใช้วิธีปลูกอย่างง่ายโดยเลือกพื้นที่ปลูกที่เหมาะสม ดังนั้น ในแปลงเกษตรของเกษตรกรรายนี้จึงมีพืชผักที่ปลูกหลายชนิด เช่น มะเขือ, พริกทอง, พริกเขียว, ผักบุ้ง, ชะอม ผสมผสานไปกับพืชชนิดอื่นๆ เช่น มะนาว, น้อยหน่า เป็นต้น (ภาพที่ 23)

ภาพที่ 23 การปลูกพืชอินทรีย์อย่างง่ายในแปลงเกษตรผสมผสาน
ของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์

- การเลี้ยงสัตว์ สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในตำบลเมืองเส้น (แปลงของนายองอาจ ยานะ) นอกจากจะทำการปลูกพืช ผัก ในลักษณะเกษตรผสมผสานแล้วยังทำการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ เลี้ยงไก่, เป็ด, สุกร, ปลา, กบ ทั้งนี้เกษตรกรพยายามนำสิ่งเหลือใช้ในแปลงผักมาใช้สำหรับเป็น อาหารเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งอาจนำมูลสัตว์ไปใช้สำหรับการเลี้ยงปลา ทำให้ช่วยประหยัดต้นทุนในการ ผลิตได้ค่อนข้างมาก (ภาพที่ 24)

ภาพที่ 24 การเลี้ยงสัตว์และเลี้ยงปลาของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

4) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ตำบลป่าไผ่ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2554 ณ โรงเรียนเกษตรกรบ้านหม้อ ต.ป่าไผ่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในครั้งนี้มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

4.1) ทบทวนและถอดบทเรียนจากเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งก่อนพร้อมกับแนวทางที่สมาชิกเกษตรกรนำไปประยุกต์ใช้หรือปฏิบัติในแปลงเกษตรของตนเอง พบว่า สมาชิกเกษตรกรให้ความสำคัญและความสนใจวิธีการทำเกษตรแบบผสมผสานของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลเมืองเล็น เนื่องจากเห็นว่า สามารถผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืนและเป็นระบบ ทำให้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์รายอื่นเห็นว่า ไม่ใช่เรื่องยากที่จะนำไปปฏิบัติ หรือเกษตรกรบางรายมีวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมอยู่แล้ว ก็นำแนวคิดดีๆ เกี่ยวกับการทำระบบครบวงจรไปประยุกต์ใช้ เช่น แต่ก่อนไม่เคยนำเศษวัสดุทางการเกษตรที่เหลือใช้มาแปรรูปเป็นอาหารสัตว์ ก็ได้พยายามศึกษาเพิ่มเติมว่า วัสดุในแปลงที่เหลือของเกษตรกรนั้นสามารถนำไปใช้เป็นอาหารสัตว์ชนิดใดได้บ้าง ผสมกับวัสดุชนิดใดได้บ้าง

ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์รายอื่นที่ไม่ได้ทำการเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลาก็นำเศษวัสดุไปใช้สำหรับการทำปุ๋ยอินทรีย์อย่างง่ายๆ ไม่จำเป็นต้องพินิจพิเคราะห์กับกระบวนการทำปุ๋ยอินทรีย์มากนัก เพราะเข้าใจเป็นอย่างดีว่าเศษวัสดุจากแปลงเกษตรสามารถย่อยสลายได้ง่ายในสภาพที่สามารถจัดการได้ อาจใช้ดินกลบ หรือนำเศษวัสดุอื่นๆ มากลบหรืออาจเพิ่มสารชีวภาพเข้าช่วยเร่งการย่อย

สลายที่สุดแล้วแต่เกษตรกรรายนั้นๆ จะสามารถหามาใช้หรือมีอยู่แล้วแต่ไม่เคยนำมาใช้ประโยชน์ (ภาพที่ 25)

ภาพที่ 25 เกษตรกรร่วมถอดบทเรียน ณ เวทีแลกเปลี่ยนตำบลป่าไผ่

4.2) การทบทวนเรื่องระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากในช่วงที่ผ่านมามุ่งเน้นการถอดบทเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติทางการเกษตร ตลอดจนวิถีคิดของเกษตรกรซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์เพื่อให้สมาชิกรายอื่นนำแนวคิดและวิธีการของเพื่อนสมาชิกไปประยุกต์ในการปฏิบัติตามแนวทางของตนเอง ดังนั้นก่อนการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนในครั้งนี้ คณะผู้วิจัย วิทยากร ตลอดจนประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ต่างลงความเห็นด้วยกันว่า ต้องการใช้ประโยชน์จากการจัดเวทีในพื้นที่ครั้งนี้ให้มากที่สุด สมาชิกเกษตรกรได้รับความรู้เกี่ยวกับระบบการจัดการเกษตรอินทรีย์มากที่สุด จึงกำหนดให้สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์จัดทำผังภาพความคิด (My Map) ภาพรวมของการบริหารจัดการในแปลงเกษตรกรตัวอย่างที่อยู่ใกล้กับโรงเรียนเกษตรกรบ้านหม้อ ได้แก่ แปลงเกษตรของนางวัง เนตรสว่าง (ยายวัง เนตรสว่าง) และนายชาน วงศ์จักร (ลุงชาน วงศ์จักร)

นำไปสู่กิจกรรมและการสร้างความรู้ดังต่อไปนี้

ก) การสำรวจดูงานพื้นที่การผลิตของเกษตรกรรายหนึ่งใน ต.ป่าไผ่ ซึ่งปัจจุบันไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เพียงแต่คณะผู้วิจัยเห็นว่า เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญแหล่งหนึ่งใน ต.ป่าไผ่ ได้แก่ แปลงเกษตรของนางวัง เนตรสว่าง (ยายวัง เนตรสว่าง) และนายชาน วงศ์จักร (ลุงชาน วงศ์จักร)

พบเห็นการจัดการพื้นที่ขนาดไม่กว้างประมาณ 250 ตารางวา ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยให้เป็นสวนครัวขนาดเล็ก โดยการปลูกผักปลอดสารเคมีชนิดต่างๆ หมุนเวียนอยู่ตลอดเวลา ทำให้มีผักไว้สำหรับรับประทานในครอบครัวและมีเหลือสำหรับการจำหน่ายในตลาดใกล้บ้าน

ผักปลอดสารเคมีที่นิยมปลูกในพื้นที่ ประกอบด้วย กระน้ำ, ต้นหอม, ผักไผ่, สารระเห่น (หอมคั่ว), มะนาวแป้น, ต้นหอม, ผักชะอม, ตะไคร้, ผักบุ้งจีน, ผักกาดแก้ว, ถั่วฝักยาว, รวมทั้งมีพืชยืนต้นในพื้นที่ ได้แก่ มะม่วง, ลำไย, และกระท้อน (ภาพที่ 26)

ภาพที่ 26 ระบบการผลิตพืชอินทรีย์ของเกษตรกรบ้านหม้อ ตำบลป่าไผ่

ยายวัง เนตรสว่าง และลุงชาน วงศ์จักร มีโรงเรือนขนาดเล็กสำหรับเตรียมปุ๋ยอินทรีย์โดยการหมักใบไม้แห้ง, ฮอร์โมนพืช, และสารสมุนไพรสำหรับป้องกันโรคและแมลงศัตรูพืช (สะเดา, ตะไคร้หอม, ฟ้าทะลายโจร, บอระเพ็ด, และข่าแก่) ไว้สำหรับใช้ในแปลงเกษตร อีกทั้งยังทำน้ำหมักชีวภาพไปใช้เองในครอบครัวและการเกษตรกรรมอีกด้วย (ภาพที่ 27)

นอกจากนี้ ในแต่ละวันหากยายวัง เนตรสว่าง มีเวลาเหลือก็จะใช้เวลาที่เหลือสำหรับการทำงานอาชีพเสริม ได้แก่ ประดิษฐ์ของใช้จากเศษวัสดุเหลือใช้ เช่น ตะกร้าขะจากวัสดุพลาสติก, ไม้กวาดจากทางมะพร้าว เป็นต้น ในช่วงฤดูมีฝ้ายยายวัง เนตรสว่างก็จะทำการปั่นฝ้ายไว้สำหรับใช้เองหรือนำไปจำหน่ายให้แก่ผู้ซื้อในตลาด ส่วนลุงชาน วงศ์จักรมีเวลาในแต่ละวันเหลือน้อยกว่าเนื่องจากการเลี้ยงปลา และเลี้ยงกบควบคู่ไปด้วย

ภาพที่ 27 ปุ๋ยอินทรีย์ สารชีวภาพ และการประกอบอาชีพเสริม
ของเกษตรกรบ้านหม้อ ต.ป่าไผ่

การเลี้ยงปลา เลี้ยงกบของลุงชาน วงศ์นอก นั้นเป็นการเลี้ยงทั้งการอาศัยการใช้พื้นที่ว่างเปล่าในบ้านและนอกบ้านจัดเป็นบ่อที่มีขนาดพอเหมาะแก่การเลี้ยงปลาสวยงาม มีบ่อสำหรับเลี้ยงกบ นอกจากนี้ในบริเวณบ้านของนายชาน วงศ์จักร ยังมีสระน้ำขนาดเล็กพื้นที่ประมาณ 25 ตารางเมตร ไว้สำหรับเลี้ยงปลา ได้แก่ ปลานิล, ปลาดุก, และปลาสร้อย ช่วยสร้างรายได้จากการเลี้ยงดังกล่าวให้เพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย (ภาพที่ 28)

ภาพที่ 28 การเลี้ยงปลา เลี้ยงบนของเกษตรกรบ้านหม้อ ต.ป่าไผ่

ข) การสรุปผลการดูแลแปลงเกษตรกรรมของเกษตรกรบ้านหม้อ ตำบลป่าไผ่ เพื่อจัดทำผังภาพความคิด (My Map) (ภาพที่ 29)

เมื่อสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เข้าสำรวจดูแลแปลงเกษตรของเกษตรกรบ้านหม้อแล้ว ได้นำมาร่วมกันสรุปถึงแนวทางการปฏิบัติของเกษตรกรทั้งสองราย พบว่า เกษตรกรทั้งสองรายนั้นมีค่าใช้จ่ายน้อยมาก เพราะสามารถลดรายจ่ายได้มาก โดยเฉพาะค่าอาหารที่สามารถจัดหาได้ในแปลงเกษตรของตนเอง อีกทั้งสามารถจัดระบบการผลิตได้อย่างลงตัวทำให้มีค่าใช้จ่ายน้อย ในขณะที่เดียวกันสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวจากการนำผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีไปจำหน่าย ซึ่งเกษตรกรกล่าวว่า มีรายได้จากแปลงเกษตรมาอย่างสม่ำเสมอไม่น้อยกว่าเดือนละ 5,000 บาท

แต่อย่างไรก็ตาม เกษตรกรทั้งสองรายพยายามแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการจัดการแปลงเกษตรของตนเองอยู่เสมอ โดยมักขอข้อมูลต่างๆ จากศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นหลัก เนื่องจากบ้านอยู่ใกล้กับ โรงเรียนเกษตรกร และเคยไปศึกษาดูงานการเกษตรร่วมกับศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยหลายครั้ง

ภาพที่ 29 การระดมความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร
หลังกลับจากการสำรวจแปลงเกษตร

5) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ตำบลแม่แฝก เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2554 ที่บ้านหนองมะจับ ต.แม่แฝก อ.สันทราย เป็นการจัดเวทีแลกเปลี่ยนครั้งสุดท้ายของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ภาพที่ 30)

มีรายละเอียดในการพบปะกันดังนี้

5.1) ทบทวนและถอดบทเรียนจากเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งก่อนพร้อมกับแนวทางที่สมาชิกเกษตรกรนำไปประยุกต์ใช้หรือปฏิบัติในแปลงเกษตรของตนเอง พบว่า การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ตำบลบ้านไผ่ พบว่า สมาชิกให้ความสนใจและสนใจนำไปปฏิบัติอีกทั้งแสดงออกถึงความพึงพอใจเกี่ยวกับการมีโอกาสได้รับความรู้และนำไปใช้ประโยชน์ได้ค่อนข้างสูง สามารถผลิตเกษตรอินทรีย์ได้หลากหลาย เช่น การปลูกพืช ผักสวนครัว ในลักษณะเกษตรผสมผสาน รวมไปถึงการเลี้ยงสัตว์อื่น เช่น ไก่, สุกร, ปลา, กบ, ฯลฯ, เรียนรู้ถึงการจัดการระบบการผลิตของตนเองอย่างเป็นระบบไปสู่การจัดการแบบครบวงจร, เรียนรู้ในสิ่งที่ไม่เคยปฏิบัติมาก่อนมาปรับใช้

แม้จะประสบปัญหาอยู่บ้างในเรื่องของการสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์แต่ละราย แต่ก็ไม่ได้สร้างความย่อท้อเพราะสมาชิกเกษตรอินทรีย์เห็นว่า สามารถลดรายจ่ายในครอบครัวจากการจัดซื้อผักหรือผลิตภัณฑ์เกษตรสำหรับใช้

บริโภคในครอบครัวได้ค่อนข้างมาก อีกทั้งเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพของเกษตรกรทั้งการใช้สารเคมีอย่างสิ้นเชิง เพียงแต่เกษตรกรรายอื่นที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์อาจไม่ได้เลิกการใช้สารเคมีซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้อยู่ข้างกับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

ภาพที่ 30 เกษตรกรร่วมถอดบทเรียน ณ เวทีแลกเปลี่ยนตำบลแม่แฝก

5.2) ความคิดเห็นอื่นของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับผลในช่วงที่ผ่านมา

พบความคิดเห็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

ก) สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เห็นว่า ในช่วงที่ผ่านมากลุ่มประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความสามารถในการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ขึ้นมาโดยมีเกษตรกรในตำบลต่างๆ เข้ามาร่วมเป็นสมาชิก ทำการผลิตเกษตรอินทรีย์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีปฏิบัติ อย่างสร้างสรรค์ รวมถึงการทำงานในรูปแบบการมีส่วนร่วม คือ ร่วมกันทำ ร่วมกันคิด ร่วมกันรับประโยชน์

ข) ความรู้ที่ได้จากการรับการส่งเสริมการบริหารจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน ผนวกกับการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้สมาชิกเกษตรกรอินทรีย์มีมุมมองการผลิต การจัดการที่กว้างไกล แม้ว่าจะมีสมาชิกส่วนหนึ่งเคยรับการส่งเสริมมาก่อนหน้าเมื่อมาได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติม ร่วมกับการเข้าสำรวจพื้นที่แปลงเกษตรของเพื่อนสมาชิกด้วยกันทำให้สามารถ

นำไปใช้กับการปลูกข้าวแบบอินทรีย์, การปลูกผักแบบอินทรีย์, และการทำการเกษตรแบบผสมผสาน, การเลี้ยงสัตว์โดยใช้พืชผักที่มีอยู่ในแปลงเกษตรมาแปรรูปให้สัตว์ที่เลี้ยงกิน อีกทั้งเกษตรกรสามารถนำมูลสัตว์ที่ได้มาทำเป็นปุ๋ยในแปลงเกษตรได้ หรืออาจนำไปใช้เลี้ยงปลา, กบ เป็นการนำสิ่งที่มีอยู่ในแปลงเกษตรได้อย่างคุ้มค่า ช่วยลดค่าใช้จ่ายเพิ่มรายได้

แต่อย่างไรก็ตาม สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ส่วนหนึ่งให้ความเห็นในทำนองเดียวกันว่า ต้องการเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้อินทรีย์แทนเคมีให้แก่สมาชิกกลุ่มให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง สามารถนำไปถ่ายทอดให้แก่เพื่อนเกษตรกรในหมู่บ้านของตน

ก) การฝึกฝนทำบัญชีครัวเรือน แม้สมาชิกส่วนหนึ่งจะละเลยแต่สมาชิกที่มีความเข้มแข็งนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังกลับได้ผลในทางปฏิบัติ เพราะสามารถควบคุมค่าใช้จ่ายที่ให้ประโยชน์ในการผลิตได้น้อย หรือค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น

6) การศึกษาดูงาน

นอกจากการดำเนินกิจกรรมให้แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ซึ่งถูกกระทำอย่างต่อเนื่องตามช่วงเวลาที่เหมาะสมในการพบปะแล้ว คณะผู้วิจัยได้พยายามแสวงหาโอกาสให้เกษตรกรได้ศึกษาดูงานในแหล่งอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ ที่นอกเหนือไปจากการสำรวจแปลงเกษตรของเพื่อนสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ด้วยกัน ในช่วงที่ผ่านมาสมาชิกเกษตรอินทรีย์ได้มีโอกาสไปร่วมกิจกรรมศึกษาดูงานเพื่อนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานมาใช้ประโยชน์และถ่ายทอดความรู้ให้แก่เพื่อนสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ได้ใช้ประโยชน์

การศึกษาดูงานของเกษตรกรมีดังนี้

6.1) ศึกษาดูงานกลุ่มเกษตรกรทำนาอินทรีย์ อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2555

การศึกษาดูงานเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรที่ดั่งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 160 คน มีทุนดำเนินการประมาณ 3 ล้านบาท และมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ส่วนใหญ่เป็นข้าว แต่ละปีมียอดจำหน่ายประมาณ 5-6 ล้านบาท

แต่อย่างไรก็ตาม ในแง่ของการปฏิบัตินั้น พบว่า สามารถรวมกลุ่มกันได้ดี สร้างพลังในการต่อรองกับพ่อค้าคนกลางได้ นับว่า เป็นแบบอย่างที่ดีต่อกลุ่มเกษตรกรอื่นๆ

นอกจากนี้ การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนาอินทรีย์นั้นทำในรูปของคณะกรรมการดำเนินการตามจำนวนที่กำหนดไว้ในกฎหมายสหกรณ์ ที่แต่ละปีจะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการเข้ามาดำเนินงาน

นอกจากนี้ มีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับสำหรับการทำงาน และมีการตรวจสอบโดยสหกรณ์จังหวัดอยู่ตลอดเวลา ทุกๆ สิ้นปีบัญชีจะมีการกรมตรวจบัญชีสหกรณ์เข้ามาทำหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้อง ทำให้การทำงานของกลุ่มเป็นไปด้วยความโปร่งใส สมาชิกไม่มีปัญหาในการทำงาน

ภาพที่ 32 ตัวแทนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ศึกษาดูงาน
หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จ.พะเยา

2.3 ขยายตัว

การขายตัวของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น พบว่า ยังไม่บรรลุเป้าหมายสูงสุด เนื่องจากมีการขยายตัวเฉพาะในเรื่องการค้าขายผลผลิตให้แก่ผู้บริโภคเป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับการเริ่มต้นการผลิตเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกยังอยู่ในภาวะเรียนรู้ในช่วงขั้นลงมือปฏิบัติการ ซึ่งยังมุ่งเน้นการเรียนรู้การผลิต, การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกด้วยกันควบคู่ไปกับการได้รับการส่งเสริมการบริหารจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน รวมถึงการศึกษาดูงานในแหล่งอื่นๆ ตามโอกาสที่ทำให้เกิดขึ้น

สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์จำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะสมาชิกกลุ่ม ต.สันป่าเปา, ต.ป่าไผ่, และ ต.สันพระเนตร มีความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมขยายตัวอยู่มาก มีการนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคทั่วไปอย่างจริงจัง ทั้งนี้แหล่งจำหน่ายที่นิยมไปจำหน่ายที่เทศบาลเมืองต้นเปา อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ ที่กำหนดให้ทุกบ้ายของวันอังคาร เปิดโอกาสให้เกษตรกรที่สนใจนำสินค้าเกษตรมาจำหน่ายได้ โดยมีข้อแม้ว่าพืชผักที่นำมาจำหน่ายนั้นต้องปลอดสารเคมี (ภาพที่

แต่อย่างไรก็ตาม นอกจากแหล่งที่ดังกล่าวแล้วสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ยังคงออกไปจำหน่ายพืชอินทรีย์ของตนเองยังแหล่งต่างๆ ที่สำคัญได้แก่ ตลาดเกษตรกรอินทรีย์ (cowboy market) มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และตลาดช่วงเกษตรกรอินทรีย์ ต.สุเทพ อ.เมืองเชียงใหม่ เป็นต้น

ในส่วนการขยายกิจกรรมทางการเกษตรอินทรีย์อื่นๆ ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในลักษณะการจำหน่ายสินค้า หรือทรัพยากรการผลิตอื่นๆ เช่น การจำหน่ายดินอินทรีย์, ฮอร์โมนพืช, สารสมุนไพรป้องกันแมลง เป็นต้น ระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกรหรือให้แก่เกษตรกรทั่วไป ปรากฏว่า ยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่ขั้นกิจกรรมการจำหน่ายในลักษณะนั้นได้

ภาพที่ 33 สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์นำผักอินทรีย์ไปจำหน่าย ณ เทศบาลเมืองดั้นเปา

อย่างไรก็ตาม กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจมีโอกาสขยายเครือข่ายแนวร่วมไปยังกลุ่มอาชีพอื่น และเป็นกิจกรรมเสริมให้แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

กลุ่มอาชีพอื่นที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

1) กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพ (บ้านห้วยเกียง เทศบาลเมืองแม่โจ้ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่) กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพกลุ่มนี้เริ่มต้นจากการรวมตัวของเกษตรกรที่มีความสนใจทางด้านการนวดแผนไทย นวดเพื่อคลายปวดกล้ามเนื้อ นำโดยผู้ที่มีความรู้เรื่องการนวดมาบ้างแล้วและต้องการที่จะพัฒนาให้เป็นการนวดอาชีพ ได้มาขอคำแนะนำจากศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสันทราย ให้จัดหาวิทยากรผู้สอนเรื่องการนวดรวมถึงให้ความรู้ด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง จนนำไปสู่การจัดอบรมเรื่องการนวดเบื้องต้น, การนวดฝ่าเท้า, การนวดตัว, รวมถึงให้ความรู้เรื่องจุดต่างๆ ภายในร่างกาย ที่สัมพันธ์กับโรค ปรากฏว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน ต.หนองหารได้รับการอบรมด้วย (ภาพที่ 34)

ภาพที่ 34 การฝึกอบรมและให้ความรู้เรื่องการนวดลำตัว

รวมทั้งเคยเข้าร่วมจัดนิทรรศการกับศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสนทราย (ภาพที่ 35)

ภาพที่ 35 กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านห้วยเกียง ร่วมจัดนิทรรศการกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์

2) กลุ่มทำน้ำสมุนไพร จากสภาพปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน กลุ่มเกษตรกรที่ให้ความสำคัญเรื่องการทำสมุนไพร และการทานสมุนไพร ได้รวมตัวกันขึ้นมาเพื่อทำน้ำสมุนไพร เพื่อใช้ดื่มภายในครอบครัว และบางครั้งก็นำไปแจกเพื่อนบ้าน ช่วงที่มีการทำกิจกรรมร่วมกันให้ทดลองชิม และแก้กระหาย รวมถึงหากพัฒนาอย่างจริงจัง สามารถพัฒนาให้เกิดเป็นรายได้แก่ครอบครัวได้ (ภาพที่ 36)

ภาพที่ 36 การสาธิตการทำน้ำจากผักชนิดต่างๆ ให้แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์

3) กลุ่มส่งเสริมอาชีพภายในชุมชน เกิดจากการทำกิจกรรมที่มีแต่ดั้งเดิมของชาวบ้านในตำบลต่างๆ ของ อ.สันทราย ที่เป็นภูมิปัญญาของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้แก่ประชาชนของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสันทราย ร่วมกับหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย การทำน้ายาล้างจาน, น้ายาเอนกประสงค์, การจักสาน, การเลี้ยงจิ้งหรีด, และการทำข้าวแต๋น เป็นต้น (ภาพที่ 37)

ภาพที่ 37 กิจกรรมอาชีพที่สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์

ดำเนินการภายใต้การส่งเสริมอาชีพในชุมชน

แต่ละตำบลอาจได้รับการส่งเสริมแตกต่างกันไปตามความสนใจหรือตามลักษณะของอาชีพดั้งเดิมและสามารถนำมาใช้สำหรับการส่งเสริมการอาชีพให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีเป้าหมายในการส่งเสริมระยะยาว ให้มีศูนย์ฝึกอาชีพเกิดขึ้นในระดับตำบล ที่ต้องอาศัยหลักการกระบวนการกลุ่มเช่นเดียวกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงอาจต่อยอดได้ง่ายยิ่งขึ้น เพราะสมาชิกในชุมชนที่สนใจส่วนหนึ่งมีความเข้าใจในหลักการกระบวนการกลุ่ม, หลักการของปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ต่อยอดความรู้และกระบวนการกลุ่มเพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการให้เป็น
ศูนย์ฝึกอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ตอนที่ 2 สภาพการทำงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ทั้งนี้เมื่อเริ่มต้นได้กำหนดกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นตัวชี้วัดอันแสดงถึงความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ไว้

ดังนั้นสภาพการทำงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงอาศัยสภาพของกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของการตั้งกลุ่ม ประกอบด้วย

- 1) จัดให้มีการพบปะ ประชุมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการเกษตรอินทรีย์ระหว่างสมาชิกด้วยกันอย่างสม่ำเสมอ
- 2) มีการผลิตเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ การปลูกพืชอินทรีย์, เลี้ยงสัตว์, รวมทั้งการทำนา จะต้องทำการผลิตด้วยระบบเกษตรอินทรีย์
- 3) มุ่งเน้นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และใช้วิถีชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ
- 4) ร่วมกันผลิตพืชอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานผ่านการรับรองจากหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับมาใช้สำหรับการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์ พบว่า

1. การพบปะ ประชุม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการเกษตรอินทรีย์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน

ภายหลังการตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์รวมทั้งสมาชิกเกษตรกรอินทรีย์ต่างมีความต้องการเกี่ยวกับเรื่องการพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือการถ่ายทอดความรู้จากสมาชิกด้วยกัน หรืออาจร้องขอความช่วยเหลือทางด้านวิชาการเกษตรอินทรีย์จากหน่วยงานราชการหรือบุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์ ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นว่า เป็นสิ่งที่ควรให้การสนับสนุน ทำให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกรขึ้นอย่างต่อเนื่อง

พบว่า ภายหลังการตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว สมาชิกกลุ่มเกษตร มีโอกาสเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้จำนวน 5 ครั้ง ดังนี้

- 1.1 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ ต.สันทรายหลวง เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2554 ณ วัดป่าลาน หมู่ 2 ต.สันทรายหลวง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่
- 1.2 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ ต.สันพระเนตร เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2554 ณ กศน.ตำบลสันพระเนตร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

1.3 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ ค.เมืองเส้น เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2554 ณ บ้านนาของอาจ ขานะ สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ค.เมืองเส้น อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

1.4 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ ค.ป่าไผ่ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2554 ณ โรงเรียนเกษตรกรบ้านหม้อ ค.ป่าไผ่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

1.5 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ ค.แม่แฝก เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2554 ที่บ้านหนองมะจับ ค.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แต่ละครั้งได้กล่าวถึงแล้วในกระบวนการสร้างกลุ่มขั้นลงมือปฏิบัติ ทำให้เห็นถึงแนวทางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง ทั้งนี้คณะผู้วิจัยสังเกตว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ด้วยกันเองนั้น มีบางรายที่ให้ความสำคัญหรือตั้งใจปฏิบัติกิจกรรมการผลิตเกษตรอินทรีย์ของตนเองค่อนข้างสูง บ่งบอกถึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวของเกษตรกรออกมาอย่างเด่นชัด รวมถึงบุคคลอื่นในตำบลแม้จะมีพื้นที่สำหรับการเกษตรน้อย แต่ได้อาศัยพื้นที่บริเวณที่อยู่อาศัยที่มีไม่กว้างนักนำมาใช้สำหรับการปลูกพืชผสมผสานในลักษณะของเกษตรอินทรีย์ รวมถึงจัดสรรพื้นที่ได้อย่างสมดุลสำหรับการเลี้ยงไก่, เลี้ยงสุกร, เลี้ยงปลา ไปพร้อมๆ กัน ทำให้มีรายได้เพิ่มให้แก่ครอบครัว ดังเช่น ครอบครัวเกษตรกรบ้านหม้อ ค.ป่าไผ่ ซึ่งสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้

การอาศัยเพื่อนสมาชิกด้วยกันให้การเรียนรู้ ตลอดจนเกษตรกรรายอื่นดังที่กล่าวถึงนั้น ช่วยสร้างแนวทางให้แก่สมาชิกเกษตรอินทรีย์ได้ค่อนข้างมาก นอกจากนี้ ตัวแทนสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยังมีโอกาสไปทัศนศึกษานอกสถานที่เกี่ยวข้องการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือทฤษฎีใหม่ ได้แก่ การไปศึกษาดูงานกลุ่มเกษตรทำนาอินได้ ค.แม่ออน อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ และการศึกษาดูงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัว ค.บ้านดุ่น อ.เมืองพะเยา จ.พะเยา ทำให้เกษตรกรมีความเข้าใจถึงระบบการบริหารจัดการที่อยู่ในลักษณะร่วมมือ, ร่วมใจ, สามัคคีในการทำงานอย่างเป็นระบบ

ดังนั้นกิจกรรมที่กำหนดภายใต้วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม คือ จัดให้มีการพบปะประชุมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการเกษตรอินทรีย์ระหว่างสมาชิกด้วยกันอย่างสม่ำเสมอ สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ดำเนินการอยู่เสมอ ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการตั้งกลุ่ม

2. การผลิตเกษตรอินทรีย์ การปลูกพืชอินทรีย์ เลี้ยงสัตว์ และการทำนาด้วยระบบเกษตร

อินทรีย์

เนื่องจากสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บางส่วนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน ผ่านโรงเรียนเกษตรกร และจำนวนทั้งหมดได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสานจากหน่วยงานวิจัยทำให้เกษตรกรสามารถนำผลการรับการส่งเสริมและจากกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาผสมผสานร่วมกันจนสามารถทำให้เกษตรกรมีแนวคิดหรือแนวทางในการผลิตเกษตรอินทรีย์ในหลากหลายรูปแบบ รวมถึงสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่ประกอบอาชีพหลักในการทำนาก็หันมาใช้แนวทางการผลิตด้วยระบบอินทรีย์ด้วยเช่นกัน

ระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในช่วงที่ผ่านมามีดังนี้

2.1 การปลูกพืชอินทรีย์

แม้ว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ทั้งหมดจะเป็นผู้ทำการปลูกพืชมาโดยตลอดอยู่แล้ว เพียงแต่ก่อนการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์นั้น เกษตรกรดำเนินการปลูกทั้งการใช้สารเคมี การใช้อินทรีย์ หรือใช้ทั้งสองอย่างควบคู่กันมาโดยตลอด

แต่เมื่อเกษตรกรได้มีความตั้งใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการปลูกพืชให้มาอยู่ในระบบเกษตรอินทรีย์แล้ว เกษตรกรได้มีความตั้งใจในการปลูกพืชอินทรีย์อย่างเป็นระบบหรือเริ่มปลูกพืชอินทรีย์และดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ การเรียนรู้จากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้สมาชิกเกษตรอินทรีย์สามารถนำความรู้ ความเข้าใจตามคำแนะนำของเพื่อนสมาชิก หรือวิทยากรมาใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชอินทรีย์กันอย่างเต็มที่ ดังนั้น การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในที่พักอาศัยของตนเองให้มากที่สุดโดยการนำภาชนะหรือวัสดุเหลือใช้มาประยุกต์ใช้ เช่น การใช้ยางรถยนต์เก่ามาทำเป็นที่ปลูกพืชอินทรีย์, การใช้กะละมังเก่าที่ไร้ประโยชน์มาเจาะรูใส่ดินอินทรีย์และปลูกพืชผัก, การใช้สถานที่ข้างอาคารบ้านที่มีแสงเพียงพอสำหรับการปลูกพืชอินทรีย์ (ภาพที่ 38)

ภาพที่ 38 การปลูกพืชอินทรีย์โดยใช้ประโยชน์ในพื้นที่บริเวณที่พื้กอาศัยให้เกิดประโยชน์สูงสุด

นางสมคิด แจ้ไพร สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ต.สันป่าเปา กล่าวว่า “มักใช้เวลาว่างตอนเย็นก่อนไปออกกำลังกายในการดูแลพืชผักสวนครัวที่ได้ปลูกไว้ พืชที่ปลูกจะใช้เวลาดูแลแบบชีวภาพ ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยหรือสารกำจัดศัตรูพืช”

รวมทั้งกล่าวว่า “นำความรู้ที่ได้จากการอบรมในแต่ละครั้งมาปฏิบัติอยู่เสมอ”

นอกจากนี้ สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ได้มีการเตรียมกล้าสำหรับการปลูกพืชอินทรีย์อย่างเป็นระบบ โดยการเตรียมต้นกล้าผักในภาชนะสำหรับเตรียมต้นกล้า เมื่อต้นกล้าออกก็แยกต้นกล้าออกไปทำการปลูกในแปลงเกษตรของตนเอง ซึ่งพื้นที่ปลูกนั้นเกษตรกรงดการใช้ปุ๋ยเคมี หรือสารเคมีทั้งหมด (ภาพที่ 39 และ 40)

ภาพที่ 39 การจัดระบบแปลงปลูกพืชอินทรีย์ของสมาชิกเกษตรอินทรีย์

ภาพที่ 40 การปลูกพืชอินทรีย์และพืชอินทรีย์แบบผสมผสานของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์

2.2 การปลูกข้าวอินทรีย์

สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์นอกจากปรับเปลี่ยนระบบการปลูกพืชมาเป็นการปลูกพืชอินทรีย์แล้ว สมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่ทำนาข้าวก็ได้ปรับแนวทางของตนเองเพื่อทำการปลูกข้าวอินทรีย์อีกด้วย ดังเช่น นายสุพจน์ กะมล สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ต.ป่าไผ่ กล่าวว่า “พอมีความรู้จากการฝึกอบรมและการศึกษาดูงานจากแหล่งต่างๆ จึงเกิดความมั่นใจในแนวทางเกษตรอินทรีย์ โดยเริ่มลดการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีในแปลงนาลงเรื่อยๆ ปัจจุบันเหลือการใช้ปุ๋ยเคมีในแปลงนาเพียง 10 เปอร์เซ็นต์ เพราะในช่วงต้นกล้าต้องกระตุ้นให้ต้นข้าวมีการเจริญเติบโต” (ภาพที่ 41)

สมาชิกรายนี้ ในปัจจุบันทำการปลูกข้าวแบบปลอดสารเคมีและปุ๋ยเคมีแล้ว

แต่อย่างไรก็ตาม การปรับเปลี่ยนเป็นข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรนั้นยังคงเป็นเรื่องค่อนข้างยุ่งยากอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่มีพื้นที่ปลูกข้าวหลายไร่ยังคงไม่สามารถพัฒนาตนเองไปสู่การปลูกข้าวอินทรีย์ได้อย่างสมบูรณ์ และยอมรับว่า ยังคงใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีด้วย

“ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของหอย แมลง ศัตรูของข้าว ปัจจุบันยังมีการใช้สารเคมีอยู่ เพราะปลูกข้าว 10 ไร่ ทำให้ยากต่อการดูแลให้ทั่วถึง”

แต่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์รายดังกล่าวยังมีความมั่นใจในแนวทางของเกษตรอินทรีย์ ยังคงมีความพยายามปรับลดปริมาณของการใช้สารเคมีให้ลดน้อยลง เปลี่ยนมาใช้วิธีการทางเกษตรอินทรีย์ให้มากที่สุด

ภาพที่ 41 การปลูกข้าวอินทรีย์ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

2.3 การเลี้ยงสัตว์

นอกจากสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์จะทำการปลูกพืชอินทรีย์ หรือบางส่วนปลูกข้าวอินทรีย์ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์นอกจากปรับเปลี่ยนระบบการปลูกพืชมาเป็นการปลูกพืชอินทรีย์แล้วเกษตรกรยังมีการเลี้ยงสัตว์ แต่ไม่ได้รับการส่งเสริมให้ใช้ระบบอินทรีย์ สัตว์ที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เลี้ยงประกอบด้วย สัตว์ปีก ได้แก่ ไก่ และเป็ด และสัตว์อื่นๆ ได้แก่ การเลี้ยงปลา การเลี้ยงสุกร และการเลี้ยงกบ (ภาพที่ 42 และ 43)

ภาพที่ 42 การเลี้ยงสัตว์ปีกของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์

ภาพที่ 43 การเลี้ยงกบ ปลา และสุกร ของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์

2.4 การประกอบอาชีพเสริมอื่นๆ

สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้รับการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์, การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์, และการศึกษาดูงานนอกพื้นที่ ทำให้สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บางรายสนใจการเลี้ยงจิ้งหรีด (นางสมพร กันชะ สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ต.สันพระเนตร ได้นำมาสาธิตเมื่อคราวเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้)

อีกทั้งมีสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์อีกจำนวนหนึ่ง ให้ความสนใจเพาะเห็ดฟางในตะกร้า บางรายเพาะเห็ดฟางในส้อมไก่อ เพราะเห็นว่า ฟางในแปลงเกษตรของตนเองหรือเพื่อนบ้านมีอยู่เป็นจำนวนมาก ปล่อยทิ้งไปโดยไม่ได้นำมาทำให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งทราบว่า มีสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์นิยมเพาะเห็ดฟางไว้รับประทานหรือจำหน่าย รวมถึงเพื่อนสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์เคยนำมาสาธิตเมื่อคราวเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็สนใจจึงทำการเพาะเห็ดฟางเพื่อสร้างรายได้เสริมอีกช่องทางหนึ่ง

นายปรัชญา กันธิยะ สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ต.สันป่าเปา กล่าวว่า “นำความรู้ที่ได้อบรมมาเกี่ยวกับการเพาะเห็ดในตะกร้ามาทำเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน” รวมทั้งมีความสนใจเลี้ยงจิ้งหรีด เพราะเป็นการเลี้ยงแบบง่ายๆ ไม่ยุ่งยากมากนัก ไม่ต้องดูแลอะไรมาก เหมือนการเลี้ยงสัตว์ชนิดอื่น อีกทั้งวงจรชีวิตของจิ้งหรีดก็สั้น ง่ายต่อการนำผลผลิตไปขาย (ภาพที่ 44)

ภาพที่ 44 การเพาะเห็ดฟางและการเลี้ยงจิ้งหรีดในหลุมของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์

นายปรัชญา พบด้วยตนเองว่า จิ้งหรีดที่เลี้ยง 1 บ่อ สามารถสร้างน้ำหนักได้ถึง 2 กิโลกรัม นำไปจำหน่ายได้ราคาน่าพอใจ กิโลกรัมละ 200–250 บาท การเพาะลูกก็ง่ายและได้จำนวนต่อการขยายมาก การดูแลก็ดูแลเพียงไม่ให้หิวและจิ้งจกมารบกวนจิ้งหรีด นับว่า เป็นการนำความรู้ที่ได้รับจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาใช้ประโยชน์อย่างได้ผลอีกด้วย

2.5 การทำสารชีวภาพไว้ใช้สำหรับการผลิตเกษตรอินทรีย์

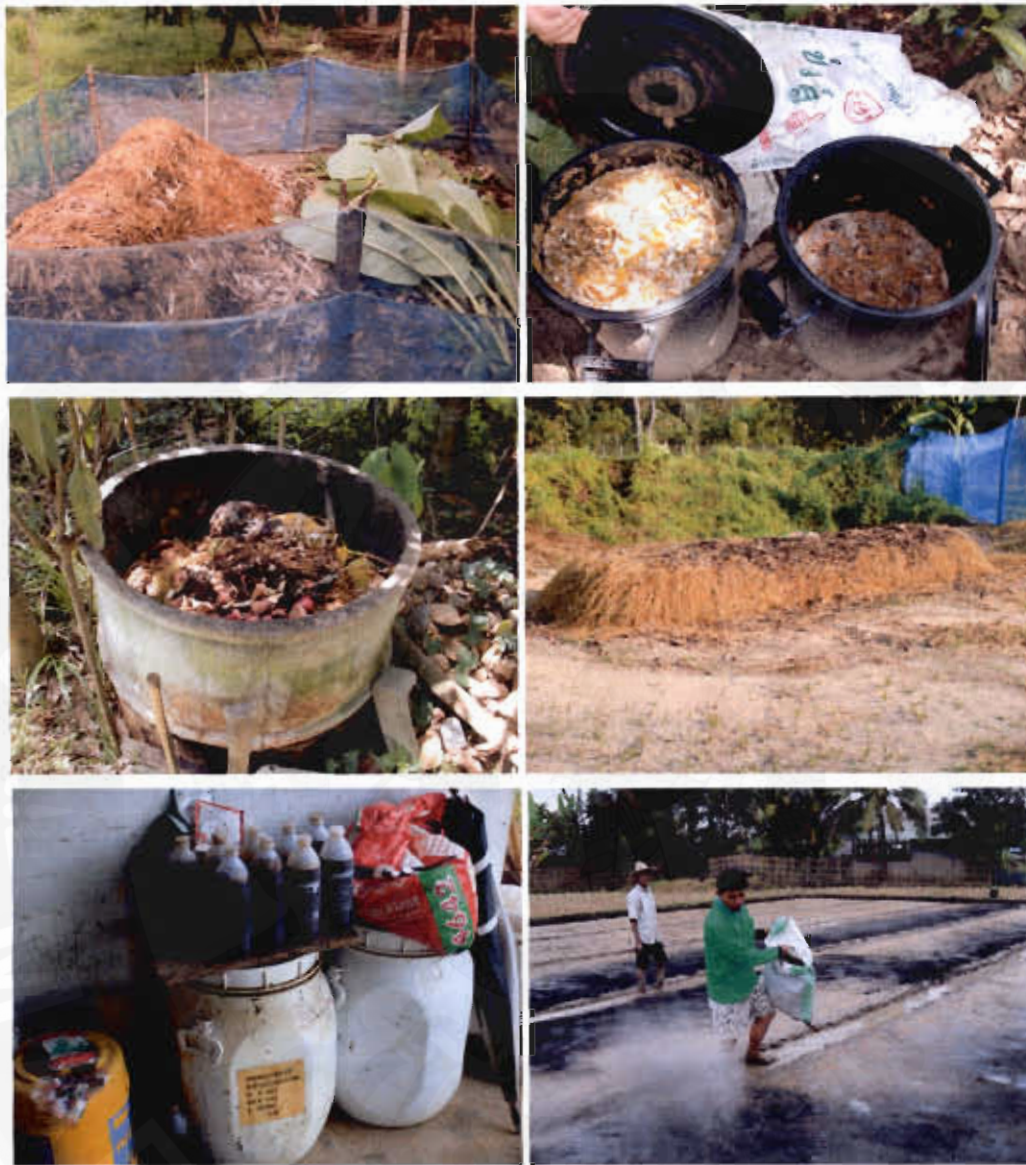
สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์เป็นจำนวนมากยังประสบปัญหาการจัดหาสารชีวภาพมาทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมีหรือสารเคมีที่อาจไม่สามารถจัดทำได้เพียงพอต่อความต้องการ ใช้ระยะเวลาในการเตรียมวัสดุและหมักสารชีวภาพเหล่านั้น จำเป็นต้องไปแสวงหาช่องทางอื่นๆ เข้ามาช่วยเสริม เช่น ออกไปจัดซื้อจากตลาดการเกษตรหรือไปยังพัฒนาที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขอรับการสนับสนุนดิน, สารเร่ง พด.สูตรต่างๆ มาใช้ในการผลิต (ภาพที่ 45)

แต่อย่างไรก็ตาม ความพยายามของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์นับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์ให้ก้าวหน้าได้ คณะผู้วิจัยตลอดจนวิทยากรซึ่งเป็นบุคลากรของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสันทราย ได้ไปกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์เห็นความสำคัญต่อการใช้สารชีวภาพแทนปุ๋ยเคมีหรือสารเคมี มีเจตนาแล้วจะไม่สามารถพัฒนาไปสู่ระบบเกษตรอินทรีย์อย่างได้ผล แม้ว่าสมาชิกเกษตรกรส่วนหนึ่งต่างเคยทำสารชีวภาพเพราะเคยได้รับการส่งเสริม สนับสนุน หรือการเรียนรู้จากโรงเรียนเกษตรกร การส่งเสริมจากศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสันทรายมาก่อนก็ได้ทำการหมักสารชีวภาพ สารสมุนไพรกำจัดแมลงศัตรูพืชไว้ใช้เองเพียง แต่ปริมาณการใช้ไม่มาก หรือมีการทำไม่ต่อเนื่อง ทำให้มีปริมาณสารชีวภาพสำหรับใช้ในระบบเกษตรอินทรีย์ไม่เพียงพอ จึงพากันนำหมักชีวภาพ, ฮอร์โมนนม, ฮอร์โมนจากกล้วยสุก, สารสมุนไพรไล่แมลง, การทำปุ๋ยหมัก, ปุ๋ยอินทรีย์ ไว้ใช้เองเพิ่มมากขึ้น

ดังเช่น นายปรัชญา กันธิยะ กล่าวว่า “นำพืชผักต่างๆ ในสวนทำเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพ ทำสารสกัดสมุนไพรไล่แมลง สำหรับไว้ใช้กับพืชผักสวนครัว ไม่ผลภายในสวนด้วย”

เช่นเดียวกับการกล่าวของ นางสาวลาวัล เบี้ยไรสง ว่า “ศึกษาและทำเองโดยใช้วัสดุที่หาได้ง่ายๆ ภายในสวนบริเวณบ้าน มาทำปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยน้ำชีวภาพ”

ภาพที่ 45 การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ สารชีวภาพไว้ใช้ในการผลิตเกษตรอินทรีย์

นอกจากนี้ วิทยาการของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสันทราย กล่าวแก่คณะผู้วิจัยว่า ได้จัดทำแบบบันทึกผลการปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบกับการเคยเข้าไปในชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตต่างๆ ทำให้สามารถประเมินพฤติกรรมการผลิตอินทรีย์ของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ได้ทั้งช่วงก่อนเป็นสมาชิกกลุ่ม และหลังเป็นสมาชิกกลุ่ม พบว่า

ก่อนเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์นั้นเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้สารเคมีผสมผสานกับการใช้ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยจากมูลสัตว์ แต่เมื่อเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์แล้ว มีโอกาสได้รับการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกด้วยกัน การศึกษาดูงานในสถานที่ต่าง ๆ สมาชิกกลุ่มเกษตร

อินทรีย์ได้นำความรู้ที่ได้มาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตเกษตรเสียใหม่ ทำให้มีการใช้สารเคมีลดน้อยลงและหันมาใช้ปุ๋ยหมัก, ปุ๋ยชีวภาพ, ฮอร์โมนนมสด, แกลบคั่ว, การใช้จุลินทรีย์ (พด.) เพิ่มขึ้น

รวมทั้งในปัจจุบัน พบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ทั้งหมดปลูกพืชอินทรีย์ แต่การทำนาข้าวยังคงมีปัญหาที่สมาชิกกลุ่มเกษตรยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนมาเป็นเกษตรอินทรีย์ได้อย่างฉับพลัน แต่เกิด ละ การใช้ปุ๋ยเคมีได้มาก ซึ่งทางศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสันทรายจะได้ทำการส่งเสริมให้เลิกใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีในนาข้าวต่อไป เพราะหากทำได้ เชื่อว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์จะมีผลผลิตที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้บริโภค สังคมในวงกว้าง

3. การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และใช้วิถีชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ของครอบครัวสมาชิกเกษตรอินทรีย์ นับว่าเป็นเป้าหมายหนึ่งที่สำคัญของการทำการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้แม้ว่าการวิจัยฉบับนี้จะไม่ได้มุ่งกล่าวถึงรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ หรือรายจ่ายจากการลงทุนต่างๆ หรือค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในขณะทำการผลิตเกษตรอินทรีย์ แต่ก็จะนำเสนอในมุมมองที่ทำให้เห็นว่า ความพยายามในการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์เกิดขึ้นหรือไม่ โดยพิจารณาได้จากความพยายามการจัดทำบัญชีครัวเรือน, การทำบัญชีครัวเรือน, ความต่อเนื่องในการจัดทำบัญชีครัวเรือน หากพบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์มีความพยายามหรือได้ดำเนินการจัดทำบัญชีครัวเรือนมาอย่างต่อเนื่อง

จากผลการติดตามการทำบัญชีครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการทำบัญชีครัวเรือน แต่ก็มีจำนวนมากที่ยังจัดทำในลักษณะไม่ต่อเนื่อง ทั้งช่วงการบันทึก ทำให้นำไปประเมินรายจ่ายหรือรายรับจากการทำเกษตรอินทรีย์ได้ไม่มากนัก คงมีเฉพาะสมาชิกส่วนหนึ่งที่ยังคงให้ความสำคัญกับการทำบัญชีครัวเรือน ดังเช่น

- นายองอาจ ยานะ
- นางสาวลาวัล เบี้ยไชสง
- นายแสวง ระหงส์
- นายสุพจน์ กะมล
- นางผ่องศรี จันทร์ตา

ที่ค่อนข้างปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง โดยนาย สุพจน์ กะมล กล่าวว่า “ภรรยาเป็นผู้ทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งได้ประโยชน์จากการทำบัญชีครัวเรือนเป็นมาก คือ ทำให้เข้าใจถึงจุดอ่อน จุดแข็งของตนเองจนสามารถตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นออกไปได้มาก” (ภาพที่ 46)

ภาพที่ 46 บัญชีครัวเรือนและแผนการปฏิบัติการปลูกเกษตรอินทรีย์
ของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์

4. การร่วมกันผลิตพืชอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานผ่านการรับรองจากหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับ

สำหรับการผลิตพืชอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานโดยผ่านการรับรองจากหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับนั้น เป็นการดำเนินการต่อยอดในการผลิตเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในปีที่สอง ซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียดผลการผลิตพืชอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานในปีงบประมาณถัดไป

การประเมินผล

จากการสอบถามจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการถึงสิ่งที่คาดหวังในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ โดยการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์ระดับตำบลทุกตำบลเกี่ยวกับภาพที่เกษตรกรคาดหวังก่อนเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสิ่งที่ปรากฏขึ้นจริงในขณะเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ในประเด็นเกี่ยวกับการร่วมทำงานเป็นกลุ่ม, การลดรายจ่าย, การเพิ่มรายได้, การเพิ่มพูนความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์, สุขภาพของสมาชิกในครัวเรือน/ผู้บริโภคร, ตลาดเกษตรอินทรีย์, การสร้างกระแสสังคม-เกษตรอินทรีย์, และการใช้ทรัพยากรเพื่อเพิ่มผลผลิต

เมื่อนำมาประมวลในรายละเอียดสามารถสรุปความคิดเห็นภาพรวมได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การประมวลความคาดหวังและความเป็นจริงของการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

ประเด็น	ความคาดหวัง	ความเป็นจริง
1. การร่วมทำงานเป็นกลุ่ม	มีความสามัคคี	มีความสามัคคีกันดี
2. ลดรายจ่ายในครัวเรือน	ต้องการลดค่าใช้จ่ายอาหาร	ลดได้ในส่วนที่ไม่ต้องซื้อมารับประทาน
3. เพิ่มรายได้ในครัวเรือน	มีรายได้เพิ่มจากการเกษตร	เพิ่มขึ้นบ้าง
4. เพิ่มพูนความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์	ได้ความรู้เพิ่มเติมที่ถูกต้อง	ได้ความรู้กว้างขวางขึ้นและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
5. สุขภาพของสมาชิกในครัวเรือน/ผู้บริโภครวม	ผู้บริโภครวมมีสุขภาพดีขึ้น	สุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนดีขึ้นและคาดว่า ผู้บริโภคผักอินทรีย์คนอื่นจะดีขึ้นด้วย
6. ตลาดเกษตรกรอินทรีย์	มีการรวมกลุ่มเป็นตลาดจำหน่ายผักอินทรีย์ในหมู่บ้านหรือตำบล	ยังไม่มีตลาดที่เกิดจากการรวมตัวกันของเกษตรกรเพื่อจำหน่ายพืชอินทรีย์เป็นการเฉพาะ
7. สร้างกระแสสังคม-เกษตรกรอินทรีย์	สังคมได้ความรู้และให้ความสำคัญกับการเกษตรอินทรีย์	กระแสสังคม (ใน อ.สันทราย) ยังตอบรับการทำเกษตรอินทรีย์น้อยกว่าที่ควร
8. การใช้ทรัพยากรเพื่อเพิ่มผลผลิต	ใช้สิ่งของสำหรับการผลิตที่อยู่ในธรรมชาติทั้งหมด	ทำได้จริง แต่เกษตรกรต้องขยันที่จะเรียนรู้และทำให้ได้ด้วยตนเองซึ่งลดรายจ่ายไปพร้อมกัน

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการตั้งกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า สามารถสร้างกลุ่มถึงขั้นขยายตัว ที่สามารถสร้างกิจกรรมการจำหน่ายสินค้าอินทรีย์ให้แก่ผู้บริโภคทั่วไปได้

แต่ยังไม่สามารถสร้างกิจกรรมภายในกลุ่มที่ก่อให้เกิดการหมุนเวียนสภาพเศรษฐกิจโดยการซื้อขายสินค้าทั้งผลิตภัณฑ์หรือทรัพยากรในการผลิตเกษตรอินทรีย์ระหว่างกลุ่มสมาชิกด้วยกันได้

ทั้งนี้เป็นการดำเนินการตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ดำเนินมาได้ 1 ปีงบประมาณ จึงเป็นสิ่งที่ควรขยับขยายเงื่อนไขกิจกรรมของกลุ่มในขั้นตอนที่ 3 เพิ่มขึ้น รวมถึงการขยายไปยังขั้นพลังคือสามัคคีให้สมบูรณ์ โดยมีการบูรณาการในเรื่องการตลาดของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กว้างขวาง และมีการช่วยเหลือกันในระดับกลุ่มให้มากยิ่งขึ้น

จากช่วงเวลาดังแต่การทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียง, เกษตรอินทรีย์, ตลอดจนกระบวนการกลุ่ม จนถึงการตั้งกลุ่มจนถึงปัจจุบันของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น พบว่า มีทั้งปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ ซึ่งในการวิจัยปีแรกนี้ยังไม่ลงรายละเอียดเกี่ยวกับปัญหาของกลุ่มมากนัก คงเน้นเฉพาะปัญหาหลักที่พบมี 2 ปัญหาด้วยกัน คือ

1) ปัญหาเรื่องกลุ่มและการบริหารจัดการกลุ่ม

ประกอบด้วย

1.1) การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่พบว่า ในช่วงที่ผ่านมาที่มีค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เพราะสมาชิกมาจากหลายตำบล ดังนั้นเมื่อจัดเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือต้องการพบปะกันในภาพรวมเป็นได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์แต่ละรายมีเวลาไม่ตรงกัน

นอกจากนี้สภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่อาจส่งผลการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม

การวิจัยครั้งนี้ ยังพบว่า ในช่วงระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคมนั้นไม่สามารถจัดเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ เนื่องจากเกษตรกรเริ่มมีภาระด้านครอบครัวที่บุตรหลานหยุดเรียน, มีประเพณีสงกรานต์, และรอให้โรงเรียนของบุตรหลานเปิดเทอม จึงต้องใช้วิธีส่งผู้ประสานงานวิจัยออกไปสำรวจพื้นที่แทน และ

1.2) ความรู้ความเข้าใจในเรื่องระบบเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกบางคนยังไม่ชัดเจนในวิธีการปฏิบัติ เนื่องจากยังมีความสับสนเกี่ยวกับแนวทางอินทรีย์ที่จะนำไปใช้ในการผลิต โดยเฉพาะการผลิตข้าว ที่พบว่า เกษตรกร ไม่สามารถปรับเปลี่ยนไปใช้แนวทางเกษตรอินทรีย์ได้ทันที

จำเป็นต้องมีการปรับตัว ซึ่งการปรับตัวการใช้เกษตรอินทรีย์ในนาข้าวอาจต้องใช้เวลาไปสักระยะหนึ่งถึงจะทำให้เกษตรกรปฏิบัติได้ทั้งระบบ

ในส่วนของการปลูกพืชอินทรีย์โดยเฉพาะการปลูกผัก เกษตรกรทั้งหมดสามารถปฏิบัติตามแนวอินทรีย์ได้ แม้ว่าในระยะเริ่มต้นจะประสบปัญหาเกี่ยวกับการรบกวนของแมลงศัตรูพืช วัชพืช แต่เกษตรกรก็พยายามปรับแนวทางการแก้ไขโดยจัดการดูแลแปลงปลูกของตนเองเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ในการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง และ

2) ปัญหาจากสิ่งแวดล้อม

จากการเข้าสำรวจพื้นที่ รวมทั้งการสัมภาษณ์พูดคุยกับสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ประสบปัญหาด້วยคล้ายกัน คือ

2.1) สภาพของดินที่เดิมใช้ปุ๋ยเคมีมาโดยตลอด การนำมาใช้เกษตรอินทรีย์จำเป็นต้องมีการปรับปรุงดินให้เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก ซึ่งต้องใช้เวลาและแรงงานในครอบครัวเพิ่มขึ้น แต่สภาพดินที่กล่าวถึงนี้เน้นที่ดินสำหรับการเพาะปลูกพืชผักอินทรีย์ เพราะมีขนาดแปลงปลูกไม่มากนัก

ส่วนการทำนาข้าวยังคงใช้วิธีไถพรวนตามปกติ เพราะสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่ทำนาข้าวมักมีขนาดพื้นที่ในการทำกว้างขวาง ซึ่งสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บางรายมีพื้นที่มากกว่า 10 ไร่สำหรับการทำนา

2.2) ปัญหาศัตรูพืช ส่วนใหญ่จะพบมากในช่วงฤดูฝน ศัตรูที่สำคัญ คือ หอย, เพลี้ยบางชนิด เกษตรกรมีความรู้สึกว่าการคงใช้สารเคมีกำจัดแมลงและหันมาใช้สารชีวภาพนั้นเกษตรกรขาดความสะดวก และการกำจัดแมลงศัตรู พืชโรคพืช หรือวัชพืช ไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร รวมถึงสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ต้องใช้เวลามากขึ้นสำหรับการดูแลแปลงนา ที่อาจต้องไปดูในช่วงเช้าและเย็นของทุกวัน

2.3) ปริมาณน้ำฝนที่ไม่คงที่ ช่วงที่ฝนตกชุกมากๆ ทำให้ผักบางชนิดไม่เจริญเติบโต หรือถูกน้ำท่วมตาย

แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหานี้แม้จะไม่ได้ทำเกษตรอินทรีย์สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ก็มักประสบปัญหาเดียวกันอยู่แล้ว เพียงแต่ในแง่ของการบริหารจัดการ รูปแปลงปลูกพืช สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ต้องมีความพิถีพิถันมากขึ้นเพื่อทำให้น้ำสามารถระบายได้ทันหรือยังอยู่ในร่องระหว่างแปลงปลูก โดยไม่ท่วมขังพืชในแปลงปลูก และ

2.4) ปัญหาจากเกษตรกรรอบข้างแปลงเกษตรที่ยังคงใช้วิธีการผลิตในระบบเคมี ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ต้องพบกับปัญหาในการระบาดของแมลงศัตรูพืชในแปลงปลูกของตนเองเพิ่มขึ้น เนื่องจากแมลงศัตรูพืชจะถูกไล่หรือกำจัดโดยสารเคมีหนีมายังแปลงปลูกที่ปลอดภัยกว่า ทำให้สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ต้องออกสำรวจพื้นที่บ่อยขึ้น

แม้ว่ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะประสบปัญหาอยู่บ้าง แต่ก็พยายามปรับตัวให้เข้าใจสภาพของปัญหาด้วยการพยายามแสวงหาแนวทางสำหรับการแก้ไข

หากเป็นปัญหาเรื่องดินก็ทำให้เกษตรกรต้องขยันหมั่นพรวนดินแล้วผสมด้วยปุ๋ยคอก

หากเป็นปัญหาเรื่องโรคพืชหรือแมลง สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ก็ต้องพยายามเรียนรู้และทำสารชีวภาพ สารสมุนไพรไล่แมลงขึ้นมาใช้เอง หรือซื้อหาจากตลาดเกษตรกรที่ไม่สามารถผลิตสารชีวภาพ ปุ๋ยหมัก หรือสมุนไพรไล่แมลงมาใช้ให้ทัน

การผลิตสารชีวภาพและสารสมุนไพรไล่แมลงนั้น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเคยให้การส่งเสริมเรียนรู้ให้แก่เกษตรกรผ่านโรงเรียนเกษตรกร หรือการส่งเสริมในพื้นที่อยู่ตลอดเวลา ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่สามารถหาวิธีการผลิตได้ไม่ยาก

เมื่อพิจารณาถึงประเด็นปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินหรือการคงอยู่ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการพบปะสมาชิก, การมีโอกาสสำรวจพื้นที่แปลงเกษตรของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์, รวมถึงการพบปะกันในคราวจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีข้อค้นพบที่สำคัญเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยสำคัญประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่

1. ด้านโครงสร้างองค์กรและการปฏิบัติหน้าที่ตามโครงสร้างองค์กร

การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาจากจุดเริ่มต้นที่สมาชิกกลุ่มมีปัญหาเกี่ยวกับการเกษตรและต้องการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาการทำการผลิตของตนเอง โดยพบว่า การเกษตรอินทรีย์นั้นจะช่วยแก้ไขปัญหานั้นแก่ตนเอง ครอบคลุม และสังคมได้ในภาพรวม เพียงแต่การแก้ไขปัญหานั้นด้วยการทำเกษตรอินทรีย์นั้นอาจจะไม่ใช่ทางออกทั้งหมดของปัญหา กระบวนการกลุ่มจึงเป็นทางเลือกอีกทางเลือกหนึ่ง โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เห็นว่า การทำงานเป็นกลุ่มนั้นจะช่วยแก้ไขปัญหาเชิงระบบและเชิงโครงสร้างได้ที่ทุกคนต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงการปฏิบัติงานตามแนวทางหลักการมีส่วนร่วมในทุกเรื่องที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับช่องเกษตรอินทรีย์

เมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มก็จำเป็นต้องจัดโครงสร้างองค์กรเพื่อให้สมาชิกได้เข้าทำหน้าที่ที่แตกต่างกันไปตามหลักการ ดังนั้นจึงมีการกำหนดให้มีคณะกรรมการและเลือกสมาชิกเข้ามาทำหน้าที่ในฐานะกรรมการ โดยแยกเป็นคณะกรรมการระดับอำเภอ และคณะกรรมการระดับตำบล ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม, รองประธานกลุ่ม, กรรมการ, และกรรมการและเลขานุการกลุ่ม

คณะกรรมการทุกระดับจำเป็นต้องช่วยกันขับเคลื่อนกิจกรรมตามแนวทางการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มที่สมาชิกกลุ่มได้ช่วยกันระดมความคิดเห็นและถือว่าเป็นข้อกำหนดของกลุ่มที่คณะกรรมการและสมาชิกต้องช่วยกันผลักดันให้กิจกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นให้ผลอย่างสมบูรณ์ เพราะ

การดำเนินกิจกรรมที่สมบูรณย์่อมส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มที่พิจารณาได้จากวัตถุประสงค์ของการตั้งกลุ่มขึ้นมานั่นเอง

ในแง่ของกระบวนการสร้างกลุ่มนับว่า ประสบความสำเร็จในขั้นตอนที่หนึ่ง ซึ่งเป็นขั้นตอนการก่อร่างสร้างกลุ่ม

ภายหลังได้คณะกรรมการระดับอำเภอและระดับตำบลแล้ว เริ่มเข้าสู่กระบวนการสร้างกลุ่มขั้นที่สองหรือขั้นลงมือปฏิบัติ ขั้นตอนนี้คณะกรรมการกลุ่มเริ่มมีบทบาทเป็นอย่างสูง ทั้งนี้ภายใต้การบริหารและการประสานงานกับคณะผู้วิจัย ล้วนแต่ส่งผลต่อการจัดกิจกรรม โดยเฉพาะเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีการแยกไปจัดในแต่ละตำบลโดยไม่ซ้ำพื้นที่กัน ทำให้ต้องอาศัยการประสานงานกันระหว่างกรรมการ สมาชิกกลุ่มของตนเองและกลุ่มตำบลอื่นๆ เพื่อให้ร่วมตัวกันร่วมทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ได้ผลตามจุดหมายของการจัด

ดังนั้นโครงสร้างองค์กรกลุ่มจึงมีส่วนสำคัญอยู่ไม่น้อย แต่การมีโครงสร้าง แต่บุคลากรไม่สามารถปฏิบัติงานให้เป็นไปตามบทบาทที่กำหนดไว้ในโครงสร้างขององค์กรกลุ่ม โครงสร้างองค์กรที่สร้างขึ้นมาอย่างสมบูรณ์ก็ยังไม่อาจนำพาให้กลุ่มไปสู่ความสำเร็จได้

จึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์กรมีผลต่อการปฏิบัติงานและมีผลต่อการสร้างความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระยะยาวอีกด้วย

นอกจากบทบาทของคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ทั้งระดับตำบลและระดับอำเภอในด้านการประสานงานแล้ว คณะกรรมการยังมีหน้าที่สำคัญต่อการผลักดันเพื่อขยายแนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์ให้แก่เกษตรกรรายอื่นที่ยังใช้กรรมวิธีการผลิตในระบบเกษตรเคมีให้หันมาผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ เพียงแต่การขยายแนวคิดนั้นอาจอยู่นอกเหนือวัตถุประสงค์หรือกิจกรรมของกลุ่ม แต่ก็เป็นความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการเพื่อขยายแนวร่วมการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น มิฉะนั้นอาจส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งและความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ในระยะยาวเช่นกัน

2. ด้านการบริหารจัดการ

ปัจจัยด้านการบริหารจัดการนับว่า มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้าน โครงสร้างองค์กรและการปฏิบัติหน้าที่ตามโครงสร้างองค์กร กล่าวคือ จุดเริ่มต้นของการเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือ การจัดให้มีคณะกรรมการกลุ่ม แสดงว่า การบริหารจัดการกลุ่มเริ่มเกิดขึ้นแล้ว ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มหรือการผลักดันให้กลุ่มประสบความสำเร็จได้นั้นขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการกลุ่มหรือองค์กร

จากการสังเกตการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่ม พบว่า ภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ดี เมื่อผนวกกับปัจจัยด้านโครงสร้างองค์กรและการปฏิบัติหน้าที่ตามโครงสร้างองค์กร นับว่า มีส่วนเกี่ยว

โยงกันค่อนข้างมาก เพราะหากกลุ่มขาดการบริหารงานที่ดี ย่อมส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ

นอกจากนี้ การบริหารจัดการที่ต้องพึ่งพาบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มนั้น เป็นการปลูกฝังวิธีการทำงานเป็นทีมของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ไปพร้อมๆ กันด้วย หากคณะกรรมการ, สมาชิกกลุ่ม ปราศจากการทำงานเป็นทีม นอกจากการบริหารงานจะไม่ประสบความสำเร็จแล้ว ความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ก็ต้องถดถอยลงตามลำดับอีกด้วย (ภาพที่ 47)

ภาพที่ 47 การเล่นเกมเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มและการทำงานเป็นทีม

3. ด้านความเสียสละต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

บทบาทของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญ ก็คือ การปรับตัวให้เข้าสู่การปฏิบัติในระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์ และการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ

โดยปกติแล้วเรามักพบเห็นปรากฏการณ์เกิดขึ้นในสังคมที่สามารถสะท้อนวิธีคิดในการทำงานในกลุ่มได้เป็นอย่างดี ก็คือ การพบปะแลกเปลี่ยนความรู้และการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม ยิ่งสมาชิกกลุ่มที่มาจากต่างแหล่งต่างสถานที่ย่อมต้องอาศัยหลักการจัดการกิจกรรมที่เหมาะสม ควบคู่เข้าเสริมอีกด้วย

เช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แม้จะเห็นสมาชิกกลุ่มและอยู่ในตำบลเดียวกัน แต่อาจไม่รู้จักหรือสนิทสนมเหมือนบุคคลในหมู่บ้านเดียวกัน การทำงานหรือกิจกรรมร่วมกันได้อย่างเหมาะสมและลงตัวจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลา แต่กรณีของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาจากต่างตำบลแล้วย่อมใช้เวลาในการปรับตัวเข้าหากันอยู่ไม่น้อย นั่นเป็นเหตุผลหนึ่งของคณะผู้วิจัยที่เริ่มต้นการตั้งกลุ่มด้วยการไปจัดค่ายระดมความคิดเห็นด้วยกันเพื่อเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เมื่อสมาชิกจากต่างตำบลหรือภายในตำบลเดียวกันรู้จักสนิทสนมกันเป็นอย่างดีแล้ว ย่อมมีส่วนต่อการเสียสละเวลาเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง

จากการพบเห็นในขณะเข้าร่วมกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์นั้น แม้จะพบว่า สมาชิกไม่สามารถมาร่วมทำกิจกรรมได้ครบทุกคน แต่จำนวนสมาชิกที่ขาดหายไปในแต่ละครั้งนั้น ไม่มาก รวมทั้งสมาชิกที่ไม่มาร่วมกิจกรรมได้ก็มักบอกผ่านมายังสมาชิกในชุมชนหรือตำบลเดียวกันให้มาบอกเพื่อนสมาชิกด้วยถึงสาเหตุของการมาร่วมกิจกรรมไม่ได้ แสดงว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่มีความเสียสละต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

สิ่งที่พบจากการวิจัยอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับความเสียสละต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์นั้น คือ พบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง สมาชิกบางรายเคยทำเกษตรอินทรีย์มาแล้วก่อนหน้านี้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม หรือบางส่วนเป็นสมาชิกการเกษตรในลักษณะอื่น ๆ เช่น การเป็นสมาชิกกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด, สมาชิกกลุ่มต้นกล้าอาชีพ, สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ ที่ล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องเนื่องกับการประกอบอาชีพหรือการแสวงหาช่องทางให้เกิดรายได้แก่ตนเองและครอบครัว หากสมาชิกกลุ่มสามารถเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเชื่อได้ว่าสมาชิกต้องมีความรู้ที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เห็นผลในทางปฏิบัติ

4. ด้านผู้นำของกลุ่ม

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในช่วงที่ผ่านมา พบว่า บทบาทของผู้นำกลุ่มมีส่วนสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าปัจจัยอื่นที่กล่าวถึงแล้วข้างต้น เพราะต้องเป็นผู้ได้รับการยอมรับให้เป็นประธานกลุ่มระดับอำเภอ (นายดำ เมืองทอง) มีบทบาทในการทำกิจกรรมของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ค่อนข้างสูง การจัดให้มีการพบปะกันแต่ละครั้ง, การประสานงานกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์, การให้ความเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้, ตลอดจนการช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ให้สามารถพัฒนาการผลิตไปสู่ระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์ได้ ประธานกลุ่มระดับอำเภอมิบทบาทในเรื่องดังกล่าวมาเป็นอย่างมาก บทบาทดังกล่าวนี้มีผลผลักดันให้

สมาชิกกลุ่มมีความมั่นใจในการผลิตเพราะประธานกลุ่มเป็นผู้ปฏิบัติอย่างจริงจังเป็นตัวอย่างให้แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์รายอื่น

นอกจากนี้ จากการสัมผัสและเรียนรู้กับประธานกลุ่มระดับอำเภอรายดังกล่าว พบว่า เป็นผู้ที่มีความขยันและตั้งใจในการปลูกข้าว, พืชผักสวนครัวตามฤดูกาล, เลี้ยงไก่, และเลี้ยงปลา โดยนำระบบเกษตรอินทรีย์มาใช้เป็นหลักทำการผลิตปุ๋ยอินทรีย์, ปุ๋ยหมัก, น้ำหมักชีวภาพ, และสารสมุนไพรไล่แมลงไว้ใช้สำหรับการผลิตเอง อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีความตั้งใจจริงที่ต้องการให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ประสบความสำเร็จ ด้วยความตั้งใจดังกล่าวประกอบกับความไว้วางใจจากเพื่อนสมาชิกกลุ่มเลือกให้เป็นผู้นำระดับอำเภอ ทำให้ประธานกลุ่มมีความตั้งใจในการทำผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ให้เป็นแบบอย่าง อีกทั้งทำหน้าที่ในบทบาทอื่นในฐานะประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ระดับอำเภอเพื่อประสานประธานกลุ่มระดับตำบล และกระตุ้นให้กลุ่มดำเนินกิจกรรมการเกษตรไปตามทิศทางของกลุ่มที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้น (ภาพที่ 48)

ภาพที่ 48 บทบาทภาวะผู้นำของประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

นอกจากบทบาทของผู้นำระดับอำเภอแล้ว บทบาทผู้นำในระดับตำบลก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันอีกด้วย โดยเฉพาะบทบาทของผู้นำที่โดดเด่นในการบริหารจัดการกลุ่มระดับตำบล ได้แก่ นางสาวลาวัล เบี้ยไรสง ประธานกลุ่มตำบลสันป่าเปา ที่ปัจจุบันกำลังรุกคืบการผลิตของตนเอง และกลุ่มไปสู่การรับรองมาตรฐานจากหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับ กล่าวคือ เป็นผู้ริเริ่มจัดการ

จำหน่ายผลิตภัณฑ์หัตถ์อินทรีย์ที่ตนเองผลิตทั้งในสถานศึกษาของบุตรและในแหล่งต่าง ๆ ที่เปิดโอกาสให้เกษตรกรนำสินค้าเกษตรไปจำหน่าย อีกทั้งช่วยกระตุ้นสมาชิกในตำบลเดียวกันให้มีความกระตือรือร้นและร่วมใจกันผลิตพืชอินทรีย์ อย่างน้อยก็เพื่อรับประทานเอง หากเหลือจากการรับประทานก็สามารถออกไปจำหน่ายได้ รวมทั้งเห็นว่า หากการผลิตได้มาตรฐานอินทรีย์และผ่านการรับรองจากหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับก็จะทำให้สินค้าที่จำหน่ายได้ราคาดีเพราะตลาดมีความต้องการสูงมาก

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย “กระบวนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการบูรณาการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์” ได้ข้อสรุป การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังนี้

สรุป

1. การก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ

ในการก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1.1 การเตรียมพร้อมสำหรับการชักชวนเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ โดยการชักชวนเกษตรกรที่มีความสนใจเข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นและวิจารณ์การทำงานเกษตรกรอินทรีย์

1.2 กระบวนการสร้างกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ ซึ่งตามหลักของกระบวนการสร้างกลุ่มที่สำเร็จแล้วนั้นแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนต่อเนื่องกันไป แต่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ ที่เริ่มต้นตั้งแต่ขั้นตอนแรกมาจนถึงสิ้นปีงบประมาณ 2554 สามารถพัฒนาได้ถึงขั้นตอนที่ 3 คือ

1) ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่ม ทำการให้ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง, กระบวนการกลุ่ม, การจัดการฟาร์ม, และการเกษตรอินทรีย์, และแบ่งกลุ่มเกษตรกร, ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และความต้องการแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพเกษตร, วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย วิฤต และโอกาสในการทำกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์, แล้วทำการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ ตามความประสงค์ของเกษตรกร

ทั้งนี้ดำเนินการด้วยความสมัครใจ, มีการวางแผนการปฏิบัติงานก่อนไปดำเนินการตามกิจกรรมที่ร่วมกันคิด

2) ขั้นลงมือปฏิบัติการ เกษตรกรดำเนินการปฏิบัติตามที่ได้ร่วมกันคิดและวิเคราะห์ โดยมีวิทยากรเป็นผู้ติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งจัดให้มีการพบปะกลุ่มเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งจัดให้มีการศึกษาดูงานเพิ่มเติม

3) ขั้นขยายตัว แม้ว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ จะมุ่งเน้นทำการผลิตพืชอินทรีย์เพื่อไว้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก แต่ก็พบว่า มีสมาชิกจำนวนหนึ่งสามารถนำพืชอินทรีย์ที่ผลิตได้ออกจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคทั่วไปตามตลาดนัด, ตลาดของเอกชน, หรือตลาดที่หน่วยงาน

ราชการจัดไว้ให้แก่เกษตรกรจำหน่ายผลผลิต ทำให้สร้างรายได้เพิ่มแก่ครอบครัว นับว่าเป็นกิจกรรมสำคัญในขั้นตอนนี้ของกระบวนการสร้างกลุ่ม

แต่ไม่สามารถสร้างกิจกรรมการจำหน่าย หรือแลกเปลี่ยนสินค้าหรือทรัพยากรการผลิต ดังเช่น ปุ๋ยอินทรีย์, ปุ๋ยชีวภาพ, ฮอร์โมนพืช, หรือสารสมุนไพรไล่แมลง เป็นต้น ระหว่างสมาชิกด้วยกันได้

ส่วนขั้นตอนที่ 4 คือ ขั้นพลังคือความสามัคคี กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ กำลังพัฒนาจนถึงในขั้นตอนนี้ ซึ่งจะได้นำเสนอในรายงานการวิจัยในปัจุบันประมาณถัดไป

2. สภาพการทำงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ

จากการนำกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ ที่เป็นตัวชี้วัดแสดงถึงความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ที่สำคัญ ประกอบด้วย

2.1 จัดให้มีการพบปะ ประชุม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการเกษตรอินทรีย์ระหว่างสมาชิกด้วยกันอย่างสม่ำเสมอ ในช่วงที่ผ่านมากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ จัดในลักษณะของเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จำนวน 5 ครั้ง โดยเวียนไปตามตำบลต่างๆ คือ เวทีที่ ต.สันทรายหลวง, ต.สันพระเนตร, ต.เมืองเล็น, ต.ป่าไผ่, และ ต.แม่แฝก

เวทีที่จัดขึ้น คือ ให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน, การลงดูแลแปลงเกษตรของเพื่อนสมาชิกในตำบลนั้นหรือตำบลใกล้เคียง, และการศึกษาดูงานในพื้นที่เกษตรของเกษตรกรรายอื่นที่มีความน่าสนใจในการบริหารจัดการพื้นที่ที่สมาชิกอาจนำไปใช้เป็นแนวคิดหรือสร้างประโยชน์ในการบริหารจัดการพื้นที่แปลงเกษตรของตนเองได้

2.2 มีการผลิตเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ การปลูกพืชพืชอินทรีย์, เลี้ยงสัตว์, รวมทั้งการทำนา จะต้องทำการผลิตด้วยระบบเกษตรอินทรีย์ นับแต่เริ่มต้นกระบวนการกลุ่มจนถึงสิ้นปีงบประมาณ 2554 พบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ ทุกรายสามารถผลิตพืชเกษตรอินทรีย์ได้ แต่สมาชิกที่มีการทำนายังไม่สามารถพัฒนาไปสู่การผลิตข้าวอินทรีย์ได้ทั้งระบบ สมาชิกกลุ่มที่ปลูกข้าวยังพึ่งพาปุ๋ยเคมีสำหรับกระตุ้นการเติบโตของข้าวในช่วงต้นฤดูการปลูก

ส่วนการเลี้ยงสัตว์ ก็พบว่า มีสมาชิกรับประทานอาหารหรือพืชอินทรีย์เหลือใช้มาใช้ประกอบอาหารให้แก่สัตว์ โดยเฉพาะการเลี้ยงไก่, สุกร, ปลา, และกบ รวมทั้งพบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาใช้ได้ผลในทางปฏิบัติอีกด้วย เช่น การเพาะเห็ดฟาง, การใช้วัสดุเหลือใช้มาทำเป็นภาชนะสำหรับปลูกพืชอินทรีย์, และการเลี้ยงจิ้งหรีด เป็นต้น

นอกจากการผลิตเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ พืชอินทรีย์, สัตว์, และข้าวอินทรีย์ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ มีการทำสารชีวภาพไว้ใช้สำหรับการผลิตเกษตรอินทรีย์อีกด้วย ได้แก่ ปุ๋ยชีวภาพ, ปุ๋ยหมัก, ฮอร์โมนนม, ฮอร์โมนไข่, และสารสมุนไพรไล่แมลง ไว้ใช้ในแปลงเกษตรอินทรีย์

เพียงแค่สมาชิกกลุ่มที่เคยทำเป็นครั้งแรกๆ นับว่า เป็นการทดลองทำ จึงทำให้มีสารชีวภาพเหล่านี้ไว้ใช้ที่ไม่เพียงพอ จำเป็นต้องแสวงหาซื้อจากแหล่งจำหน่ายทั่วไปมาใช้ ซึ่งคาดว่าในระยะยาวจะสามารถผลิตสารชีวภาพไว้ใช้สำหรับการผลิตได้เพียงพอ และจะช่วยลดต้นทุนในการผลิตได้ค่อนข้างมาก

2.3 มุ่งเน้นการลดรายจ่าย, เพิ่มรายได้, และใช้วิถีชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การเห็นผลได้อย่างดี ก็คือ การทำบัญชีครัวเรือน พบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการทำบัญชีครัวเรือน แต่ก็มีจำนวนมากที่ยังจัดทำในลักษณะไม่ต่อเนื่อง ทั้งช่วงการบันทึก ทำให้นำไปประเมินรายจ่ายหรือรายรับจากการทำเกษตรอินทรีย์ได้ไม่แม่นนัก

2.4 ร่วมกันผลิตพืชอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานผ่านการรับรองจากหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับมาใช้สำหรับการวิเคราะห์สภาพการทำงานของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ จะเป็นการดำเนินการต่อยอดในการผลิตเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในปีที่สอง ซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียดผลการผลิตพืชอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานในปีงบประมาณถัดไป

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อสอบถามความคิดเห็นของตัวแทนสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ ในระดับประธานกลุ่ม เมื่อนำความเห็นมาประมวล พบว่า ความคาดหวังในทุกๆ ด้านของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ ก่อนการเป็นสมาชิกกลุ่มสามารถเกิดขึ้นได้จริงจากการเป็นสมาชิกและการรวมกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ

3. ปัจจัยเสริมความสำเร็จของกลุ่ม พบว่า ความสำเร็จของกลุ่มตั้งแต่เริ่มกระบวนการกลุ่มจนสิ้นปีงบประมาณ 2554 นั้นมาจากปัจจัยที่ช่วยเสริมให้เกิดความสำเร็จ 4 ปัจจัย ได้แก่

3.1 ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์กรและการปฏิบัติหน้าที่ตามโครงสร้างองค์กร คือ มีการจัดตั้งคณะกรรมการระดับอำเภอ, ระดับตำบล, และคณะกรรมการที่ได้รับการเลือกตั้งขึ้นมานั้นทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ช่วยผลักดันให้กิจกรรมของกลุ่มเป็นไปตามที่กำหนดไว้

3.2 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ที่พบและมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง คือ การประสานงานกันระหว่างกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ ในระดับตำบลแต่ละตำบลให้สามารถทำงานร่วมกันอย่างได้ผล ทำให้เห็นภาพการทำงานร่วมกันเป็นทีม

3.3 ปัจจัยด้านความเสียสละต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ด้วยความตั้งใจและเสียสละ หากสมาชิกรายใดไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ก็มีการบอกกล่าวให้แก่สมาชิกรายอื่น เพื่อแจ้งให้เพื่อสมาชิกได้ทราบ

แต่อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตในขณะสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้งมีสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ เข้าร่วมกิจกรรมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ทุกครั้ง

3.4 ปัจจัยด้านผู้นำของกลุ่ม บทบาทความเป็นผู้นำ โดยเฉพาะประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ ระดับอำเภอ ผนวกกับประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ ระดับตำบล มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนิน

กิจกรรมทุกกิจกรรมของกลุ่ม อีกทั้งสมาชิกกลุ่มเกษตรให้การยอมรับทำให้การทำงานกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ เป็นไปอย่างราบรื่นทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ของการตั้งกลุ่ม

อภิปรายผล

ผลการวิจัยมีรายละเอียดสำหรับการอภิปรายผลดังนี้

1. การก่อตั้งกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ

ผลการวิจัย พบว่า การตั้งกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ (ในปีงบประมาณ 25554) สามารถดำเนินการได้ในขั้นการก่อร่างสร้างกลุ่ม, ขึ้นลงมือปฏิบัติการ, และขึ้นขยายตัว เพราะระยะเวลาสำหรับตั้งกลุ่มและการขับเคลื่อนกระบวนการกลุ่มทำให้กลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ ต้องใช้เวลาสำหรับการพัฒนาทำให้ไม่สามารถถึงขั้นตอนสุดท้าย อีกทั้งยังพบว่า การพัฒนาถึงขั้นที่สาม คือ ขึ้นขยายตัว ยังไม่สมบูรณ์นักเนื่องจากไม่ปรากฏว่า มีสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์รายใดสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์หรือทรัพยากรการผลิตให้แก่สมาชิกด้วยกัน คงมีเฉพาะสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์สามารถจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผักอินทรีย์ให้แก่ผู้บริโภค แสดงให้เห็นถึง ความเป็นไปได้ของการพึ่งพาตนเองของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ตามหลักและกระบวนการกลุ่ม (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540)

ซึ่งการพัฒนาระบวนการกลุ่ม ธนรักษ์ เมฆขยาย และสุกัลลักษณ์ ล้อมลาย (2552) เคยจัดตั้งกลุ่มเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ ก็พบว่า การตั้งกลุ่มในปีแรกนั้นสามารถผลักดันได้เพียงขั้นสองไม่สามารถพัฒนาไปขั้นที่สาม เป็นการแสดงให้เห็นว่ากระบวนการกลุ่มนั้นไม่สามารถผลักดันให้สามารถดำเนินไปได้รวดเร็ว เพราะต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นๆ ที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุน หากมีความเร่งรีบในการจัดตั้งกลุ่มนอกจากไม่เป็นผลดีแล้ว อาจส่งผลกระทบต่อทางลบต่อเกษตรกรที่ให้ความสนใจและตั้งใจร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มได้อีกทั้งอาจส่งผลต่อการบริหารจัดการกลุ่มในภาพรวมได้

ดังผลการวิจัยของนภาพรรณ ทังบุญ (2546) ที่ทำการศึกษารูปแบบขององค์กรชุมชนเพื่อบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บ้านคอนมูล อ.ท่าวังผา จ.น่าน ได้อธิบายไว้ว่า องค์กรชุมชนบ้านคอนมูลอยู่ในระยะการก่อตั้งเริ่มต้น จึงยังไม่สามารถจัดระบบการบริหารจัดการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสรรภาระหน้าที่ของบุคลากรในองค์กรได้ตรงตามที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน

แต่อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้กับการวิจัยของ ธนรักษ์ เมฆขยาย และสุกัลลักษณ์ ล้อมลาย (2552) มีข้อแตกต่างกันเพียงในเบื้องต้นของกระบวนการกลุ่มที่ขาดการกำหนดวัตถุประสงค์การกำหนดกิจกรรมที่เป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการกลุ่ม อีกทั้งการวิจัยครั้งนี้เป็นการรวมตัว

ของเกษตรกรในภาพรวมระดับตำบล ยิ่งทำให้การบริหารจัดการในกระบวนการกลุ่มยังมีความ
ยุ่งยากและซับซ้อนยิ่งขึ้นไปอีก

ส่วนกระบวนการกลุ่มในขั้นตอนที่ 4 คือ ขั้นพลังคือความสามัคคี ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอน
สุดท้ายและมีความสำคัญต่อความคงอยู่ของกลุ่มในอนาคต กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ กำลังพัฒนามาถึง
ขั้นตอนนี้ ซึ่งจะได้นำเสนอในรายงานการวิจัยในปีงบประมาณถัดไป

2. สภาพการทำงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ สามารถจัดให้มีการพบปะ, ประชุม, และ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการเกษตรอินทรีย์ระหว่างสมาชิกด้วยกันอย่างสม่ำเสมอ, มีการผลิตเกษตร
อินทรีย์ ได้แก่ การปลูกพืชพืชอินทรีย์, เลี้ยงสัตว์ แต่ไม่สามารถจัดการทำนาอินทรีย์ได้เพราะยังคงใช้
ปุ๋ยเคมีในช่วงต้นของการเติบโต รวมถึงมีการผลิตปุ๋ยชีวภาพ, ปุ๋ยหมัก, ฮอร์โมนพืช, และสาร
สมุนไพรไล่แมลงไว้ใช้เองในแปลงเกษตร แม้จะไม่เพียงพอก็ตาม

สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการทำบัญชีครัวเรือน แต่ก็ม
ีจำนวนมากที่ยังจัดทำในลักษณะไม่ต่อเนื่อง ทั้งช่วงการบันทึก ทำให้นำไปประเมินรายจ่ายหรือ
รายรับจากการทำเกษตรอินทรีย์ได้ไม่มากนัก

และปัจจุบันกำลังร่วมกันผลิตให้ได้มาตรฐานเพื่อขอการรับรองจากหน่วยงานที่ได้รับ
การยอมรับ

จากสภาพการทำงานที่พบในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ หากพิจารณาจากการวิจัยของ สุริยา
เผ่าจินดา (2536) ที่เคยเสนอแนะกลุ่มเกษตรกรทำนาที่ไม่ประสบความสำเร็จ ควรให้ความสนใจ
เกี่ยวกับการจดบันทึกและใช้ประโยชน์จากบัญชีครัวเรือน

อีกทั้งการผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรเชียงใหม่ในอดีต
ดังเช่นการวิจัยและต้องพึงระวังเกี่ยวกับข้อสังเกตของ โชติ นุชม่วง (2542) ที่พบว่า การดำเนินงาน
กลุ่มเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ เกี่ยวกับการด้านการรวบรวมผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของสมาชิก
ด้านการจัดหาอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตให้สมาชิกเช่าอยู่ในระดับน้อยที่สุด เพราะหากไม่สามารถ
บริหารจัดการผลิตภัณฑ์เพื่อให้สร้างรายได้และลดรายจ่ายให้แก่ครอบครัวได้ อาจส่งผลกระทบต่อ
แรงจูงใจในการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกกลุ่มได้เช่นกัน

3. ปัจจัยเสริมความสำเร็จของกลุ่ม

จากผลการวิจัย พบว่า ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 4 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านโครงสร้าง
องค์กรและการปฏิบัติหน้าที่ตามโครงสร้างองค์กร, ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ โดยเฉพาะการ
บริหารจัดการของคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์, ปัจจัยด้านความเสถียรต่อการดำเนินกิจกรรม
ของกลุ่ม, และปัจจัยด้านผู้นำของกลุ่ม

ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ ที่พบในการวิจัยครั้งนี้ ในบางปัจจัยหรือหลายปัจจัยมีความสอดคล้องกับการวิจัยหลายงานวิจัย ที่แต่ละปัจจัยล้วนส่วนผลต่อการบริหารจัดการ และความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์กรในชุมชนได้ ประกอบด้วย

การวิจัยของ นภาพรณ ทังบุญ (2546) ที่ทำการศึกษารูปแบบองค์กรชุมชนเพื่อการบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บ้านคอนมูล อ.ท่าวังผา จ.น่าน พบว่า โครงสร้างองค์กรชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการจัดทักษะของชุมชน

เช่นเดียวกับการวิจัยของ ธนพงศ์ นาคจันทิก (2553) ทำการวิจัย การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ท่ากระดานสามัคคี อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา, การวิจัยของ สุวณี ชัยชนะ (2548) ที่ทำการวิจัย การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกรบ้านป่าไผ่ ต.แม่โป่ง อ.คอยสะเกิด จ.เชียงใหม่ พบว่า กำหนดโครงสร้างกลุ่มมีส่วนสำคัญต่อการบริหารงานของกลุ่ม และมีผู้นำกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของคณะกรรมการและสมาชิก

การวิจัยของ กัญญพัทธ์ ก่อมธงเจริญ (2553) ซึ่งทำการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่เข้มแข็ง: กรณีศึกษา กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพบ้านดอกแดง อ.คอยสะเกิด จ.เชียงใหม่ พบว่า มีการกำหนดตามรูปแบบโครงสร้างองค์การตามหน้าที่ (Functional), มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน, สมาชิกมีความร่วมมือ, สามัคคี, และช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี, และด้านผู้นำกลุ่ม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุด คือ ผู้นำชุมชนที่นำพากลุ่มให้ประสบความสำเร็จ

เช่นเดียวกับการวิจัยของ ธนรักษ์ เมฆขยาย และศุภลักษณ์ ล้อมลาย (2555) ที่ทำการศึกษา กระบวนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ ใน อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยภายในเกี่ยวกับผู้นำกลุ่มและคณะทำงาน และการมีส่วนร่วมของสมาชิก มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญดังนี้

1. จากผลการวิจัย พบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ขาดความจริงจังเกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน หรือไม่เข้มข้นในการจัดทำ มีการทิ้งระยะเวลา หรือบันทึกย้อนหลัง และส่งผลกระทบต่อสภาพการทำงานของเกษตรกรอินทรีย์ฯ

ดังนั้น จึงเสนอแนะให้ มีการประสานงานกับประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ ทั้งในระดับอำเภอและระดับตำบล, ติดตาม, ตรวจสอบ, และให้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การตั้งกลุ่ม, เป้าหมายของกลุ่ม, ตลอดจนความสำเร็จที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต, ควรคำนึงถึงภาพรวมในดำเนิน

กิจกรรมของสมาชิกกลุ่มที่ต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้มีการบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ

2. จากผลการวิจัย พบว่า สมาชิกเกษตรกรอินทรีย์ที่ทำนาข้าว ยังไม่สามารถพัฒนาระบบการผลิตข้าวให้เป็นข้าวอินทรีย์ได้อย่างสมบูรณ์ แม้จะงดการใช้สารเคมีสำหรับการกำจัดแมลงศัตรูพืช, หรือโรคพืช แต่ยังคงพบการใช้ปุ๋ยเคมีในช่วงต้นของการพัฒนาของกล้าข้าว จึงผิดหลักการเกษตรอินทรีย์

ดังนั้น จึงเสนอแนะให้มีการพบปะกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่ทำนาข้าว เพื่อหาข้อบกพร่อง, อุปสรรค, ปัญหาที่ทำให้ไม่สามารถใช้ระบบอินทรีย์ได้ทั้งหมด, และแสวงหาแนวทางแก้ไขเพื่อให้เกษตรกรได้พัฒนาการผลิตไปสู่การปลูกข้าวอินทรีย์ได้รวดเร็วขึ้น

3. ผลการวิจัย พบว่า เกษตรประสบปัญหาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปสู่การใช้ระบบอินทรีย์ในการผลิตเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้เป็นผลมาจากช่วงต้นของการปรับเปลี่ยนนั้น เกษตรกรมักประสบปัญหาเกี่ยวกับดิน, โรค, แมลงศัตรูพืช, วัชพืช, คลอจดนเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นเกษตรกรด้วยกันก็ยังคงใช้วิธีการผลิตแบบเคมี อาจนำไปสู่ความท้อถอยของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ ได้

ดังนั้น จึงเสนอแนะให้สร้างความเข้าใจแก่สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ เกี่ยวกับปัญหาที่อาจประสบในขณะที่มีการปรับเปลี่ยนไปสู่การเกษตรอินทรีย์ โดยให้สมาชิกที่มีประสบการณ์หรือบุคคลภายนอกที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับปัญหาที่อาจพบในช่วงของการเปลี่ยนแปลงมาช่วยสร้างความเข้าใจ, ช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ ให้สามารถฟันฝ่าอุปสรรคที่พบ

4. แม้ว่าผลการวิจัย พบว่า บทบาทผู้นำมีผลต่อความสำเร็จของการกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ เพียงแต่พบบทบาทของประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ ระดับอำเภอส่วนใหญ่ ในขณะที่ประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ ระดับตำบลส่วนใหญ่นั้นมีบทบาทไม่สูงเท่ากับประธานระดับอำเภอ

ดังนั้น จึงเสนอแนะแนวทางให้มีการพบปะกลุ่มระดับตำบลให้บ่อยครั้ง ทั้งนี้ให้ประธานระดับตำบลทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบ, กวดขัน, สร้างความเข้าใจ, คลอจดนเป็นผู้นำความคิดใหม่ๆ มาขยายให้แก่สมาชิกกลุ่ม

นอกจากนี้ เห็นควรให้คณะผู้วิจัยทำการประสานพบปะประธานกลุ่มระดับตำบลเพื่อกำหนดทิศทางการบริหารจัดการกลุ่มทั้งในระดับตำบลและระดับอำเภอ เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาไปสู่ขั้นพลังคือสามัคคี, เป็นประโยชน์สำหรับการกำหนดทิศทางการเตรียมตัวขอรับการรับรองเกษตรอินทรีย์จากหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับ, ช่วยทำให้การบูรณาการตลาดประสบความสำเร็จได้รวดเร็ว

เอกสารอ้างอิง

- กัญญพัสดุ ก่ออมรงเจริญ. 2553. รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่เข้มแข็ง: กรณีศึกษา
กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพด้านดอกแดง อ.คอยสะเกิด จ.เชียงใหม่. เชียงใหม่: คณะ
บริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2540. ภาพรวมของพัฒนาการขององค์กรชุมชน. หน้า 11-59. ใน องค์กรชุมชน
กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
กรุงเทพฯ: แปลนพรีนติ้ง.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. 2554. ปาฐกถาพิเศษเรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการเรียนรู้ในระดับ
ขั้นพื้นฐานเพื่อปฏิรูปประเทศไทย. ณ ห้องประชุมจิระ บุญมาก อาคารสยามบรมราชกุมารี.
- โชติ นุชม่วง. 2542. การดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์วิทยา
ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ชนพงศ์ นาคจันทร์. 2553. การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ทำ
กระดามันคั่ว อำเภอสันทรายเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา. เชียงใหม่: ปัญหาพิเศษวิทยา
ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ชเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. 2554. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. เชียงใหม่: คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นภาพรณ ทังบุญ. 2546. การศึกษารูปแบบองค์กรชุมชนเพื่อบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บ้านคอน
มุด อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. 2549. เศรษฐกิจพอเพียง. วารสารมูลนิธิชัยพัฒนา. สืบค้นจาก <http://www.chaipat.or.th/chaipat/journal/aug99/thai/self.html> เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2552.
- วิรัช วรรณิกาวรรณ. 2551. การบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน. กรุงเทพฯ: ไม่
ปรากฏแหล่งพิมพ์.
- สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2540. องค์กรชุมชน: กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนา
สังคม. กรุงเทพฯ: แปลน พรีนติ้ง.
- สมคิด บางโม. 2538. หลักการจัดการ. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์.
- สมทรง บรรจงจิตินันต์, สุทธิศา แจ่มใสไวท์ และปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2554. การบูรณาการแก้ไข
ปัญหาคความยากจนด้วยองค์กรชุมชน. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลย
อลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, 5, 3 (กันยายน-ธันวาคม): 105-116.

สำนักงานการเกษตรอำเภอสันทราย. 2552. **ข้อมูลทั่วไป**. สืบค้นจาก <http://chiangmai.doae.go.th/sansai/sansai3.html> เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2552

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2553. **การติดตามประเมินผลภาคและประเด็นการพัฒนาภาคในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11**. กรุงเทพฯ: สำนักงาน.

สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ความมั่นคง. 2553. **หลักสูตรการฝึกอบรมและคู่มือการใช้หลักสูตร เรื่อง การส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (สนย.กอ.รมน.)

สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์. 2554. **เส้นทางสายอินทรี**. กรุงเทพฯ: สำนักงาน

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ. 2554. **การขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือตอนบน**. เชียงใหม่: ศูนย์ราชการจังหวัดเชียงใหม่.

สุเมธ ดันติเวชกุล. 2551. "เศรษฐกิจพอเพียง". *วารสารศึกษาศาสตร์*, 19(3): 1-6.

สุริยา เผ่าจินดา. 2536. **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรทำนาอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุริพร แสงคำมา. 2545. **การรวมกลุ่มผู้ปลูกส้มพันธุ์สายน้ำผึ้ง ตำบลแม่ดาว อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุวนี ชัยชนะ. 2548. **การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: ปัญหาพิเศษบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

แสงวรรณ ปาลี. 2553. **กระบวนการปรับเปลี่ยนระหว่างเกษตรกรเคมีและเกษตรกรอินทรีย์ของเกษตรกรตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อภิวัฒน์ อะภิวงษา. 2546. **การรวมกลุ่มผู้ทำน้ำพริกปรุงอาหารพื้นเมืองบ้านสันมะนะ ตำบลป่าอ้อคอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย**. เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ประจำปี 2554

ชื่อ – นามสกุล			ที่อยู่			
นาง	ดวงกา	เมืองทอง	110 หมู่ 3	ต.สันนาเม็ง	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	คำ	เมืองทอง	110 หมู่ 3	ต.สันนาเม็ง	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	บุญช่วย	ไธถิ่น	80 หมู่ 5	ต.สันนาเม็ง	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	บุญมี	ทะเลา	79 หมู่ 3	ต.สันนาเม็ง	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	คำ	กองคำ	163/1 หมู่ 6	ต.สันนาเม็ง	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
น.ส.	สมพร	กันชะ	134 หมู่ 6	ต.สันพระเนตร	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
น.ส.	มณีนันท์	ชื่อหมื่อ	89/2 หมู่ 1	ต.บ้านช้าง	อ.แม่แตง	จ.เชียงใหม่
น.ส.	นุชนีย์	สุจารีย์	117/1 หมู่ 2	ต.สันพระเนตร	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	เจริญ	กิตติ		ต.สันพระเนตร	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	ไพศาล	จินประดับ		ต.สันพระเนตร	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	ดวงดี	ทองชะลีย์	169 หมู่ 7	ต.แม่แฝก	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	อัมพร	บัวลอย	103 หมู่ 1	ต.แม่แฝก	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
น.ส.	ลัดดาวัลย์	กอนแสง	41 หมู่ 1	ต.แม่แฝก	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	อมร	บุญลา	108 หมู่ 1	ต.แม่แฝก	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	ผ่องศรี	กอนแสง	2/1 หมู่ 1	ต.แม่แฝก	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	อำพร	คำศรีใจ	47 หมู่ 1	ต.แม่แฝก	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
น.ส.	อามอญ	กอนแสง	342 หมู่ 1	ต.แม่แฝก	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	อาทิตย์	โยสิงห์สอน	126 หมู่ 1	ต.แม่แฝก	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	จันทร์สม	บัวลอย	219 หมู่ 1	ต.แม่แฝก	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	สุวรรณยา	เหล็ชมสุวรรณ	103 หมู่ 1	ต.แม่แฝก	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	สุวรรณ	สังวาล	100 หมู่ 8	ต.หนองแห้ง	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	จันทร์	สุขเป็งทวี	66 หมู่ 8	ต.หนองแห้ง	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่

ชื่อ - นามสกุล			ที่อยู่			
น.ส.	ลาวัด	เปี้ยไรสง	188 หมู่ 1	ค.ต้นป่าเป้า	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	สมคิด	แจ้งไพร	145/6 หมู่ 3	ค.ต้นป่าเป้า	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	ปรัชญา	กันธิยะ	116 หมู่ 1	ค.ต้นป่าเป้า	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	จรัล	ไชยมัง	59 หมู่ 1	ค.ต้นป่าเป้า	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	จรัสศรี	รัตนัง	57/1 หมู่ 2	ค.ต้นทรายหลวง	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	ทองสุข	ทาเคิง	247 หมู่ 5	ค.ต้นทรายหลวง	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	วันชัย	กันทะวงศ์	96 หมู่ 5	ค.ต้นทรายหลวง	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	แสงทอง	สะกกล	61 หมู่ 2	ค.ต้นทรายหลวง	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
น.ส.	บัวเรียว	ป้อม	76 หมู่ 2	ค.ต้นทรายหลวง	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	อินคำ	ป้อม	47/1 หมู่ 2	ค.ต้นทรายหลวง	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	ศรีออน	ชมภูศรี	2 หมู่ 1	ค.ต้นทรายหลวง	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	ประเสริฐ	อุทร	66 หมู่ 2	ค.ต้นทรายหลวง	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	อัจฉราพร	แก้วป้อม	44 หมู่ 2	ค.ต้นทรายหลวง	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	ทัศนีย์	สุริยา	137 หมู่ 2	ค.ต้นทรายหลวง	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
น.ส.	สุวิภา	เจริญ	112 หมู่ 2	ค.ต้นทรายหลวง	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	อินทร	แก้วป้อม		ค.ต้นทรายหลวง	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	แดง	ปัญญาวงศ์		ค.ต้นทรายหลวง	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	จิตาภา	ชวนันท์		ค.ต้นทรายหลวง	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	กระจำจ	วงศ์จักร	19 ม.15	ค.ป่าไผ่	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	ทองรัช	อุ่มเมือง	134 หมู่ 8	ค.ป่าไผ่	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	ทงค์	มาแสง	63/2 หมู่ 2	ค.ป่าไผ่	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	อัมรา	สาคร	28 หมู่ 15	ค.ป่าไผ่	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	ผ่องศรี	ดวงคำ	178 หมู่ 8	ค.ป่าไผ่	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	ทองศรี	สีถาม		ค.ป่าไผ่	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาง	ผ่องศรี	จันทร์ดา		ค.ป่าไผ่	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	แสวง	ระหงษ์	56/1 หมู่ 1	ค.ป่าไผ่	อ.ต้นทราย	จ.เชียงใหม่

ชื่อ – นามสกุล			ที่อยู่			
นาย	ศุภจน์	กะมล	175 หมู่ 8	ต.ป่าไผ่	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	ศรีพันธ์	ควงคำ	42 หมู่ 8	ต.ป่าไผ่	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	องอาจ	ชานะ	206 หมู่ 5	ต.เมืองเก่า	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	ขจร	คำโพธิ์	12 หมู่ 5	ต.เมืองเก่า	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	ฉัฐพล	จอมรง	73 หมู่ 5	ต.เมืองเก่า	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่
นาย	วงศ์กร	พรหมศรี	60 หมู่ 7	ต.เมืองเก่า	อ.สันทราย	จ.เชียงใหม่

ชื่อ-นามสกุล			ที่อยู่
นาย	ชงบุท	ศรีเกียรติ	ภาควิชาพืชสวน คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
นาย	ธนรักษ์	เมฆฉาย	181 ถ.เชียงใหม่-พร้าว หมู่ 4 บ้านท่าเกวียน ต.หนองจ้อม อ.สันทราย จ.เชียงใหม่
นาย	ขยัน	สุวรรณ	ภาควิชาอารักขาพืช คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
นาย	กฤษดา	ภักดี	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
นาง	อุบล	ทัศนโกวิท	ผอ. กศน.สันทราย อ.สันทราย จ.เชียงใหม่
น.ส.	ศุวิษา	อินหนองฉาง	ครู กศน.สันทราย อ.สันทราย จ.เชียงใหม่
นาง	ศุภลักษณ์	ล้อมลาย	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
นาย	ประสาร	ล้อมลาย	19/4 หมู่ 6 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ภาคผนวก

ภาคผนวก ข

ภาพถ่ายสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แยกตามตำบล

ป้ายโครงการวิจัยเชิงบูรณาการเพื่อ
การพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ และ
การจัดการเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียง ใน อ.สันทราย
จ.เชียงใหม่

สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ
ตำบลแม่แฝก

สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ฯ
ตำบลป่าไผ่

สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ
ตำบลเมืองเส้น

สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ
ตำบลสันทรายหลวง

สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ
ตำบลหนองแห้ง

สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ
ตำบลสันป่าเปา

สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ
ตำบลสันนาเม็ง

สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ
ตำบลสันพระเนตร

ทีมช่วยวิจัย

